

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TARİHİ BİLİM DALI

**17. YÜZYIL GALATA VE İSTANBUL ŞER'İYYE SİCİLLERİ'NDE
BEY'BI'L-İSTİĞLAL AKİTLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET BERKUN DENLİ

İstanbul, 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TARİHİ BİLİM DALI

**17. YÜZYIL GALATA VE İSTANBUL ŞER'İYYE SİCİLLERİ'NDE
BEY'BI'L-İSTİĞLAL AKİTLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET BERKUN DENLİ

Danışman: PROF. DR.EROL ÖZVAR

İstanbul, 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

İKTİSAT Anabilim Dalı İKTİSAT TARİHİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi Mehmet Berkun Denli'nin 17. YÜZYIL GALATA VE İSTANBUL ŞER'İYYE SİCİLLERİNDE BEY'BİL-İSTİĞLAL AKİTLERİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 07.06.2018 tarih ve 2018-16/34 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 12...../06...../2018.....

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. EROL ÖZVAR	
2.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. AHMET TABAKOĞLU	
3.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. FEHMİ YILMAZ	

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Mehmet Berkun DENLİ
Anabilim Dalı : İktisat
Programı : İktisat Tarihi
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Erol ÖZVAR
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans- Haziran 2018
Anahtar Kelimeler : 17. Yüzyıl, Şer'iyeye Sicilleri, Bey'bi'l-istiğlal akitleri

17. YÜZYIL GALATA VE İSTANBUL ŞER'İYYE SİCİLLERİ'NDE BEY'BI'L-İSTİĞLAL AKİTLERİ

Osmanlı araştırmalarında birincil kaynaklardan birisi olma özelliğini taşıyan şer'iyeye sicilleri; toplumsal, iktisadi ve hukuki alanlarda önemli bilgiler içerir. Bu çalışmada Osmanlı yaşamına ilişkin çok değerli bilgiler içeren bu kayıtlar üzerinden 17. yüzyıl Galata ve İstanbul sicil defterlerinde geçen bey'bi'l-istiğlal akitleri hakkında bilgi sahibi olmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak İslâm hukukunda ribâ, karz ve hîle konuları açıklanmış daha sonra bey'ul-îne, muâmele-i şer'iyeye, bey'i-bât, bey'bi'l-vefâ, bey'bi'l-istiğlal akitleri hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler verildikten sonra 17. yüzyılda mahkeme defterlerinde geçen bey'bi'l-istiğlal akitleri; tarafların kimlik bilgileri, akitlerin geçtiği mahalleler, tarafların din ve cinsiyet açısından değerlendirilmesi, akde konu olan mebî türleri, kira oranları, para birimleri ve mahkemelerdeki anlaşmazlıklar başlıkları tahlil edilmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Mehmet Berkun DENLİ
Field : Economics
Programme : History of Economics
Supervisor : Professor Erol ÖZVAR
Degree Awarded and Date : Master – June 2018
Keywords : 17th Century, Qadi court's records, Bay'bi'l-istiglal contracts

ABSTRACT

BAY'BI'L-ISTIGLAL CONTRACTS IN 17th CENTURY ISTANBUL AND GALATA QADI COURT'S RECORDS

Qadi court's records, which are one of the primary sources of Ottoman Studies, include important information related to social, economic and legal issues. In this study it is aimed to have information through these records, which contain unsubstituted information about the Ottoman life, about the bay'bi'l-istiglal contracts mentioned in 17th century Galata and Istanbul courts registration. For this purpose, firstly, usury, loan and hîle (a way of getting around the law) issues have been explained according to the Islamic law, secondly information was given about bay'al-inah (sale and buy-back), muâmele-i shariah (sale and buy-back), bay'i-bât (sale), bay'bi'l-vefâ (sale with power of redempti), bay'bi'l-istiğlal (sale on the condition that the property becomes owners again after the seller fully paid back its price in rent to the buyer) contracts. Thirdly, the bay'bi'l-istiğlal conventions mentioned in the court books in the 17th century has been analyzed under the headings: identities of contracting parties, the address of the property subject to contract, contracting parties, religion and gender of the parties, mebî (sold, offered for sale) kinds, rental rates, currency units, disagreement in the contracts.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TABLO LİSTESİ	i
GRAFİK LİSTESİ.....	iii
KISALTMALAR	iv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI HUKUKUNDA BEY'BI'L-İSTİĞLAL AKİTLERİ

1.1. İslâm Hukukunda Ribâ, Karz ve Hîle	9
1.2. Muâmele-i Şer'iyye ve Hukuki Dayanağı	13
1.3. Bey'i-bât.....	19
1.4. Bey'bi'l-vefâ.....	20
1.5. Bey'bi'l-istiğlal.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

GALATA ŞER'İ MAHKEMESİ VE İSTANBUL ŞER'İ MAHKEMESİ'NDE BEY'BI'L-İSTİĞLAL AKİTLERİ

(1602-1697)

2.1. Tezde Kullanılan Galata ve İstanbul Şer'iyye Sicilleri	28
2.2. Galata Şer'iyye Sicillerinde Geçen Bey'bi'l-istiğlal Akitleri	34
2.2.1. Tarafların Kimlik Bilgileri.....	35
2.2.2. Akitlerin Geçtiği Mahalleler ve Kazalar.....	39

2.2.3. Akitlerde Tarafların Din ve Cinsiyet Açısından Değerlendirilmesi.....	43
2.2.4. Akitlerde Rehin Olarak Verilen Mebûler	52
2.2.5. Akitlerde Kira (Muamele, Ribh) Oranları ve Kira Süreleri	52
2.2.6. Akitlerde Tercih Edilen Para Birimleri.....	53
2.3. İstanbul Şer‘iyye Sicillerinde Geçen Bey‘bi‘l-istiğlal Akitleri	55
2.3.1. Tarafların Kimlik Bilgileri	56
2.3.2. Akitlerin Geçtiği Mahalleler ve Kazalar.....	60
2.3.3. Akitlerde Tarafların Din Ve Cinsiyet Açısından Değerlendirilmesi.....	65
2.3.4. Akitlerde Rehin Olarak Verilen Mebûler	77
2.3.5. Akitlerde Kira (Muamele, Ribh) Oranları ve Kira Süreleri	77
2.3.6. Akitlerde Tercih Edilen Para Birimleri	78
2.4. Galata ve İstanbul Şer‘iyye Sicillerinin Mukayesesi	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BEY‘Bİ‘L-İSTİĞLAL DAVALARI VE ÇÖZÜMLERİ

3.1. Osmanlı Hukuk Sistemi.....	83
3.2. Bey‘bi‘l-istiğlal Davaları ve Çözümleri	85
3.2.1. Hüccet Belgesi.....	85
3.2.2. Şahitlik.....	86
3.2.3. Yemin.....	86
3.2.4. Keşif ve Mesâha.....	86
3.3. Galata Şer‘iyye Sicillerindeki Davalarda Taraflar	87
3.4. İstanbul Şer‘iyye Sicillerindeki Davalarda Taraflar	89
SONUÇ	93
EKLER	100
KAYNAKÇA	150

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Mahkeme Defterleri, Bey'bi'l-istiğlal Sicil Kayıt Sayıları, Oranları ve Tarihleri.....	32
Tablo 2: Galata Şer'iyye Sicillerinde Bey'bi'l-istiğlal Akdi Kuruluş, Fek ve Dava Sayıları	35
Tablo 3: 20 Yıllık Dönemlerde Galata Şer'iyye Sicillerinde Bey'bi'l-istiğlal Akdi Kuruluş ve Fek İşlemi Yapan Tarafların Unvanları	38
Tablo 4: Galata Şer'iyye Sicillerinde Bey'bi'l-istiğlal Akitlerinde Akde Konu Olan Mahalleler ve Kayıt Sayıları	40
Tablo 5: Galata Şer'iyye Sicillerinde Bey'bi'l-istiğlal Akitlerinde Borç Alanların Din ve Cinsiyet Açısından Değerlendirilmesi	44
Tablo 6: Galata Şer'iyye Sicillerinde Bey'bi'l-istiğlal Akitlerinde Borç Veren Vakıflar ve Mütevellileri	46
Tablo 7: Galata Şer'iyye Sicillerinde Tercih Edilen Para Birimleri.....	55
Tablo 8: İstanbul Şer'iyye Sicillerinde Bey'bi'l-istiğlal Akdi Kuruluş, Fek ve Dava Sayıları	56
Tablo 9: 20 Yıllık Dönemlerde İstanbul Şer'iyye Sicillerinde Bey'bi'l-istiğlal Akdi Kuruluş ve Fek İşlemi Yapan Tarafların Unvanları	58
Tablo 10: İstanbul Şer'iyye Sicillerinde Bey'bi'l-istiğlal Akitlerinde Akde Konu Olan Mahalleler ve Kayıt Sayıları	60
Tablo 11: İstanbul Şer'iyye Sicillerinde Borç Alanların Din ve Cinsiyet Açısından Değerlendirilmesi.....	66
Tablo 12: İstanbul Şer'iyye Sicillerinde Borç Veren Vakıflar ve Mütevellileri	68
Tablo 13: İstanbul Şer'iyye Sicillerinde Tercih Edilen Para Birimleri.....	79
Tablo 14: Bey'bi'l-istiğlal Akdi Kuruluş Akitleri Zaman Aralığı	80
Tablo 15: Bey'bi'l-istiğlal Fekk-i Rehin Akitleri Zaman Aralığı.....	81
Tablo 16: Bey'bi'l-istiğlal Akdi Davaları Zaman Aralığı.....	82

Tablo 17: Galata Şer‘iyye Sicillerindeki Davalarda Tarafların Dini Bileşimi.....88

Tablo 18: İstanbul Şer‘iyye Sicillerindeki Davalarda Tarafların Dini Bileşimi.....91

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Mahkemelerdeki Bey'bi'l-istiğlal Akdi Yüzdesel Dağılımı	31
Grafik 2: Galata Şer'iyye Sicillerinde Muamele (Kira/ Ribh) Oranları	53
Grafik 3: İstanbul Şer'iyye Sicillerinde Muamele (Kira/ Ribh) Oranları	78
Grafik 4: Galata Şer'iyye Sicillerinde Davaların İspatlanma Yolları	89
Grafik 5: İstanbul Şer'iyye Sicillerinde Davaların İspatlanma Yolları.....	92

KISALTMALAR

b. : bin

başkl. : başkaları

Bknz. : bakınız

c. : cilt

c.c : celle celelüh

çev. : çeviren

ed. : editör

Fk. : fakülte

haz. : hazırlayan

IIUM : International Islamic Universty Malaysia

ISRA : International Shariah Research Academy for Islamic Finance

İ.Ü : İstanbul Üniversitesi

md. : madde

M.Ü : Marmara Üniversitesi

ö. : ölümü

s. : sayfa

s.a.v : sallallahü aleyhi ve sellem

s.s. : sayfa sayısı

sy. : sayı

T.D.V : Türkiye Diyanet Vakfı

T.T.K :Türk Tarih Kurumu

U.Ü. : Uludağ Üniversitesi

vr. : varak

yay. : yayınları

GİRİŞ

İnsanoğlu geçmişten günümüze kadar hayatını idame ettirebilmek için bazı gereksinimlere ihtiyaç duymaktadır. Elinde olan araç-gereçleri kullanabilirken, elinde olmayanları ise başka yollardan temin etmeye çalışmaktadır. İhtiyacı olan bu araç-gereçler de başkasının tasarrufunda veya mülkünde olabilmektedir. İhtiyaçlarını karşılıklı rıza ile birlikte meşru bir zeminde temin edebilir. İslâm dini insanlığın ihtiyaı olan gereksinimleri elde etmesi için bazı hukuki ve meşru yollar belirlemiştir. İslâm, elinde sermayesi olmayan ve sermaye gereksinimlerine ihtiyaı olanlar için toplumsal dayanışmayı perçinleyen “karz-ı hasen” kurumunu insanlığın hizmetine sunmuştur. İslâm dini bu kurumu teşvik etmiş ve bu yolla borç vermenin faziletlerinden bahsetmiştir. Hadis-i şeriflerde borç vermenin sadakadan daha iyi olduğu aktarılmıştır.¹ Borç alanlar açısından değerlendirildiğinde toplumsal dayanışma ve paylaşım çok fazla güçlenmiştir. Fakat daha sonra karşılıksız borç verme işlemi şu sebeplerden dolayı azalma göstermiştir:

- a) sübjektif nedenler (dini ve ahlaki yapının zayıflaması),
- b) ekonomik nedenler (zenginleşen İslâm dünyasında sermayenin daha az kişide toplanması bu kişilerin karşılıksız borç vermek istememesi ve gerçek kişilerin artan kredi talepleri),
- c) hukuki nedenler (İslâm hukukunda hle ile borç alıp verebilmenin kapısının açık olması)

Borçlanma ve kredi ihtiyaı, farklı isim ve şekillerde yüzyıllar boyunca ekonomi içinde ve insanlar arasında var olagelmiş bir olgudur. Tarihten günümüze farklı yöntemlerle bu ihtiyaa cevap verilmeye çalışılmıştır. Benzer şekilde kendilerince ve kendilerine² göre Müslüman bir devlet olan Osmanlı Devleti, ekonomik düzeni içerisinde de bu ihtiyaa karşılık verme yolları aramıştır. Bir yandan şer’i hükümleri temel referans kabul ederek, diğer taraftan ise rf ve dönemin şartlarını göz nnde tutarak toplumun ihtiyaı olan krediyi temin etme yolları aranmış, bu kapsamda kurumlar ihdas edilmiş ve işletilmiştir. Kredi temin amacı ve alacağı garanti altına almak için İslâm hukuku içerisinde geliştiren akit türleri mevcuttur. Bu akitler sayesinde karşılıksız karz vermek istemeyen kimseler, belli menfaatler karşılığında kredi vermeye olumlu olarak bakmışlardır. Bey‘ul-ne akdi, bey‘bi’l-vefâ akdi, bey‘bi’l-istiğlal akdi bu akit türlerindedir.

¹ Hadis-i şerif: “Yerine sarf edilmek üzere verilen borç para sadakadan daha iyidir.” İbn Mce, Sadakt 19, Aktaran: Ahmet Tabakoğlu, **İslâm İktisadi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2016, s.110.

² Mehmet Genç, **Osmanlı İmparatorluğunda Devlet Ve Ekonomi**, İstanbul: Ötüken Yay. 2000, s.79.

H. Muhammed (s.a.v) zamanında görülmeyen fakat gelecekte vuku bulacak bir hadiste³ geçen, kişinin malı belirli bir fiyat karşılığında vadeli olarak satıp, aynı malı daha düşük bir fiyattan geri alması manasında olan bey'ul'ine akdi, karşılıklı borç verme konusunda geliştirilmiş olan bir akit türüdür. Bu akdi M. 11 yüzyılda bey'bi'l-vefâ akdi izlemiştir.⁴ Bey'bi'l-vefâ akdi “herhangi bir malı karar verilen zaman içinde malın bedelini iade ederek geri alım şartı ile yapılan satış manasına gelmektedir.”⁵ “Malı satıcısına kiralama şartı ile yapılan bey'bi'l-vefâ” akdine bey'bi'l-istiğlal akdi denir.⁶ Bey'bi'l-istiğlal akdi borç vermek isteyen kişinin alacağını garanti altına almak ve vermiş olduğu karzdan bir fayda (nema, ribh, güzeşte) beklemesinden dolayı, İslâm ve Osmanlı hukuk sistemi içerisinde geliştirilmiş, ulema tarafından dikkate alınmış, fıkhi yönleri tahkik edilmiş, tartışılmış ve ihtilaflarla birlikte sistem içerisinde kendine yer bulmuştur. Özellikle 16. 17. ve 18. yy. dönemlerinde kredi ihtiyacını karşılamak için kullanılmış akit türlerinden birisidir.

Bu çalışma, 17. yüzyıl Osmanlı ekonomik düzenindeki borçlanma ve kredi ilişkileri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunu yaparken de Galata ve İstanbul şer'iyeye sicillerinde yer alan defterler temel alınmıştır. Dönemi kapsayan literatür de göz ününde bulundurularak, ilgili siciller üzerine yoğunlaşmıştır. Editörlüğü “Timur Kuran” tarafından yapılmış 10 ciltlik “Mahkeme Kayıtları Işığında 17. Yüzyıl İstanbul’unda Sosyo-Ekonomik Yaşam”⁷ adlı eserlerdeki kayıtlardan veriler elde edilerek analiz ve yorumlar yapılmıştır. Çalışma, şer'iyeye sicillerinden seçilen defterlerde (Galata 24, Galata 25, Galata 27, Galata 41, Galata 42, Galata 130, Galata 145, İstanbul 1, İstanbul 2, İstanbul 3, İstanbul 4, İstanbul 9, İstanbul 16, İstanbul 22, İstanbul 23) geçen bey'bi'l-istiğlal kayıtlarının incelenmesinden oluşmaktadır. İncelenen defterler 1602-1697 yıllarını kapsamaktadır. İncelenen defterlerin tutulduğu yılların, 1620 ile 1660 yılları arasını kapsamamasından dolayı bu tarihler arası hakkında çalışma yapılamamıştır.

³ “İne yoluyla alışveriş yaptığımız, öküzlerin kuyruğuna yapıştığımız, tarımı seçtiğiniz ve cihadı terk ettiğiniz zaman Allah size öyle bir zillet musallat eder ki dininize dönünceye kadar onu üzerinizden atamazsınız.”(Haz. Necati Yeniçel, Hüseyin Kayapınar, **Sünen-i Ebu Davud, Tercüme ve Şerhi**, c.12, İstanbul: Şamil Yayınevi 1991 s.553.)

⁴ Abdülaziz Bayındır, “Bey'bi'l-vefâ”, **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.6, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 1992, s.20.

⁵ Mecelle md.118 (Ahmed Akgündüz, **Karşılaştırmalı Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye**, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay. 2013, s.68.)

⁶ Mecelle md.119 (Ahmed Akgündüz, **Karşılaştırmalı Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye**, s.68.)

⁷ Ed. Timur Kuran, **Mahkeme Kayıtları Işığında 17.Yüzyıl İstanbul’unda Sosyo-Ekonomik Yaşam**, c.1-10, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2010-2014.

Arşiv kayıtlarından elde edilen veriler, içerik ve özgünlük açısından Osmanlı iktisat tarihi çalışmalarında birincil kaynak değerinde olduğundan bu çalışmada, ağırlıklı olarak “Osmanlı Hukuk Düzeni” içerisinde üretilmiş şer‘iyye sicilleri ele alınmıştır.

Mahkeme kayıtlarından elde edilen bilgiler, kronolojik olarak tasnif edilmiş ve veri setleri oluşturulmuştur. İncelenen defterler Galata ve İstanbul şer‘iyye sicil defterleri olarak iki bölüme ayrılmıştır. Galata sicilleri ve İstanbul sicillerinde geçen bey‘bi‘l-istiğlal akitleri tespit edilmiş ve kronolojik olarak sıralanmıştır. Bey‘bi‘l-istiğlal akitlerinin kuruluş türleri tespit edilmiştir. Kuruluş türlerine göre mahkeme defterlerinde yer alan kayıtlar bey‘bi‘l-istiğlal kuruluş akdi, bey‘bi‘l-istiğlal fekk-i rehin akdi ve bey‘bi‘l-istiğlal davaları şeklinde tasnif edilerek analizler yapılmıştır.

Defterlere kaydedilen bey‘bi‘l-istiğlal akitlerinde tarafların kimlik bilgileri hakkında bilgi sahibi olmak için bey‘bi‘l-istiğlal akdi ile borç veren ve borç alan kesim olarak ikiye ayrılmıştır. Sicillerde borç alan ve veren kesimin unvanına, mesleğine cinsiyetine, dinine göre tasnif edilmiş. Bu şekilde borç alan ve verenlerin kimler olduğu bilgisine ulaşmak hedeflenmiştir.

Bey‘bi‘l-istiğlal yöntemi ile rehin olarak verilen mebî (teminat, gayrimenkul) bilgisi hakkında bilgi sahibi olmak için sicillerdeki kayıtlarda geçen mebî türleri analiz edilmiş bu mebîlerin kimlere ait olduğu bilgisine ve mebîlerin satış değerlerine ulaşılmıştır. Ayrıca bu mebîlerin kayıtlarda geçen satış değerleri, kira miktarları ve kira sürelerine ulaşılarak bey‘bi‘l-istiğlal akitlerindeki kira (ribh) oranlarına ulaşılmıştır.

Akde konu olan mebîlerin nerede olduğuna bakılarak en fazla bey‘bi‘l-istiğlal yolu ile borç veren mahalleler ve kazalar hakkında bilgi sahibi olunmuştur.

Akitlerde kronolojik olarak tasnif edilmiş bu sayede parasal değişimler ve akitlerde hangi para birimlerinin tercih edildiği bilgilerine ulaşılmıştır.

Yukarıda anlattığımız yöntem ve kapsam dâhilinde bu tezin amacı, “17.yy Osmanlı Hukuk ve Ekonomik Düzeninde” bey‘bi‘l-istiğlal akitlerinin meşruiyeti, sistem içerisindeki büyüklüğü, önemi, belirlediği ekonomik ilişkiler, davalara konu oluşu, ne tür problemler içerdiği ve bu problemlere ne tür cevaplar verdiği araştırılmıştır. Bu doğrultuda;

- Sicillerdeki kayıt sayısı
- Toplam mahkeme kayıtları içinde geçen bey‘bi‘l-istiğlal akitlerini sayısı ve oranı
- Defterlerin tutulduğu tarihler

- Sicillerdeki defterlerde geçen bey‘bi’l-istiğlal fek, kuruluş, dava sayıları
- Bey‘bi’l-istiğlal akdini hangi kesimin daha çok tercih ettiği, (Müslüman, Gayrimüslim, cinsiyet açısından değerlendirilmesi)
- Bey‘bi’l-istiğlal akdi ile borç verelerin kimler olduğu ve toplam yekûn içerisinde ne kadar yer tuttuğu
- Hangi mahalle ve kazada kaç tane bey‘bi’l-istiğlal akdi yapıldığı
- Borç veren kesimin kimler olduğu, borç veren vakıflar içindeki dağılım (Para vakfı ve diğer vakıfların sistem içindeki yeri)
- Rehin olarak verilen mebî türlerinin neler olduğu ve bu mebî türlerinin kimlere ait olduğu
- Bey‘bi’l-istiğlal akitlerinde görülen muamele oranlarının ne seviyelerde olduğu
- Bey‘bi’l-istiğlal akdi ile verilen borcun kira süresinin kısa vadeli mi, yoksa uzun vadeli mi olduğu
- Bey‘bi’l-istiğlal akitlerinde niye farklı para birimlerinin tercih edildiği, bundaki sebebin iç faktörlerden mi yoksa dış faktörlerden mi kaynaklandığı bilgisi
- Dönemler itibari ile sicil defterlerinin mukayesesi
- Bey‘bi’l-istiğlal akitlerinde davaların sebeplerinin neler olduğu, nasıl çözüme kavuşturulduğu, akitlerde tarafların (din ve cinsiyet açısından) kazanma oranları, gibi sorular sorulmuş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

1602-1697 yılları arasında toplam 15 defterden 7’si Galata, 8’i İstanbul sicilleri olmak üzere, 10.080 adet hüküm incelenmiştir. Bey‘bi’l-istiğlal akdi ile alakalı hükümler analizimize konu edilmiştir. İncelenen defterlerin 1620 ile 1660 yılları arasını kapsamamasından dolayı bu tarihler arası analize konu edilmemiştir. İncelenen defterlerde, Galata sicillerinde 4.147 kayıttan 162 tanesi (%3,9) bey‘bi’l-istiğlal akdi kaydından, İstanbul sicilleri 5.993 kayıttan 246 tanesi (%4.16) bey‘bi’l-istiğlal akdi kaydından oluşmaktadır.

Galata sicillerinde en az bey‘bi’l-istiğlal kaydı Galata 24 numaralı defterde 5 adet olarak görülürken, İstanbul sicillerinde bey‘bi’l-istiğlal kaydı İstanbul 4 numaralı defterde 4 adet görülmüştür. Galata sicillerinde en fazla bey‘bi’l-istiğlal kaydı, 35 adet ile Galata 35 numaralı defterde, İstanbul sicillerinde bey‘bi’l-istiğlal kaydı 73 adet ile İstanbul 1 numaralı defterde görülmüştür.

Galata sicillerinde bey'bi'l-istiğlal akdi borç alanlar arasındaki unvanlara bakıldığında 48 kişi ile “zımmî” kesim karşımıza çıkmaktadır. İstanbul sicillerinde bey'bi'l-istiğlal akdi borç alanlar yine bu unvan ile 44 kişi ile “zımmî” kesim olmuştur.

Galata sicillerinde bey'bi'l-istiğlal akdi yapan Müslüman erkek sayısı 49 kişi (%45), gayrimüslim erkek sayısı 59 kişidir (%55). Bey'bi'l-istiğlal akdi yapan Müslüman kadınların sayısı 22 kişi (%67), gayrimüslim sayısı ise 11 kişidir (%33). Din ayrımı yapılmaksızın kadınların bey'bi'l-istiğlal akitlerine katılma oranı %23 erkeklerin katılma oranı %77'dir. İstanbul sicillerinde bey'bi'l-istiğlal akdi yolu ile borç alan Müslüman erkeklerin sayısı 98 kişidir (%63). Gayrimüslim erkeklerin sayısı ise 57 kişidir (%37). Yine bu yolla borç alan Müslüman kadın sayısı 52 (%83) kişi, gayrimüslim kadın sayısı ise 11 kişidir (%17). Cinsiyet ayrımı gözetmeksizin Müslümanların bey'bi'l-istiğlal akdi ile borç alma oranı %69 gayrimüslimlerin %31'dir.

Dönemsel olarak değerlendirme yapıldığında 1600-1620 yılları arasında Galata sicillerinde bey'bi'l-istiğlal akdi ile en fazla borç verme işlemi, 102 adet ile Müslümanların kurmuş olduğu vakıflar tarafından verilmektedir. İstanbul sicillerinde bey'bi'l-istiğlal akdi ile borç veren kesim 145 adet ile Müslümanların kurmuş olduğu vakıflardır. 1660-1700 yılları arasında İstanbul sicillerinde en fazla bey'bi'l-istiğlal yolu ile Müslüman erkek vakıf mütevellileri tarafından verilmiştir. Galata ve İstanbul sicillerinde incelen defterler itibari ile 1620-1660 yılları arasında değerlendirme yapılamamıştır. 1680-1700 yılları arasında bey'bi'l-istiğlal akdi ile Müslüman erkeklerin mütevellî olduğu vakıflar tarafından 23 adet borç verilmiştir.

Rehin olarak verilen mebî türlerine bakıldığında ise Galata sicillerinde, bey'bi'l-istiğlal yolu ile müstakrizler, tarafından mukrizlere 128 adet ev, teminat olarak verilmiştir. 68 adet ev Müslüman müstakrizlere, 60 adet ev, gayrimüslim müstakrizlere aitten, rehin olarak mukrizlere verilmiştir. İstanbul sicillerinde, bey'bi'l-istiğlal yolu en fazla verilen mebî türü, 198 adet ile evdir. Bu evlerin 141 tanesi Müslümanlara, 57 tanesi gayrimüslimlere ait olup, bey'bi'l-istiğlal yolu mukrizlere rehin olarak verilen teminat türleri arasındadır.

Galata sicil defterlerinde incelenen bey'bi'l-istiğlal akitlerinde görülen en yüksek kira oranı 1617 yılında, Karaköy Mahallesi'nde %25 olarak görülmüştür. En düşük bey'bi'l-istiğlal kira oranı yine 1617 yılında, Boyacızade Mahallesi'nde %4.86 olarak karşımıza çıkmıştır. Galata sicillerinde bey'bi'l-istiğlal ortalama kira oranı %11.22'dir. Galata sicil defterlerinde en fazla görülen kira süresi 127 akitte 1 yıldır. İstanbul sicil defterlerinde en düşük kira oranı Konstantıniyye Mahallatı'nda (...) mahallesinde %5 olarak görülmüştür. En

yüksek kira oranı Sarı Nasuh Mahallesi'nde, 1661 yılında %30.76 olarak görülmüştür. İstanbul sicillerinde incelen defterlerdeki bey'bi'l-istiğlal ortalama kira oranı %13.25'tir. İstanbul sicillerinde 176 akitte kira süresi 1 yıl olarak görülmüştür.

Galata sicil defterlerinden bey'bi'l-istiğlal akitlerinde en fazla tercih edilen para birimleri; 101 akitte akçe⁸ ile 35 akitte esedi kuruş şeklindedir. İstanbul sicillerinde, en fazla tercih edilen para birimleri, 169 adet akitte akçe⁹ ile, 22 akitte riyâli kuruş ile, 18 akitte esedi kuruş ile yapılmıştır.

Galata sicillerinde, incelenen defterlerin tutulduğu 40 yıllık dönemde bey'bi'l-istiğlal akitleri ile alakalı 21 adet dava görülmüştür. Anlaşmazlık durumlarında davaların çözüm şekli; en fazla “davalının, davacının savını kabul etmesi” 6 kere (%29) ve 6 kere (%29) “şahitler” iledir. Bey'bi'l-istiğlal akitlerinde görülen anlaşmazlıkların çözümünde, en az rolü 2 kere ile (%9) “mahkemeye sunulan hüccetler” oynamıştır. İstanbul sicillerinde 60 yıllık dönemde bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı 24 adet dava görülmüştür. Bu davalar içinde en fazla ispatlanma yolu, 10 adet ile (%42) mahkemeye hüccet sunumudur. Davalar içinde en az ispatlanma yolu ise, 1 kere ile mahkemeye “hüccet sunumu, şahitler ve yemin” şeklindedir.

1600-1620 yılları arası Galata sicillerinde geçen bey'bi'l-istiğlal akitlerinde davalar tarafından incelendiğinde; Müslüman davacı ile Müslüman davalılar arasında 9 adet davaya görülmüştür. 6 davayı Müslüman davacılar kazanırken, 3 davada taraflar anlaşmıştır. Müslüman davacılar ile davalı Hıristiyanlar arasında 4 adet dava görülmüş olup, 3 davayı davacı Müslümanlar kazanmış, 1 davayı davalı Hıristiyan, Müslüman davacıya karşı kazanmıştır. 2 adet dava, davacı Hıristiyanlar ile davalı Müslümanlar arasındadır. 1 davada taraflar karşılıklı anlaşırken, 1 davada Hıristiyan davacı, Müslüman davacıya karşı kazanmıştır.

1600-1620 yılları arasında İstanbul sicillerinde, Müslümanların kendi aralarında 6 adet dava görülmüştür. 4 davada, davacılar kazanırken, 1 davada davalı taraf kazanmış, 1 davada, taraflar karşılıklı mahkemede anlaşmıştır. Müslüman davacı ile Hıristiyan davalı arasında; 2 adet anlaşmazlık görülmüş olup, 1 davada taraflar anlaşmış, 1 davada Müslüman davacı kazanmıştır. 1 dava ise davacı Müslüman ile davalı Yahudi arasındadır. Davacı Müslüman, davayı Yahudi davalıya karşı kazanmıştır.

⁸ Bey'bi'l-istiğlal akitlerinde 101 adet kullanılan akçenin, 81 adedi Arapça kayıt edilmesinden dolayı dirhem şeklinde (dirhemen fiddiyyen râicen fi'l-vakt lafzı ile) kaydedilmiştir.

⁹ Bey'bi'l-istiğlal akitlerinde 167 adet kullanılan akçenin, 146 adedi Arapça kayıt edilmesinden dolayı dirhem şeklinde (dirhemen fiddiyyen râicen fi'l-vakt lafzı ile) kaydedilmiştir.

1620-1660 yılları arasında incelenen defterlerin bu dönemi kapsamamasından dolayı bu tarihler arasında inceleme yapılamamıştır.

1660-1680 yılları arasında İstanbul sicillerinde, Müslümanlar arasında 4 adet dava görülmüştür. 3 davayı Müslüman davacı, 1 davayı Müslüman davalı kazanmıştır. 2 dava, davacı Hıristiyan ile davalı Müslümanlar arasındadır. 1 tanesini davacı Hıristiyan kazanırken, diğerini davalı Müslüman kazanmıştır.

1680-1700 yılları arasında Galata sicillerinde Müslümanlar arasında 2 adet dava görülmüştür. 2 davayı davacılar, davalılara karşı kazanmıştır. 2 dava davacı Müslümanlar ile davalı Hıristiyanlar arasında geçmiş olup, 2 davayı da davacı Müslümanlar, davalı Hıristiyanlara karşı kazanmıştır. Hıristiyanları kendi aralarında 2 adet dava görülmüş olup, davayı, davacı Hıristiyanlar kazanmıştır.

1680-1700 yılları arasında İstanbul sicillerinde 6 anlaşmazlık Müslümanlar arasında olup, 4 davada taraflar anlaşmış, 2 davada ise davacılar kazanmıştır. 2 dava ise davacı Müslümanlar ile davalı Hıristiyanlar arasında olup, 2 davada da taraflar anlaşmıştır. 1 dava ise davacı Hıristiyan ile davalı Müslüman arasında görülmüştür, bu davayı davacı Hıristiyan, Müslüman davalıya karşı kazanmıştır.

Ulaşılan sonuçlardan sonra tezin muhtevası hakkında bilgi vermek gerekirse; yapılan çalışmanın birinci bölümü “Osmanlı Hukukunda Bey‘bi‘l-istiğlal Akitleri” başlığında incelenmiştir. Bu başlık altında İslâm hukukunda karz, faiz yasağı ve âlimlerin görüşleri aktarılmış, muamele-i şer‘iyye ve hukuksal dayanağı olan bey‘ul‘îne akdinin tanımı verilmiştir. (Hamza Efendi’ye ait olan Bey ve Şira risalelerin şerhlerinde muamele-i şer‘iyye’nin diğer adının bey‘ul-îne akdi olduğu görüşü temel kabul edilmiştir.) Bey‘ul‘îne akdi ile alakalı Hz. Muhammed’in (s.a.v) hadis-i şerifi, sahabelerin, mezheplerin ve ulemanın îne hakkında görüşleri aktarılmıştır. Muamele-i-şer‘iyye’nin ne şekilde yapılabileceği hakkında örnekler verildikten sonra bey‘ akdinin, bey‘bât akdinin, bey‘bi‘l-vefâ akdinin ve bey‘bi‘l-istiğlal akdinin tanımlamaları yapılmıştır. Bey‘bi‘l-vefâ akdi hakkında ulamanın hükümleri (rehin akdi, satım akdi, mürekkep ve müstakil akit) açıklanmıştır. Bu hükümler açıklandıktan sonra hükümlere göre sonuçları hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Bu akitler bey‘bi‘l-istiğlal akdinin temelini oluşturması hasebi ile açıklanma ihtiyacı duyulmuştur. Tezin konusunu oluşturan bey‘bi‘l-istiğlal akitlerinin tanımı verilmiş ve sonradan çıkan bir akit olmasından dolayı ulemanın görüşleri aktarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü “Galata Şer‘i Mahkemesi ve İstanbul Şer‘i Mahkemesi’nde Bey‘bi’l-istiğlal Akitleri (1602-1697)” başlığı altında incelenmiştir. Burada teze kaynaklık eden “Mahkeme Kayıtları Işığında 17. Yüzyıl İstanbul’unda Sosyo-Ekonomik Yaşam” külliyyatı hakkında bilgi verilmiştir. Külliyyatı oluşturan Galata sicilleri ve İstanbul sicillerinden elde edilen bey‘bi’l-istiğlal kayıtları bazı başlıklar altında incelenmiştir. Bu başlıklar şunlardır; tarafların kimlik bilgileri, akitlerin geçtiği mahalle ve kazalar, akitlerde tarafların din ve cinsiyet açısından değerlendirilmesi, akitlerde rehin olarak verilen mebî türleri, akitlerin kira (rihb, muâmele) oranları, akitlerin kira süreleri, akitlerde borç alan ve borç verenlerin unvanlarının dönemselsel olarak değerlendirilmesi ve akitlerde kullanılan para birimleri başlıklar altında tahlil edilmiştir. İkinci bölümün son başlığını oluşturan “Galata ve İstanbul Şer‘iyye Sicillerinin Mukayesesi” başlığında; defterlerde geçen bey‘bi’l-istiğlal akitleri yirmişer yıllık periyotlar halinde; kuruş, fek, dava sayıları ve toplam defterlerde geçen kayıtlar verilerek yıllar itibari ile bey‘bi’l-istiğlal akitleri hakkında bilgi sahibi olunmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünü oluşturan “Bey‘bi’l-istiğlal Davaları ve Çözümleri” başlığında Osmanlı hukuk sistemi içinde yer alan şer‘i ve örfi hukuktan bahsedilmiş, kadılık kurumu ve kadı yardımcıları (Nâibler, Şühûdü’l-hâl, Kassâmlar, Kâtipler) hakkında kısaca bilgiler verilmiştir. Çalışmamızın araştırma alanına giren bey‘bi’l-istiğlal akitlerinde kadı huzurunda davalı ve davacının, davayı ispat yolları hakkında bilgi verilmiştir. Verilen bilgiler ışığında Galata ve İstanbul sicillerinde dava ispat yolları tablo ve şekiller yardımı ile açıklanmaya çalışılmıştır. Galata ve İstanbul sicillerinde davacı ve davalı tarafın dini bileşimi tablolar halinde ifade edildikten sonra, davayı oluşturan konular hakkında bilgiler verilmiştir.

Yapılan çalışmanın son bölümünde yer alan ekler kısmında ise, Galata ve İstanbul sicillerinde yer alan davaların transkripsiyonlarının özeti verilmiştir. Özeti içerisinde davanın hangi tarihte geçtiği, davanın konusu, akde konu olan mebî ve bu mebînin yeri, kullanılan para birimi, davacı ve davalı tarafın kimlikleri ve son olarak davanın sonucu aktarılmıştır.

I. BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI HUKUKU'NDA BEY'BI'L-İSTİĞLAL AKİTLERİ

1.1. İslâm Hukukunda Ribâ, Karz ve Hîle

Ribâ sözlükte “artma, büyüme, ekleme,” anlamlarına gelmektedir.¹⁰ Türkçe’de bu terim daha çok fâiz olarak kullanılmaktadır. İslâm’dan önce Arap Yarımadası’nda fâiz yaygın olarak insanlar arasında tercih edilmekteydi. Fakir kimselerin fâizsiz borç alabilmeleri mümkün olamamaktaydı. Borç aldıkları durumlar ise şayet borçlarını ödeyemediklerinde vade uzatılmakta fakat ödenecek olan fazlalık fâiz arttırılmaktaydı. Bu şekilde bileşik fâiz yürütmek örf ve âdet olarak topluma yerleşti.¹¹ Ayrıca Araplar ribâ ile ticari olan kârı bir tutmuşlardır yani ödünç vermede ortaya çıkan fâiz ve zaman farklılığından ortaya çıkan fâiz ticari kar gibi görülmüştür.¹² İslâm’ın gelmesi ile birlikte fâiz yasaklanmıştır. Fâiz yasağının amacı hem mikro hem makro seviyede, zulmün izale edilmesi ve adaletin tesis edilmesidir.¹³ İslâm dini iki¹⁴ ribâyı yasaklamıştır. Yasaklanan ribâ çeşitleri şunlardır: Ödünç, kredi (ribe’n nesîe) ve fazlalık (ribel-fadl) ribâsı.

Ödünç ribâsı (nesîe ribâsı): Herhangi iki cinsten ribevî malı yek diğeri ile değiştirirken bunu tamamlamakta bir gecikme olduğu zaman bir artış veya kâr olmasa bile ribâ ortaya çıkar.¹⁵ Her çeşidi âyetler ile yasaklanmıştır.¹⁶

¹⁰ Tarek El Dıwany, **Faiz Sorunu**, (çev. Mehmet Saraç), İstanbul: İz Yay. 2011, s.195.

¹¹ Ahmet Tabakoğlu, **İslâm İktisadına Giriş**, s. 120.

Taberi, tefsirinde İbrahim en-Nehai’den “Cahiliyede bir kimse malını arttırmak amacıyla akrabasına verdiği” aktarılmaktadır. Rum suresi 39. Ayette geçen “İnsanların malları artsın diye faizle her ne verirsiniz, Allah katında artmaz “ ibaresinde kastın bu olduğu söylenmektedir. (Faruk Bal, **Arap Yarımadası’nda Ticaret Hz. Peygamber ve Dört Halife Dönemi**, İstanbul: Beka yay. 2015 s.192.

¹² Ahmet Tabakoğlu, **İslâm İktisadına Giriş**, s.121.

¹³ Sabri Orman, **İslâmî İktisat, Değerler ve Modernleşme Üzerine**, İstanbul: İnsan yay. 2014, s.85.

¹⁴ Burada Hanefî ekolüne göre açıklama yapılmıştır. Şafilere göre ribâ çeşidi üç türdür: Fazlalık ribâsı (ribel-fadl), Kredi ribâsı, Sahiplik ribâsı. Hanefîler sahiplik ribâsını kredi ribâsı (ödünç) içinde kabul eder. (Vincent J.Cornell, "Tesniye'nin Gölgesinde Yahudilikte ve Hristiyanlıkta Faize (interest) ve Aşırı Faize (usury) Dair Yaklaşımlar", Ed. Abdulkader Thomas, **Ribâyı Anlamak İslam İktisadında Faiz**. (Çev. Zeyneb Hafsa Orhan) İstanbul: İktisat Yay. 2017. s.52.)

¹⁵Emad H.Khalil, "Ribânın Şeriat Tarafından Yasaklaşına Dair Genel Bir Değerlendirme", Ed. Abdulkader Thomas, **Ribâyı Anlamak İslam İktisadında Faiz**. (Çev. Zeyneb Hafsa Orhan) İstanbul: İktisat Yay. 2017. s.101.

¹⁶ “Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının. Eğer Allah’a gerçekten inanıyorsanız, faizden doğan, ancak henüz tahsil etmediğiniz kazançları almaktan vazgeçin”.(Bakara 278), Eğer faizcilikten vazgeçmezseniz, artık Allah ve Rasûlü’ne karşı savaş açtığınızı, onların da size savaş açtığını bilin. Eğer tevbe ederseniz anaparmanız sizindir. Böylece ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz. (Bakara 279), Ömer Çelik, **Hakk’ın Dâveti Kur’ân-ı Kerîm Meâli ve Tefsîri**, c.1, İstanbul: Erkam Yay. 2013, s.356.

Fazlalık ribâsı (ribel-fadl): Ribevi malın aynı cins ribevi malla haksız bir fazlalık karşılığında değiş tokuşunda ortaya çıkan fâiz uygulamasıdır.¹⁷ Hadiste bu ribâ türü yasaklanmıştır.¹⁸

Müslümanlara faiz yasağı hicretin üçüncü yılında ‘katlanmış faizin yasaklanması’ ile başlamıştır.¹⁹ Daha sonra Hayber’in fethedildiği yıl inen Bakara suresi 275-279 arasındaki ayetlerde faize karşı olan uygulama genişletilmiştir.

Raşid Halifeler döneminde de fâize karşı mücadele devam etmiştir. Müslüman olmayanlar arasında olan ve fâiz ile işlem yapan Necran halkı Hz. Ömer tarafından sürgün edilmiştir.²⁰

İmam Gazali, ribânın zulüm oluşunu parayı tedavül dışı bıraktığı gerekçesine dayandırmaktadır.²¹ Gazali ayrıca muhtesibin görevinin insanlar arasında yaygın olan fâizli sözleşmeleri yaptırmaması gerektiğini de belirtir.²²

Muhammed Hamidullah’ın fâiz meselesine yaklaşımı; ticari kazanç ve faiz yolundan kazanılan kazanç arasında soyut ilişki olduğudur. Hamidullah, Keynes’ten örnek verir; medeniyet seviyesi arttıkça fâizin düşeceğini ve hatta ideal cemiyette bunun sıfır olması gerektiğini aktarır.²³

Ribâ yasağı sadece İslâm toplumunda yasaklanmış bir olgu değildir. Sokrat’ın öğrencisi olan ve ömrünü ideal bir devletin nasıl kurulacağına adayan Eflatun, fâizi zenginin fakir kimseleri sömürge aracı olarak görmüş ve faizin yasak edilmesini istemiştir.²⁴ Aristo

¹⁷ Emad H.Khalil, "Ribânın Şeriat Tarafından Yasaklaşına Dair Genel Bir Değerlendirme" **Ribâyı Anlamak İslam İktisadında Faiz** s. 100.

¹⁸ Hadis-i Şerif: “Altınla altın gümüşle gümüş, buğdayla buğday, arpa ile arpa, hurma ile hurma, tuzla tuz misli misline peşin olarak satılır. Her kim fazlalık verir veya alırsa muhakkak ribâ yemiştir. Alanla veren bu hususta eşittir. (Müslim, Musakat 82; Nesai, Büyü 43,44 Aktaran: Cengiz Kallek, **Asr-ı Saadet’te Yönetim Piyasa İlişkisi**, İstanbul: İz Yay. 1997, s.66.

Hadis-i Şerif: “Misli misline olmadıkça altına altınla satmayın, misli misline olmadıkça gümüşü gümüşle satmayın. (Peşin olarak) altını gümüşle, gümüşü de altınla nasıl isterseniz öyle satın.”(Buhari, Büyü 77,81; Müslim, Musakat 88; Nesai, Büyü 50 Aktaran: Cengiz Kallek, **Asr-ı Saadet’te Yönetim Piyasa İlişkisi**, s.66).

¹⁹ “Ey iman edenler! Kat kat faiz yemeyin. Allah’a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz. (Âli İmrân 130), Çelik, c.1, s.467.

²⁰ Fuad Abdullah El-Omer, **İslam İktisat Tarihine Giriş**, (çev. Adem Esen), İstanbul: İstanbul Üniversitesi İslam İktisadi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2017, s.148.

²¹ Sabri Orman, **Gazâlî’nin İktisat Felsefesi**, İstanbul: İnsan yay. 2014, s.164,

²² El-Omer, s.149.

²³“... Ticari kazançlar ile faiz yolundan gelen kazanç arasında esaslı bir fark yoktur ikisi de kazançtır. Bu durum tamamen bir heykel karşısında ancak ferdin ruhi seviyesi ile alakalı olarak duyulabilen iki ayrı hisse benzer. Bir fert o heykelin sadece kıymetini takdir ettiği halde diğer biri ona tapabilir. Duyulan bu hislerden ilki normaldir, hâlbuki ikincisi anormaldir, yanlıştır.” Bknz. Muhammed Hamidullah, **Modern İktisat ve İslâm**, (Çeviren: Salih Tuğ), İstanbul: Yağmur Yayınları, 1963, s.34.

²⁴ Erol Zeytinoğlu, “İslâm’da ve Diğer Sistemlerde Faiz”, **Para, Faiz ve İslâm**, (Haz. İsmail Kurt), İstanbul: Ensar Yay. 2015, s.145.

“Politika” adlı eserinde en çok nefreti hak eden şeyin faizcilik olduğunu belirtir.²⁵ Ayrıca Aristo paranın, nemalanması için değil sadece değişim amacı ile kullanılması gerektiği beyan etmiştir.²⁶ İlk dönem Romalılar arasında Seneca ve Cicero ribâyâ karşı çıkmışlar, ilk dönem Hıristiyanları arasında Nysennas, Augustinus, Aquinas’ta fâize karşı çıkanlar arasındadır.²⁷

İslâm dini ve ahlakı Müslümanları karşılıklı olarak problemlerini ve sıkıntılarını gidermelerini ve dayanışma içinde olmaları gerektiğini öğütlemektedir. İslâm dini toplumdaki haksızlıkları bertaraf etmeyi ve insanların ihtiyaçları için bazı alternatifler sunmuştur. Bu sunulan uygulamalardan biride karz müessesidir.

Konumuz olan karz (karz-ı hasen, kiraz) işleminin tanımı sözlükte, “sözlükte kesip koparmak, karşılık vermek” manalarına gelmektedir, ıstılahı manası ise geri ödenmek üzere verilen mal veya birine borç vermek demektir.²⁸ Karz veren kimseye mukriz, karzı alana müstakriz, bu verilen borç işlemine mukrâz adı verilmektedir.²⁹ Karz verecek ve alacak olan kimse tam ehliyetli ve reşit olması gerekir. Karz akdi, icap ve kabul ile birlikte sahih olur.³⁰ Karz akdi misli mallar için yapılabilir.

İslâm hukukunun din eksenli bir hukuk sistemi olduğu için müeyyideleri hem dünyevi hem uhrevi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan dolayı bu hukuka uymak isteyen kimseler hareketlerinin “kitapta yerinin bulunmasını” ister.³¹ Böylelikle kanun koyucuya karşıda meşru ve haklı işler yapmak istemektedir. Fakat içinde yaşamış olduğumuz dünya, insanı bazı tasarruflar yapmaya zorlamaktadır. Bu tasarruflar din ve hukuk kurallarını çiğnemek veya günaha bulaşmak olabilir. Bu durumlarda İslâm hukuku, insanı bu müşkül durumlardan kurtarmak için mahrec-i şer’i ismini verdiği hile-i şer’iye usulü ile kişinin müşkülâtını ve helâl dairede kalmasına yardımcı olmaktadır.³²

Hile sözlükte “aldatacak tarz, tedbir, sahtekârlık” manasında, Arapça’da “çare, kurnazlık, mahâret” gibi manalarda da kullanılmaktadır.³³ İncelediğimiz akitlerin meşru zemini olan Hile-i şer’iye ise amelleri dış görünüşü itibari ile fıkha uygun düşürmek, İslâm’da yasak olan davranışları görünüş itibari ile meşru yapabilmek için bulunan yollar,

²⁵ Süleyman Uludağ, **İslâm’da Faiz Meselesine Yeni Bir Bakış**, İstanbul: Dergâh Yay. 2010, s.285.

²⁶ Abdullah Mesud Küçükcalay, **İktisadi Düşüncede Faiz Antik Yunan’dan Monetarizme**, Konya: Çizgi Kitabevi, 2018, s.s. 39-40.

²⁷ Küçükcalay, s.s.43-44.

²⁸ H. Yunus Apaydın, “Karz”, **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.24, İstanbul: Diyanet Vakfı Yay. 2001, s.520.

²⁹ Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukuk-ı İslâmiye ve İstılahat-ı Fıkhiyye Kâmusu**, c.6, İstanbul: Bilmen Basımevi, 1970, s.13.

³⁰ Ekrem Buğra Ekinci, **İslâm Hukuku**, İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2016. s.534.

³¹ Ekinci, **İslâm Hukuku** s.142.

³² Ekinci, **İslâm Hukuku**, s.142.

³³ Hamdi Döndüren, “Hile”, **Şamil İslâm Ansiklopedisi**, C.2, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1990,s.438.

çareler, çıkış yolları olarak tanımlanmaktadır.³⁴ Çoğulu hiyelü'ş-şer'iyye olarak adlandırılmıştır.³⁵ İslâm hukukunda hîle, şer'î ve batıl olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Şer'î hîle yani hîle-i şer'iyye; İslâm hukukunda verilen hükümlere riayette bir engel ile karşılaşıldığında ihtiyaten yine hukukun gösterdiği şekilde başka yollara başvurmaktır.³⁶ Hile-i bâtıla ise verilen hukuki hükümleri akıl eksenli kullanıp, bir başkasının hakkına girerek, hukukun emirlerini yerine getirmek, yasakladıklarından yüz çevirmeyi ifade etmektedir.³⁷ Hile-i bâtıla, sözlükteki manası ile kanuna karşı hileye tekabül etmektedir. Hile-i bâtılaya örnek vermek gerekirse; Kur'an Kerim, Kalem sûresinde³⁸ yoksulların payını vermemek için, gündüz yerine sabahın erken saatinde hasat yapan kişilerden olumsuz olarak bahsedilmesi örnek verilebilir. Ayrıca bu konuda hukuklarında hîle olmamasına rağmen Yahudilerin cumartesi yasağını delmeleri örnek gösterilmektedir.³⁹

Osmanlı tatbikatından geniş bir yer tutan muamele-i şer'iyye, hile-i şer'iyye vasıtası ile geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Şekil olarak hukuka uygun bir işlem ile yasaklanan sonuçlara ulaşmak için elde edilmeye çalışılan "muamele" olarak tanımlanan hile-i şer'iyye, bazı konular üzerinde uygulanmaktadır.⁴⁰ Konumuzun kapsamı gereği bey'ul-îne akdi hakkında bilgiler verilecektir. Bey'ul-îne akdini de meşru yollar kullanılarak, meşru olmayan sonuçlara ulaşmak olarak gören âlimler olmuştur, bu sebeple bu yöntem fıkıh âlimleri tarafında görüş farklılıklarına sebebiyet vermiş olup, tartışmalıdır.

³⁴ Hamdi Döndüren, "Hile-i Şer'iyye", **Şamil İslâm Ansiklopedisi**, C.2, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1990, s.439.

³⁴ Mustafa Baktır, "Hile-i Şer'iyye", **İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, c.2, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2006, s.796.

³⁵ Baktır, s.796.

³⁶ Ekinci, **İslâm Hukuku**, s.143.

³⁷ Ekinci, **İslâm Hukuku** s.143.

³⁸ "Şüphesiz biz, böyle nimetler vermek suretiyle insanları sınılıyoruz. Tıpkı bir zamanlar şu bahçe sahiplerini sınavıy belâya uğrattığımız gibi: Hani onlar, sabah olur olmaz bağlarının ürününü toplayacaklarına dâir yemin etmişlerdi. "Allah dilerse" diyerek bir istisnâ da yapmamışlardı. Onlar henüz uykudayken Rabbin katından gelen kuşatıcı bir âfet o bahçeyi sarıverdi. Sarıverdi de, bahçe tamamen yanarak simsiyah bir kül yığı hâline dönüverdi." (Kalem 17-20) Çelik, c.5, s.206.

³⁹ "Cumartesi çalışmalarının yasak olması sebebi ile Yahudiler kendileri adına Yahudi olmayan kimseleri (İsrail'de Filistinli kimseleri) çalıştırmaktadır." (İsrail Shahak, **Yahudi Tarihi Yahudi Dini**, (çev. Ahmet Emin Dağ), İstanbul, Anka Yay.2002.)

⁴⁰ "Buna göre dört tasarruf şekli hiyel kapsamında mütalaa edilmiştir.

1. Nikâh, alışveriş ve ruhsatlar gibi meşru vasıtaları kullanarak meşru sonuçlara ulaşmak.

2. Namaz kılmamak için içki içip namaz vaktinde sarhoş bulunmak gibi gayri meşru vasıtalarla gayri meşru sonuçlara ulaşmak.

3. Başkasının bıçağını çalmak veya gasp etmek suretiyle kendi hayvanını kesmek gibi gayri meşru vasıtalarla meşru sonuçlara ulaşmak.

4. Bey'ul-îne, hülle gibi meşru vasıtaları kullanarak gayri meşru sonuçlara ulaşmak.

Yukarıda ifade edilen muameleler hukuki açıdan değerlendirildiğinde; birinci durumda caiz, ikinci durumda caiz olmayan, üçüncü durumda ise ilk aşamada caiz olmayan, ikinci aşamasında caiz olan bir davranış söz konusudur. Ancak ileri dönemlerde "hile-i şer'iyye" tabirinin dar anlamına tekabül edecek olan dördüncü muamelenin hükmü konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Çünkü ortada görünüş ve şekil bakımından hukuka uygun bir işlem mevcuttur. Ancak bununla hukukun yasakladığı bir sonuca ulaşma amacı söz konusudur." (Saffet Köse, "Hiyel", **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.28, İstanbul: Diyanet Vakfı Yay.1998, s.170-171.)

Hîlenin meşruluk temellerine bakıldığında Kur'an-ı Kerim'de hîle sözcüğü açık olarak Nisa sûresi 98. ayette geçmektedir.⁴¹ Burada kurtuluş yollarını ve çarelerini ifade etme manasında kullanılmıştır.⁴² Sâd sûresi 44. ayette, hanımının işlediği kabahat dolayısı ile yemin eden Hz. Eyüp aleyselama gösterilen çareyi bildirmektedir.⁴³ Yine Yusuf sûresi 70 ve 76. âyetler ve Kehf sûresi 69. âyetler delil olarak gösterilmektedir. Hîle ile alakalı hâdisler olumlu ve olumsuz manalarda kullanılmıştır.⁴⁴ Fıkıh kitaplarında hîle ile alakalı şu hadise aktarılmaktadır: Azâdlı köleye Berîre'ye sadaka olarak verilen etten Hz. Peygambere de ikram edilmiş, sadaka, zekât alması ve adak yemesi câiz olmayan Hz. Peygamber, Berîre (azatlı köle) için sadaka olduğunu, kendisi için ise hediye olduğunu söylemiştir.⁴⁵ Bey'ul'îne konusundaki olumsuz manadaki hadis ise ileride aktarılacaktır. Mezhepler açısından değerlendirildiğinde; Hîle; Hanefi ve Şafilere tarafından haramdan korunmak için câiz görülmüştür, Maliki ve Hanbeli ekolü ise bu yolu seddü'z-zerâyi⁴⁶ olarak görüp, câiz olmadığını beyan etmiştir. Hîle konusunda en çok çalışma yapan ekol; Hanefi mezhebidir, fakat bu ekolde, gayrimeşru neticeye götüren hîlelerin câiz olmadığını belirtmiştir. Konu ile alakalı yazılan ilk eseri; Hanefi mezhebinden İmam Muhammed Şeybânî'ye ait olan Kitâbu'l Hiyel'dir.⁴⁷ Hanefi hukukçusu Hassâf'ın (ö. 261/874) hîle konusu ile alakalı el-Hiyel isiminde eseri mevcuttur. Yine bu konuda, "Mebûs" isimli kitabında bölüm ayıran Şemsüleimme Serahsi'de hileyi iyi bir şey olarak anlatmıştır.⁴⁸ Hanefi fıkıh kitapları arasında yer alan Fetâvây-ı Hindîyye'de hîle ile alakalı örnekler mevcuttur.

1.2. Muamele-i Şer'îyye ve Hukuki Dayanağı

Muamele-i Şer'îyye'nin hukuki dayanağı bey'ul'îne akdidir. İne sözlükte bir şeyin en iyisi, borç veren kimseye çıkar sağlamayan borç, ribâ anlamlarına gelir.⁴⁹ İslâm hukuk istilâhında îne, birkaç manaya gelmekle birlikte genel kullanımı şu şekildedir; kişinin malı belirli bir fiyat karşılığında vadeli olarak satıp, aynı malı daha düşük bir fiyattan geri alması

⁴¹ Faruk Çaykara, **İslâm Hukuk'unda Hile-i Şer'îyye'nin Mahiyeti ve Hile'de Gözetilen Gayeler**, Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994, s.6.

⁴² "Ancak hiçbir çareye gücü yetmeyen ve hicret için bir yol bulamayan gerçekten âciz ve zayıf erkekler, kadınlar ve çocuklar bunun dışındadır." (Nisâ-98), Çelik, c.1, s.637.

⁴³ "Eyyûb'un yemini vardı. Ona: 'Eline bir demet sap al, onunla hanımına vur da yemini bozma' dedik. Gerçekten biz onu sıkıntılara karşı sabırlı bulduk. O ne güzel bir kuldu. Doğrusu o, tam bir teslimiyet ve samimiyetle sürekli Allah'a yönelir dururdu", (Sâd 44), Çelik, c.4. s.290.

⁴⁴ Çaykara, s.9.

⁴⁵ İkinci, **İslâm Hukuku**, s.145.

⁴⁶ Sedd-i zerâyi: Kötülüğe giden yolları kapamak manasına gelir. Mâlikiler ve Hanbeliler seddü'z-zerâyi'yi çokça kullanırlar ve hüccet olarak kabul ederler. (Fahrettin Atar, **Fıkıh Usûlü**, İstanbul: M.Ü İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay.2013, s.139.)

⁴⁷ İkinci, **İslâm Hukuku** s.145.

⁴⁸ Serahsi, **Mebûs**, C.30, Ed. Prof. Dr. Mustafa Cevat Akşit, İstanbul: Gümüşev Yayınları, 2008, s.274.

⁴⁹ H. Yunus Apaydın, "İne", **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.22, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2000, s.283.

manasındadır.⁵⁰ Fıkıh kitaplarında muamele-i şer‘iyye akdi, bey‘ul-îne akdi olarak geçmektedir. Osmanlı Devleti’nde bey‘ul-îne akdi yerine muamele-i şer‘iyye ismi kullanılmıştır.⁵¹ Hamza Efendi’ye ait olan Bey ve Şira risalelerin şerhlerinde muamele-i şer‘iyye’nin diğer adının bey‘ul-îne akdi olduğu da ifade edilmektedir.⁵² Muamele-i şer‘iyye dini esaslara uygun işlem manasına gelmektedir.⁵³ Osmanlı Devleti’nde fâizin yasak olması itibari ile bazı muamele yöntemleri; bağış, kira sözleşmesi, geçici satış kullanılarak fâize karşı muamele işlemleri gerçekleştirilmiştir ki bu yapılan işlemler “muamele-i şer‘iyye” olarak tanımlanır. Fazlalık ödenen kısımlara “ribh-ı şer‘î, murabaha, nema, güzeşte” gibi kavramlar da kullanılmaktadır. Bu kullanılan yöntem Osmanlı Devleti’nde karşılıksız borç vermek istemeyen sermaye sahipleri veya para vakıfları tarafından uygulanan bir yöntemdir.⁵⁴

Hz. Muhammed (s.a.v.) zamanında, îne akdine rastlanmazken Abdullah b. Ömer’den nakledilen hadiste îne akdi ile alakalı gelecekte bahseden bir hadis olduğu anlaşılmaktadır.⁵⁵ Îne satışı Hz. Peygamber zamanında görülmemiş, hicri ilk yüzyılda Hz. Peygamberin vefatından sonra görülmüştür. İlk olarak Amr b. Osman b. Affân’ın bu yola müracaat ettiği belirtilmektedir. Amr vekilini çağırarak borç almasını tembihlemiş, o da tüccarların ona borç vermeyeceğini söylemesi üzerine, Amr onlara istedikleri kadar kâr vermesini söylemiş vekili de önce 8 bin dirhem, sonra 10 bin dirhem borç almıştır. Îne akdinin müctehid imamlar zamanında yaygınlaştığı bilinmektedir.⁵⁶

Sahabelerden İbn Abbas’a göre îne satımı mekruhtur. İbn Abbas’a göre taraflar fâize niyet etmişler, fakat araya bir mal sokarak çözüm arayışına girmişlerdir. Îne akdinden sakınmayı ve araya ipek (mal) sokarak dirhemi dirhem ile satmamayı öğütlemiştir. Enes bin Mâlik’e göre îne satışı haramdır ve kendisine sorulduğunda Allah’ın aldatılamayacağı ve Allah’ın haram kıldığı şeylerden olduğunu aktarmıştır. Hz. Âişe’nin îne akdi üzerine

⁵⁰ H. Yunus Apaydın, “Îne”, s.283.

⁵¹ Tahsin Özcan, **Osmanlı Para Vakıfları Kanunî Dönemi Üsküdar Örneği**, Ankara: T.T.K, 2003, s.54.

⁵² Tarikatçı Emir, **Tebyînü’l-merâm** vr. 74a; Seydişehir Şerh-i Bey’ ve Şira vr.136b Aktaran; Süleyman Kaya, **18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nazari Ve Tatbiki Olarak Karz İşlemleri**, İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s.15.

⁵³ İshak Emin Aktepe, **Fâiz ve Finansman Hadisleri**, İstanbul: Yedirenk Yay. ,2010 s.52

⁵⁴ İbn Rüşd el-Hafid, Ebu’l-Velid Muhammed İbn Ahmed (ö. 520/1126), **Bidâyetü’l-Müctehid ve Nihâyetü’l-Muktesid**, Beyrut 1987.C.II, ss.123-124, Aktaran: Hamdi Döndüren, **Osmanlı Tarihinde Bazı Faizsiz Kredi Uygulamaları ve Modern Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Tecrübesi** U.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi C.17 sayı:1, 2008 s.s.8-24, Bilmen c.6, s.s.47-48.

⁵⁵ “Îne ile satım yapar, sabanın peşine düşer ziraate razı olup cihâdi terk ederseniz Allah (c.c) üzerinize bir aşıklık musallat eder ki tekrar dininize dönünceye kadar onu çekip almaz” Hadisin diğer rivayeti şu şekildedir; “ İnsanlar dinar-dirhem ile meşgul olur, îne satımı yaparlar ve öküzün kuyruğuna yapışarak Allah yolunda cihâdi terk ederlerse Allah onlara bir bela indirir ve dinlerine dönünceye kadar da onu kaldırmaz” (haz. Necati Yeni-el-Hüseyn Kayapınar, **Sünen-i Ebu Davud, Tercüme ve Şerhi**, c.12, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1991, s.553.)

⁵⁶ Mehmet Fatih Serenli, **İslâm Hukukunda Bey‘ul-Îne Akdi**, İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997 s.14.

söyledikleri bazı mezhep imamlarına göre tartışmalı (isnadı zayıf ve senedi kopuk) olmasına rağmen şu şekildedir; Zeyd b. Erkam'ın ümmü veledi⁵⁷ olan cariyesi ona 800 dirheme köle satmış daha sonra Zeyd b. Erkam paraya ihtiyaç duyduğu için aynı köleyi 600 dirheme satın almıştır. Kadın olayı Hz. Aişe'ye anlatır. Hz. Aişe kadına kötü bir satım yaptığını ve Hz Zeyd'in tövbe etmedikçe, Hz. Peygamber ile olan cihâdını iptal ettiğini söyler. Kadın, Hz. Zeyd'den "600 dirhemi alayım gerisinden vaz mı geçeyim?" diye Hz. Aişe'ye sorduğunda, Hz. Aişe; Bakara⁵⁸ 275 bir rivayete göre 279 ayetini okumuştur.⁵⁹

Hanefi mezhebine göre îne satışı ile alakalı farklı görüşler mevcuttur genel kanı caiz olduğu yönündedir. Ebu Yusuf ve Ebu Hanife'ye göre caizdir. Ebu Yusuf' a göre haram olan fâizden kaçınma olduğu için sevap niteliği vardır.⁶⁰ İmam Muhammed'e göre bu akit mekruhtur.⁶¹

Şâfi mezhebine göre herhangi bir malın satıcısına geri satılmasında bir beis yoktur, malın başkasına satılmış gibi olduğunu beyan ederler. Geri satış önceki bedelle olursa bunun satışı bozmak olduğunu belirtirler. İkinci satışın ilk satıştan az veya çok olması durumunda veya değişik bir cinsten olması durumunda satışın normal olacağını söylerler. Muamele-i şer'iyeye ile alakalı Hz. Aişe'nin rivayet ettiği Zeyd b. Erkam ile alakalı olan hadisede sözün sabit olmamasından dolayı reddederler.⁶² Muamele-i şer'iyenin caiz olduğu ile alakalı Şafiler, Hayber hurmaları ile alakalı geçen hadiseyi delil göstermektedirler. Şâfiler bey'ul-îne akdinin fâize sebep olduğu görüşüne katılmazlar. Haramdan alıkoyan şeylerin mendup olduğunu belirtirler.⁶³

Maliki mezhebine göre bu işlem görünüş itibari ile caiz, fakat fâiz yasağının işlenmesine neden olduğu için alım satımı yasaktır. İmam Malik bey'ul-îne ile alakalı olarak Allah'ın aldatılamayacağını ve Resulün bunu haram kıldığını söylemiştir.⁶⁴ Malikler sedd-i

⁵⁷"Ümmü veled efendisinden çocuk doğurmuş olan cariyedir. Bu cariyeler satılamaz ve efendileri ölünce hür olurlar." Abdülaziz Bayındır, **Ticaret ve Faiz**, İstanbul: Süleymaniye Vakfi Yayınları, 2016, bknz. 67. dipnot, s.227.

⁵⁸ "... Her kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizcilikten vazgeçerse, önceden aldıkları kendisine aittir ...". (Bakara 275), "... Eğer tövbe ederseniz, anaparanız sizindir ..." (Bakara 279) , Çelik, c.1, s.s.351,356.

⁵⁹Serenli, s.s.39-40.

⁶⁰ Bayındır, **Ticaret Ve Faiz**, s. 207.

⁶¹ "Bu satım kalbimde dağlar gibidir, onu fâiz yiyenler icat etmiştir". (İbn Âbidîn, **Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr**, (çev. Ahmed Davudoğlu.), c.5, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1984, s.326).

⁶² Bayındır, **Ticaret Ve Faiz**, s.s: 217-218.

⁶³ "Hz. Peygamber'in Hayber'e atamış olduğu vali dönüşünde Peygamberimize iyi hurma getirmiştir. Hz. Peygamber 'Hayber'in bütün hurmaları böyle midir?' diye sormuş. O kişiye 'Hayır yâ Rasûlallah! Biz bunları 1 ölçөгünü 2 ölçөгüne, 2 ölçөгünü de 3 ölçөгüne alıyoruz' demiş Hz. Peygamber 'Öyle Yapma! Bayağı hurmayı sat, sonra bu para ile kaliteli hurma satın al!' demiştir. (Serenli s.55.)

⁶⁴ Saffet Köse, **İslâm Hukukunda Kanuna Karşı Hile**, İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993 s.374.

zerai delili ile bu yasağı uygularlar ve muamele-i şer‘iyye’nin bütün çeşitlerini yasaklarlar. Şafililerin muamele-i şer‘iyye delil olarak Hayber hurmaları ile ilgili hadisi Malikiler usul açısından eleştirmektedirler. Hadiste geçen ifade Malikilere göre mutlak olduğu belirtilir.⁶⁵

Hanbeli mezhebi de Maliki mezhebi gibi sedd-i zerai delilini göstererek bu akdi ret eder. Hilenin her türlüşünün haram kabul eder. İnenin yasak oluşu ile alakalı Peygamberin bir satımda iki satışı yasaklayan hadisini delil gösteriler.⁶⁶

İne konusuna en çok yer ayıran Şeyhülislâm İbn Teymiye ve öğrencisi İbn Kayyim’a göre ine satışı haramdır. İbn Teymiye bey‘ul-înenin hadislerce de yasaklandığını bildirmektedir.⁶⁷

Muamale-i şer‘iyye’nin cevazı yönünde âlimler arasında farklı görüşler mevcuttur. Ulema içinde bu akdi haram, tahrimen mekrûh (harama yakın mekrûh), mekrûh, helal, olarak görenler vardır. Osmanlı uleması da bey‘ul-îne akdi konusunda ortaya net bir tavır koyamamıştır. Dönemin Şeyhülislâmlarından İbn Kemal, muamele-i şer‘iyye⁶⁸ akdinin yapılış şeklini anlattıktan sonra bu işlemin karz-ı hasenden yüz çevirmek olduğu için mekrûh olarak görmüştür. Bu işlemi haramdan kaçınmak için kullanılmasına güzel olarak atfetmekle birlikte, taraflardan birine zarar vermesi durumunda; fetvada caiz olsa dahi, diyâneten caiz olmayacağını vurgular. Ayrıca muamele-i şer‘iyyeyi hîle⁶⁹ olarak görenlere karşı çıkmakta ve aleyhte fetva vermektedir.⁷⁰

Suriye üzerine çalışan Abdul Karim Rafeq’e göre; muamele-i şer‘iyye ile alakalı çeşitli fermanlar ve fetvalar olmasına rağmen Suriye ve Arap nüfusunun olduğu yerlerde bu

⁶⁵ Serenli s.52, Malik Bin Enes, **Muvatta Tercümesi** (Çev. Doç Dr. Abdülvehhab Öztürk) İstanbul: Kahraman Yay. 2018, s.s.8-53.

⁶⁶ Hadis-i Şerif “Kim bir satımda iki satım yaparsa onun için ya iki satımdan düşük olanı yâda ribâ vardır.”(Serenli, s.59.)

⁶⁷ Serenli s.52.

⁶⁸ “Zeyd Amr’a bin akçeye bir kaftan bey eylese kable nakdi’s-semen Amr, o kaftanı yine Zeyd’e bin yüz akçeye bey eylese bu surette şer’an bey-i sâni sahih midir? Cevap: Caizdir.” (Ahmet İnanır, **İbn Kemal’in Fetvaları Işığında Osmanlı’da İslâm Hukuku**, Ankara: Gece Kitaplığı, 2015, s.240).

“Zeyd vakfin mütevellisinden vakıf akçe aldıkta muamele etmek için müteveli Zeyd’e bir nesne bey edip, o mecliste Zeyd yine müteveliye bey edip ya hile eylese, müteveli mebiyi asla bu surette muamele sahih olup ribh lazım olur mu? Cevap: Olur.” (İnanır, s.240.)

“Zeyd Amr’dan bir miktar akçe alır oldukta “muamele-i şer‘iyye olmadan ribhimi al” diye bir miktar akçe verip helal eylese, şer’an helal olur mu? Cevap: Olmaz hümet-i ribâ Zeyd’in helal etmesi ile gitmez.” (İnanır, s.242)

⁶⁹ “Bir kimse ‘muamele-i şer‘iyye hiledir, Hak Teâla’yı aldatmaktır. Bundan hâsıl olan ribh haramdır ve caiz değildir” derse şer’an ne lazım olur? Cevap: Kâfirdir, ol itikaddan dönmez ise katli lazım olur.” (İnanır, s.244)

⁷⁰ Tahsin Özcan, **“Vakıf Medeniyeti ve Para Vakıfları”**, İstanbul: Türkiye Finans Katılım Bankası Kültür Yayınları, , 2010, s.112.

akde iyi nazarla bakılmamış ulemaca sadece yetim ve vakıf mallarının işletilmesinde bu akde göz yumulduğu söylenebilir.⁷¹

17. yüzyılın sonlarında konu ile alakalı eser veren Hamza Aydınî, mendub⁷² olan karz-ı hasen müessesinden yüz çevirme olduğunu vurgular ve îne akdini kötileyen iki hadisi ve borçtan kazanç, fazlalık elde etmeği yasaklayan hadisi kanıt göstererek mekruh olduğunu öne sürer. Osmanlı fıkıh âlimlerinden Hâdimî, Ebû Saîd'e (ö. 1176/1762) göre ise karz-ı hasenin bırakılması kerahati gerektirmemekte, iki hadiste geçmekte olan "ayn" lafzının satılan mal anlamında olduğunu, îne akdi ile alakalı olmadığını belirtir.⁷³

Akifzâde el-Amasî'nin "Mecelletü'l-mehâkim" adlı fetva mecmuasında zahriye⁷⁴ kısmına muamele-i şer'iyeye'nin nasıl yapılacağını yazmış ve diyâneten geçerli olduğunu ifade etmiştir.⁷⁵

Tarikatçı Mustafa, bey'ul-îne hakkında farklı görüşlere yer verdikten sonra Abdullah b. Ömer'den aktarılan hadise yer verir ve bu konuda birçok görüş olduğunu, muteber olanın sukut etmek olduğunu söyler.⁷⁶ Ayrıca Tarikatçı Mustafa bu işlemin Belh ulemasının ve Ebu Yusuf'un görüşlerini olumlu olarak aktarır. Ona göre bu işlem şer'an caizdir ve borçlunun ribhini ödenmesinin gerekli olduğunu aktarır.⁷⁷

Mahmud Seydişehri, Şerh-i Bey' ve Şira risalesinin baş kısmında, Hidâye ve Tarikat-ı Muhammediye'de bey'ul-ine işleminin mekruh görüldüğünü beyan ederken bir taraftan Belh ulemasının bu işlemi hayırlı gördüğünü ve Ebu Yusuf'un caiz olan görüşünü aktardıktan sonra kendi görüşünü ifade eder: Mal ve servet biriktirmek için yapılırsa mekruh olan

⁷¹ Abdul Karim Rafeq, "The Economic Organization of Cities Ottoman Syria" Ed. Peter Sluglett. **The Urban Social History of the Middle East 1750-1950**. New York: Syracuse University Press, 2008, s.s.104-140.

⁷² "Resûl-i Ekrem'in fazlaca özendirdiği sevap derecesi en yüksek olana sünnet, son sırada olana nâfile ve tatavvu, ikisi arasında yer alana ise fazilet ve ragîbe deneceği ifade edilmiştir." Aktaran: Ferhat Koca, "Mendub", **T.D.V. İslâm Ansiklopedisi**, C:29, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, s.128.

⁷³ Süleyman Kaya, "XVIII Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Kredi Temin Yöntemleri", Ed. Hasan Hacak, **İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011, s.s.14-15.

⁷⁴ Yazma eserlerin başlık bulunan ilk sayfasından önceki, temellük kaydı bulunan, çoğunlukla tezhipli ve bazen boş sayfa.

⁷⁵ "... Bu suret tekrur edüp teâmül-i nâs bin seneye karîbdir ki böyle olagelmıştır. Teâmül-i nâs icma menzilesindedir. Teâmülde kıdem bulunan emri inkâr da hatar-ı mukarrerdi". Aktaran: Süleyman Kaya, 'Akifzâde'nin *Mecelletü'l-Mehâkim* İsimli Eseri Çerçevesinde Osmanlı Fetvasında Değişim', M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi C.40 Sayı:1, s.s: 100-101.

⁷⁶ Süleyman Kaya, "XVIII Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Kredi Temin Yöntemleri", Ed. Hasan Hacak, **İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri**, s.14.

⁷⁷ Tarikatçı Emir, *Tebyînü'l-merâm* vr. 74a; Aktaran: Süleyman Kaya, **18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nazari Ve Tatbiki Olarak Karz İşlemleri**, İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s.18.

görüŖün, tercih edilmesi gerektiğini, iktiza amacı ile yetim ve vakıf mallarında caiz olan görüŖün tercih olunacağını açıklamıŖtır.⁷⁸

Ömer Lütfi Barkan; Muâmele-i Ŗer'iyeyi muvazaalı faiz alma yöntemi olarak görmüŖ, alıŖveriŖ muamelesi altında iŖlemine geekleŖtiđini beyan etmiŖtir. Haram olan ribâdan kaçınmak için hukuki bir hile olarak tanımlamıŖtır.⁷⁹

Borç almak isteyen kiŖinin elinde malı varsa ve muamele-i Ŗer'iyeye yolu ile borç almak istediğinde herhangi bir malı borç alacağı kiŖiye düŖük fiyattan satar ve teslim eder. Aynı malı borç veren kiŖi daha yüksek bir fiyata belli bir vade sonunda borç alan kiŖiye satar ve teslim eder. Kısaca îne akdi yani muamele-i Ŗer'iyeye farklı farklı formlarla yapılabilir hepsinin ortak noktası, araya bir satım iŖlemi sokularak, ileride ödenmek üzere borçlanılan miktarın satım akdinden kaynaklanmış olmasını sağlamaktır.⁸⁰ Muamele-i Ŗer'iyeye'nin ne Ŗekilde yapıldığı ile alakalı örnek aŖađıda açıklanmıŖtır.⁸¹

1) A kiŖisi evini 100 kuruŖa B kiŖisine peŖin olarak satar.

2) B kiŖisi aynı evi 120 kuruŖa A kiŖisine 1 yıl vadeli satar.

1 yılın sonunda A kiŖisi evi üzerinden nakit para elde etmiŖ, B kiŖisi ise 1 yıl vade sonundan 20 kuruŖ ribh kazanmıŖtır.

Borç almak isteyen kiŖinin malı olmaması durumunda bu defa para sahibi olan kiŖi borç alacak olan kiŖiye malı pahalı fiyattan vadeli satar (120 kuruŖ) ve teslim eder. Borçlu malı üçüncü Ŗahsa peŖin daha düŖük fiyattan satar (100 kuruŖ). Sonra üçüncü Ŗahıs onu alacaklıya düŖük fiyattan (100 kuruŖ) satar ve tahsil ettiği bedeli borçluya verir. Üçüncü Ŗahsın burada bir karı bulunmamakla birlikte aracılık yapmıŖtır. Borç veren kiŖiye malı geri dönmüŖtür, borç alan kiŖinin para sahibine 1 yıl vadeli 120 kuruŖ borcu vardır.

Alacaklı kiŖi malını borç alan kiŖiye 1 yıl vadeli 120 kuruŖa satar ve teslim eder. Borç alan kiŖi malı üçüncü bir kimseye satar, borçlu üçüncü kiŖiye karŖı satıŖ akdini mal

⁷⁸ Mahmud SeydiŖehrî., **Ŗerh-i Bey' Ve Ŗira** vr.137a, 140a, 140b Aktaran; Süleyman Kaya, **18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nazari Ve Tatbiki Olarak Karz İŖlemleri**, s.18.

⁷⁹ "...Gerçekten, İslâm hukukunda "Mu'âmele-i Ŗer'iyeye" ismiyle tanınan bu muvâza'alı faiz alma yolları, esas itibariyle, faizi bir alıŖ-veriŖ muâmelesi arkasına saklamaktan ibarettir. Haramdan kaçınmak için umumiyetle müracaat edilen bu Muamele-i Ŗer'iyeye yolu, hakıykatı söylemek lazım gelirse tamamen Ŗekli bir takım hukuki hilelerden ibarettir..." bkg. Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, **İstanbul Vakıfları Tahrir Defterleri 953 (1546) Tarihli**, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul Enstitüsü Yayınları,1970, s. XXXIII.

⁸⁰ Süleyman Kaya, "XVIII. Yüzyıl Sonlarında Üsküdar Vakıflarının Gelir Kaynakları", **Divân Disiplinlerarası alıŖmalar Dergisi**, Cilt.15, Sayı.29 (2010), s.99.

⁸¹ Ed. Marjan Muhammad, Mezbah Uddin Ahmed, **Islamic Financial System Principles and Operations**, Kuala Lumpur, Malaysia: International Shari'ah Research Academy for Islamic Finance (ISRA)Yayınları, 2016, s.s. 225-236, Bayındır, **Ticaret Ve Faiz**, s.s. 209-210.

tesliminden önce veya sonra bozar ve malı daha düşük fiyata (100 kuruş) alacaklı kişiye satar, böylece mal ilk sahibine dönmüş olur ve borçlu olan şahıs 120 kuruş 1 yıl vadeli borçlanmış olur.

Alacaklı kişi borç alacak kişiye borç (100 kuruş) verir. Alacaklı kişi herhangi bir malını bedeli 1 yıl vade sonra ödenmek üzere (30 kuruşa) satar. Borçlu kişi malı teslim aldıktan sonra malı üçüncü kişiye hibe ve teslim eder. Üçüncü şahısta onu alacaklıya hibe ve teslim eder. Üçüncü kişinin herhangi bir kazancı yoktur. Borç alan kişi 1 yıl vadeli toplam 130 kuruş borçlanmış olur. Borç veren kişi ise 30 kuruş ribh kazanmış olur.

1.3. Bey'i- bât

İnsanlığın hayatını devam ettirebilmesi ekonomik faaliyetlerini sürdürebilmesinden geçmektedir. İnsanoğlu ihtiyaçlarını karşılıklı ilişki ve alışveriş ile birlikte giderebilir. Fakat bu alışveriş neticesinde bir taraf kâr sağlarken, diğer taraf zarara uğrayabilir. Hz. Muhammed (s.a.v) haksızlığa, aldanmaya ve sömürüye sebebiyet veren satış türlerini ve fâizi kesin olarak yasaklamıştır. Kur'an'ı- kerimde ve Hz. peygamberin hadislerinde satış ile alakalı birçok ayet ve hadis bulunmaktadır. Satış işlemine konu olan bey' lafzı ile oluşturulan akitler bu bölümde açıklanacaktır.

Satış akdinin bey' ve şira olarak iki kökü bulunmaktadır⁸². Bey' Arapça'da 'bâa' eyleminden türemiştir.⁸³ Kelime olarak hem satmak hem satın almak manalarına gelmektedir.⁸⁴ İslâm hukukunda rağbet gören bir şeyi, hususi bir şekilde fayda ifade eden bir misli ile değiştirme anlamına gelmektedir.⁸⁵ Satış muamelesi olan bey' malı, mal ile değiştirmek veya nakit karşılığı satmaktır.⁸⁶ Satış akdi olması hasebi mülkiyeti nakledici bağlayıcı ve tam iki taraflı⁸⁷ rıza ile yapılan bir akittir, bu akit aynı zamanda borçlar hukuku ile de alakalıdır.⁸⁸

Bey'i-bât kesin satış manasına gelmektedir.⁸⁹ Belli bir bedel karşılığı satış olarak tarif edilen bey' işlemidir. Şer'iyye sicillerinde kesin satış manasında (bey'bât) kullanılmasının

⁸² J.Schact, "Bay", *The Encyclopedia of Islam*, Volume 1, Leiden, Netherlands: E. J. Brill, 1960 s. 1111.

⁸³ Dr. Muhammed Revvâs Kal'acî, *Fıkıh Lugatı*, İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2012, s.68.

⁸⁴ Orhan Çeker, *İslâm Hukukunda Akidler*, İstanbul: A.H.İ Yay. 2006, s.177.

⁸⁵ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*, C.10, (çev.Ahmed Davudoğlu.), İstanbul: Şamil Yayınevi, 1984, s.10.

⁸⁶ Th. W. Juynboll, "Bey", *İslâm Ansiklopedisi*, C.2, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1986, s.581.

⁸⁷ Abdullah Alwı Hajı Hassan, *Sales and Contracts In Early Islamic Commercial Law*, Islamabad Pakistan: Islamic Research Institute Press, 1994, s.XVII.

⁸⁸ Ali Bardakoğlu, "Bey" *T.D.V İslâm Ansiklopedisi*, C.6, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992, s.14.

⁸⁹ "Bey'i-bât, bey'i kat'ı demektir." (Ahmed Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye*, s.68.)

sebebi; bey'bi'l-vefâ, bey'bi'l-istiğlal gibi işlemlerinden ayırt edilmesi amacıyla⁹⁰
İncelenen defterler de bey'i- bât işlemi daha çok istiğlal davaları ile ilgili bölümde evlerin
herhangi bir sebeple müzayede satılmasında karşımıza çıkmıştır.⁹¹

Bey akitlerinde geçen terimler aşağıda açıklanmıştır.⁹²

Bâyi: Satıcı

Müşteri: satın alan

Mebî': Satılık mal⁹³

Semen: Pazarlık ile üzerinde anlaşılan fiyat

Kıymet: Mebînin gerçek değeri⁹⁴

1.4. Bey'bi'l-vefâ

Bey'bi'l-vefâ, herhangi bir malı karar verilen zaman içinde malın bedelini iade ederek
geri alım şartı ile yapılan satıştır.⁹⁵ Kısaca geri alım şartıyla satış işlemi olan bey'bi'l-vefâ,
bey' ve vefâ sözcüklerinden oluşan bir tamlamadır.⁹⁶ Bey'bi'l-vefâ akdi de bey'ul-îne akdi
gibi fâize karşı geliştirilen hukuki çarelerdendir. Bey'bi'l-vefâ, Peygamber'in (s.a.v) yaşadığı
dönemde görülmemiştir, bu yüzden meşruiyeti, kitap ve hadise göre değil kıyasa göredir.⁹⁷
Müslüman halkın ribâsız borç para bulmakta zorlandığı durumda, ribâ sayılmayacak bir yolla
sermaye sahiplerinin de borç para verirken bir kazanç ve alacağı garanti altına alan (teminatlı)
Hicri 5. yüzyılda miladi 11. yüzyıl gibi Hanefi fakihler tarafından geliştirilmiştir.⁹⁸

⁹⁰ Bilmen, c.VI. s.8.

⁹¹ Bknz. Galata 45,5a/2, İstanbul 2 5a/3, İstanbul 2, 30b/1.

⁹² Orhan Çeker, **İslâm Hukukunda Akidler**, A.H.İ Yay. İstanbul, 2006 s.177.

⁹³ Mecelle 151,160, 161 (Ahmed Akgündüz, **Karşılaştırmalı Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye**, s.s.77,78.)

⁹⁴ Mecelle 154 (Ahmed Akgündüz, **Karşılaştırmalı Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye**, s.s.78.)

⁹⁵ "Bey' bi'l-vefâ: Bir kimse bir malı âhara semeni reddettikde geri vermek üzere şu kadar guraşa satmaktır ki müşteri mebi' ile intifa aylesine nazaran bey'-i câ'iz hükmünde ve tarafeyn bunu feshe muktedir oldukları cihetle bey'-i fâsid hükmünde ve müşteri mebi'î âhara satamadığı cihetle rehin hükmündedir."(Ahmed Akgündüz, **Karşılaştırmalı Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye**, s.68.)

⁹⁶Hüseyin Kayapınar, **İslâm Hukûku'nda Beyu'l-Vefâ ve Bey'u Bi'l-İstiğlâl Akitleri**, İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1986, s.11

⁹⁷ Kayapınar, **İslâm Hukûku'nda Beyu'l-Vefâ ve Bey'u Bi'l-İstiğlâl Akitleri** s.21.

⁹⁸ Adam Abdulmajeed Alufanla, **Analysis of the Factors Responsible for Variation Between Forms (Suwar) and Substances(Haqâ'iq) of Islamic Financial Contracts: A Case Study of Bay'al-Wafa**, Kuala Lumpur Malezya: IIUM Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Institute of Islamic Banking and Finance, Mart 2015 s.24, Abdülaziz Bayındır, **Bey'bi'l-vefâ, T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.6, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992, s.20.

Taraflar bu işleme vefâ yolu ile bey, bey‘bi‘l-vefâ, bey‘ul-vefâ ismi vermiştir. Bey‘u‘t-tâa, bey‘u‘l-emâne, bey‘u‘l-itâa, bey‘bi-şart‘l-vefâ, bey‘u‘l-muâamele, bey‘u‘l-caiz isimleri ile de zikredilmektedir.⁹⁹

Bey‘bi‘l-vefâ şu şekilde yapılır nakde ihtiyacı olan kişi malını¹⁰⁰ müşteriye belli bir fiyata satar. Satmış olduğu malı müşteri kullanım hakkı elde eder ve kullanır. Daha sonra satıcı malın parasını müşteriye geri öder ve malını geri alır. Bu şekilde satıcı kendisine fon sağlamış olmakta müşteri satın alan kişi ise hem alacağını garanti¹⁰¹ altına almış olmakta hem de satın aldığı maldan istifade etmektedir. Genelde sicillerde bu işlem gayrimenkuller üzerinden yapılmaktadır. Anadolu‘da bu işleme “tarla icârsız, para faizsiz” gibi tanımlamalarda yapılmaktadır. İncelenen sicillerde bey‘bi‘l-vefâ akdine çok az rastladığımız için konu içine dâhil edilmemiştir. Fakat bey‘bi‘l-istiğlal akdinin de ortaya çıkmasında bey‘bi‘l-vefâ akdi kullanılarak yapıldığı için bey‘bi‘l-vefâ akdi hakkında ulemanın bakış açısı kısaca aktarılmaya çalışılacaktır.

Bey‘bi‘l-vefâyı rehin hükmünde görenler; ulemadan Ebul‘l Hasen Ali es-Suğdî (ö. 461/1068)¹⁰², Ebû Hafs Ömer en Nesefî (ö. 537/1142)¹⁰³, Hasen el-Mâtürîdî (?)¹⁰⁴, Ebû Şuca es-Semerkandî(?)¹⁰⁵, Atâ b.Hamza es Süğdî‘dir. (ö. 471/1078)¹⁰⁶ Onlara göre bey‘bi‘l-vefâ akdi rehin akdidir.¹⁰⁷ Tarihte ilk kez Şeyh Bedruddin Mahmûd (Mahmûd b. İsrâil b. Abdülazîz ö. 823/1420) Câmiu‘l-Fusûleyn isimli kitabının 18. bölümünde, Necmuddin Ömer

⁹⁹ İbn Abidin, c.V, s.276.

¹⁰⁰ Menkul malların vefâ ile satışı bazı âlimlere göre tartışmalıdır.

¹⁰¹ Mecelle: md.83, md.396, md.398. “Bey‘i-vefâda bâyi semeni reddile meb‘i istirdâd edebildiği gibi müşteri dahi meb‘i reddile semeni istirdâd edebilir. Meb‘in menâfi‘inden bir mikdarı müşteriye âit olmak üzere şart kılınca ol şarta riâyet olunur. Mülkiyeti muhafaza kaydıyla satılan bir gayrimenkulün gelirinden bir bölümü, alıcıya ait olmak üzere şart kılınca, bu şarta uyulması gerekir. Çünkü Mecelle‘nin 83‘üncü maddesinde, “Bi-kaderi‘l-imbân şarta müraât olunmak lazım gelir.” (Akgündüz, **Karşılaştırmalı Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye** s.s.61, 135.)

¹⁰² “Semerkant‘ın Buhara tarafında yer alan Suğd (Soğd) nahiyesinde doğup yetişmiştir. Suğdî‘nin hocası olarak Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed el-Kefnî zikredilmektedir, Serahsi‘nin de Suğdî‘nin öğrencisi olduğu bilgisi mevcuttur.” (Selâhaddin Abdüllatîf en-Nâhî, “Suğdî”, **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.37, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2009, s.s. 474-475.

¹⁰³ Nesefî‘nin de, Maverâünnehir, Semerkand ve Buhara civarında yaşadığı bilinmektedir. (Çeker, s. 194.)

¹⁰⁴ Kadı Ebu‘l-Hasan el-Mâtürîdî‘nin Semerkand‘da kadılık yaptığı bilinmektedir. (Şükrü Özen, “Mâtürîdî”, **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.28, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı 2003, s.146.)

Bu konuda Ali es-Suğdî ile aynı zamanda yaşayan Seyyid İmam Ebu Şuca, Kadı Ebu‘l-Hasan el-Mâtürîdî‘ye “Bu akit (bey‘ bi‘l-vefâ) insanlar arasında yaygın hale gelmiştir. Bunun büyük bir mefsedet olduğu da açıktır. Bu konudaki fetvânızın rehin olduğu gibi, benim fetvâmda aynı istikamettedir. Doğru olan, imamları da aynı görüş üzerinde toplayarak insanlara bir fetvâ vermemiz ve bunu halk arasında yaymamızdır.” dediğinde, o “Bugün muteber olan, insanlar arasında yaygın hale gelen bizim fetvâdır. Bize muhalefet eden kendisini ortaya koysun ve delilini ibraz etsin” diyerek cevap verir.(Kayapınar s.17.)

¹⁰⁵ Ali es-Suğdî ile aynı zamanda yaşadığı bilinmektedir.

¹⁰⁶ Atâ b. Hamza es-Suğdî, Necmüddin en-Nesefî‘nin (v. 537/1142) hocası olup Buhara, Nesef ve Maverâünnehir civarında yaşadığı bilinmektedir. Çeker, s.194.

¹⁰⁷ Kayapınar **İslâm Hukûku‘nda Beyu‘l-Vefâ ve Bey‘u Bi‘l-İstiğlal Akitleri** s.26, Bayındır, “Bey‘bi‘l-vefâ”, **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, s.20.

bin Muhammed en-Nesefi'nin Fetva'sında geçmektedir ve ona göre de rehin hükmündendir.¹⁰⁸ Cevâhîru'l -fetâvâ ve Fetâvâ'ı Hayriye'de İbn Abidin bu akdin rehin hükmünde olduğunu aktarır.¹⁰⁹

Hanefî fukâhası da bu akdi her ne kadar “aldım sattım” gibi lafızlarla kullanılmasına rağmen rehin akdi olarak görürler. Mecelle geçen “akitlerde itibar lafızlara değil, manalaradır” külli kaidesi gereğince rehin hükmünde görmüşlerdir.¹¹⁰

Bey'bi'l-vefâ akdi rehin hükmünde görüldüğünde şu sonuçlar ortaya çıkar.¹¹¹

- Müşteri mala sahip olamaz.
- Taraflar malı başkasına satamaz.
- Mal müşteride telef olursa eğer mal borçtan değerli ise satıcıya fark ödenir. Eğer mal borçtan ucuz ise satıcının borcundan düşülür.
- Malın vergisi, zekâtı şüfâ hakkı satıcıya aittir.
- Taraflardan biri vefât ederse, fesih hakkı varislerine geçer.

Âlimlerin bazıları bu akdi satım akdi olarak nitelendirmektedir. Fakat bu görüş içinde ayrılmaktadırlar. Bazı âlimler bu akdi sahih bir bey akdi olarak, bazıları fâsit bir bey akdi olarak ve bazıları bâtil bir bey akdi olarak görmektedirler.

Kadıhan'a göre (ö. 592/1196) göre bey'bi'l-vefa, “bey” lafzıyla yapıldığı için rehin hükmünde olamaz.¹¹² Taraflar akit sırasında satışı feshetme şartı koyarlar veya bunun bey'bi'l-vefâ olduğunu belirtirlerse satış fasit olur. Taraflar akit esnasında hiçbir şart koşmadan bey' akdini yapıp sonradan karşılıklı bir vaat şeklinde vefâ şartını ileri sürerlerse

¹⁰⁸ “Zamanımızda halkın faizden korunmak için yaygın olarak kullandıkları ve adına bey'bi'l-vefa dedikleri muamele, gerçekte rehinden (ipotek) başka bir şey değildir. Çünkü bu işlemde, alıcı mala mâlik olamaz ve mal sahibinin izni olmadan da ondan yararlanamaz. Maldan izinsiz yararlanır ve malı telef ederse tazmin etmesi gerekir. Eğer ipotekli mal telef olursa borç düşer. Bize göre bununla rehinden (ipotek) hükmü arasında hiçbir fark yoktur. Akdi yapanlar ona satış deseler bile bu, teamül (örf) haline gelmiş rehindir ve burada amaç, alacağı teminat altına almaktır” (Mahmûd b. İsrâil b. Abdülaziz, **Yargılma Usûlüne Dair Câmi'u'l-Fusûleyn**, Ed.Hacı Yunus Aydın, Çev: Hacı Yunus Aydın ve ...[başkl.], Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2012, s.403, Hamdi Döndüren, **Osmanlı Tarihinde Bazı Faizsiz Kredi Uygulamaları ve Modern Türkiye'de Faizsiz Bankacılık Tecrübesi**, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt:17 sayı:1, 2008 s.s.8-24.

¹⁰⁹ İbn Abidin, c.V.s.276.

¹¹⁰ Mecelle md.3 “Ukûdda i'tibar makâsıt ve maâniyedir, elfâz ve mebâniye değildir. Binâen -âlâ-zâlik(bey'bi'l-vefâ) rehin hükmü cereyân eder.”(Akgündüz, **Karşılaştırmalı Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye**, s.56.)

¹¹¹ Abdülaziz Bayındır, **Ticaret ve Faiz** s.203, **Bey'bi'l-vefâ**, s.20.

¹¹² Kadıhan: “Bey-i vefâ veya bey-i caiz diye isimlendirilen bey hakkında ihtilaf edilmiştir. es-Seyyid İmam Ebu Şuca' ve Kadı İmam Ebu'l-Hasan Ali es- Suğdî gibi âlimlerin çoğu bu akdin rehin hükmünde olduğunu söylediler. Hâlbuki doğru olan, taraflar arasında bey' lafzıyla yapılan bu akdin rehin olmamasıdır.” (Mahmûd b. İsrâil b. Abdülaziz, s.405.)

akit caiz, şart bağlayıcı olur. Ebu Hanife'nin görüşüne göre; fasit şartlar akit bittikten sonra akde eklenebilir. İnsanların ihtiyacından dolayı vaat bağlayıcı kabul edilir.¹¹³

Merginânî (ö. 593/1197) ile Baberti'ye (ö. 786/1384) göre; Semerkand ulemasından bazıları ihtiyaca binaen, örf olduğu üzere mebîden (satılık mal) faydalanma gibi bazı hükümlerinin faydalı olmasından dolayı bu satışı caiz bir satış saymışlardır.¹¹⁴

Ahmed b. İsa el-Keşşi'nin(ö. 550/1155) hocası Semerkand ulemasından, Necmuddin en-Nesefi'den (ö. 537/1142) yaptığı nakle göre; bey'bi'l-vefânın sahih bir satış akdi olduğu görüşündedir. Necmuddin en-Nesefi'nin görüşünü yukarıda rehin hükmünde olarak aktarmıştık. Fakat Necmuddin en-Nesefi'ye göre burada taraflar şart bildirmeden akit esnasında “aldım-sattım” diyerek gerçek niyetlerini beyan etmediklerinden kelimalarına bakılıp karar vermişlerdir. Buna örnek olarak da içinden evleneceği kadını bir yıl sonra boşama, müt'a nikâhı değil, sahih nikâh sayılır. Necmuddin en-Nesefi'nin öğrencisi İsa el-Keşşi'nin naklettiğine göre; akit esnasında bir şart koşulmazsa bu akdi sahih olarak gördüğünü aktarmıştır. Nesefi görüşünde çelişki görülmektedir. Kendisi, rehin olarak gördüğünü beyan etmiş fakat talebesi sahih bir akit olduğunu beyan etmiştir. Hüseyin Kayapınar, Nesefi'nin görüşünü rehin kabul eder, Abdülaziz Bayındır sahih satış başlığı altında konuya dâhil etmiştir.¹¹⁵

Bey'bi'l-vefâ akdi sahih hükmünde görüldüğünde şu sonuçlar ortaya çıkar;¹¹⁶

- Müşteri malı istediği gibi kullanabilir.
- Yılın belli zamanı geçtikten sonra satıcı parayı iade ederse ve akdi bozarsa gelir on iki eşit parçaya bölünür müşteri yılın o bölümüne düşen payı alır.
- Mal müşteri elinde zayi olsa birbirlerine hakları kalmaz
- Malın vergisi ve mala ait masraflar (tamirat bakım) müşteriye aittir.

¹¹³ Bayındır, **Ticaret ve Faiz** s.203.

¹¹⁴ Kamil Yelek, **Bir Finansman Yöntemi Olarak Kullanılan Bey'bi'l-vefâ'nın İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi**, İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi Sayı.27, 2016 s.14, Mahmûd b. İsrâil b. Abdülaziz, s.405.

¹¹⁵ “Keşşi Nesefi'nin yanında iken yanına bir adam gelir ve Nesefiye soru sorar. Adam: dükkânımı 400 dirheme sattım, sonra müşteri bunun bey'bi'l-vefa olduğunu iddia ederek bedeli iade edip dükkânı teslim almamı istedi. Bende bunun kesin satış olduğu iddiasında bulundum. Nesefi: adamın haklı olduğunu söyler. Adam: benim maksadım parayı geri verip dükkânı geri almaktı, onunki de öyleydi. Bu durumda ben iddiamı ispat için yemi edebilir miyim diye sorar? Nesefi: Bu karar akitten önce söylenmiş ve akit sırasında içinizde saklı kalmış bir karardır. Dil ile söylemeden akit esnasındaki niyetin hiç önemi yok. Söylediğiniz sözler de rehin lafzı değil, bey lafzıdır. O halde akdi yapanlar ne söylemişlerse odur. Dolayısı ile sen malımı kesin bir bey ile sattığına yemin edebilirsin.”(Kayapınar, **İslâm Hukuku'nda Beyu'l-vefa ve Bey'u bi'l-istiğlâl Akitleri** s.s 41-42,Yelek s.s 15-16, Bayındır, **Ticaret ve Faiz** s.s 203-204.)

¹¹⁶ Bayındır, **Ticaret ve Faiz** s.203, **Bey'bi'l-vefâ**, s.20.

- Akit bozma vaadi (bedel veya mal geri verilerek) akde eklenmişse uymak gerekir.
- Mal satıcıdan müşteriye satıldıktan sonra mala herhangi bir zarar gelirse satıcının geri alması zorlanamaz böyle olursa yeni bir satış olur.
- Müşteri malı başkasına satamaz, satarsa mal sahibi satıcı, akdi bozabilir (Vefâ akdi sahih satışın bütün sonuçlarını doğurur.)

Hanefî âlimlerinin bir kısmı bu satımı fâsit satış olarak görürler. Buna iki delil gösterirler: Bey‘bi’l-vefâda akdi ifsât eden bir şart bulunmaktadır. Bu şart bâyi (satıcı), semeni (üzerinde anlaşılan fiyat) geri verdiği zaman, müşterinin de (alıcı) mebîyi (satılan mal) geri verme koşuludur. Bu durum satım akdini ifsât eder. Kadîhân’a göre taraflar akit sırasında satışı feshetme şartı koyarlar veya bunun bey‘bi’l-vefâ olduğunu belirtirlerse satış fasit olur. İkinci delil bu satışı mükrehin hükmünde görerek fasit bey kabul ederler. Buhara ve Semerkand bölgesinde yaşamış olan Zahiruddin Merginânî, Zahiruddin Velvalici (ö. 540/1146), Sadru’s-Şehid İbn Maze (ö. 536/1141) ve Sadru’s-Sa‘id İbn Maze bu akdi mükrehin olarak görmektedir.

Merginânî (ö. 593/1197) bey‘bi’l-vefâda mebî faydalanma gibi bazı hükümlerinin faydalı olmasından dolayı bu satışı caiz bir satış saymış fakat el-Hidaye adlı eserinin ikrah bahsinde rıza yokluğu durumunda mükrehin olarak atfetmiştir.¹¹⁷

Bey‘bi’l-vefâ akdini fâsit sahih hükmünde görüldüğünde şu sonuçlar ortaya çıkar;¹¹⁸

- Müşteri ve satıcı akdi feshedebilir.
- Müşteri malı teslim aldıktan sonra malı bir başkasına kiraya verebilir fakat malı satın aldığı satıcıya kiraya veremez. Çünkü müşteri malı satıcıya teslim etmek zorundadır.
- Ebu Hanife normal olan satıştan sonra vefâ şartı eklenebileceği görüşündedir. Böylece satış fasit olmaz. Fakat Ebu Yusuf’a ve Muhammed’e göre eklenmez.

Âlimlerden bey‘bi’l-vefâyı batıl bir satış olarak görenlerin olduğu fakat bu görüşün kimlere ait olduğu hakkında bilgi yoktur. Akdi batıl görenler; bu akdi hâzilin¹¹⁹ ve telcie¹²⁰

¹¹⁷ Caiz ve mutad satışı (satıcının bedeli iade ettiğinde malı tekrar geri almak üzere yaptığı satışı) fasit sayanlar, bunu mükrehin yaptığı satış gibi kabul etmişlerdir. Buna göre alıcının, malı bir başkasına satması caiz değildir. Çünkü yapılan bu akit fasit olup, buradaki fasitlik ise rızanın yokluğundandır. Yelek s.274, Ebû Bekir Merginânî, Hanefiler İçin İslâm Fıkhı El- Hidaye Tercemesi, (Çev.Ahmed Meylani), İstanbul: Kahraman Yayınları, 2015, İkrâh bölümü için s.s.313-331.)

¹¹⁸ Bayındır, Ticaret ve Faiz s.s.203-204, Bey‘bi’l-vefâ, s.s.20-21.

¹¹⁹ “Hezl: Sözlükte ‘zayıflık, cılızlık’ gibi anlamları bulunmakla birlikte hezl daha çok ciddi olmamayı, şaka yapmayı ifade etmektedir. Sözün anlamını ve hükmünü kastetmemekle gerçekleşen ve iç irade ile beyan arasında kasıtlı uygunsuzluk durumunu doğuran ciddiyetsizlik anlamında İslâm hukuku terimi”.(Yunus Apaydın, ‘Hezl’ T.D.V İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. İstanbul, 1998, C.17,s.s:306-307.)

satışına benzetmelerindedir. Malı satın alan ve satıcının asıl amacı malı almak veya satmak olmayıp “sattım ve satın aldım” gibi satım akdinde kullanılan sözcüklerle akit yapmalarındandır.¹²¹ Sadi Çelebi (ö. 945/1538) bey‘bi’l-vefâyı hazilin veya telcie satışı görenleri eleştirir.¹²²

Bey‘bi’l-vefâyı mürekkep ve müstakil bir akit olarak görenlerde mevcuttur. Bey‘bi’l-vefâ akdi; akitlerde itibar lafızlara değil, manalarına bakılması itibari ile rehin hükmünde, tarafların akit esnasında hiçbir şart koşmadan bey‘ akdini yapıp sonradan karşılıklı bir vaat şeklinde vefâ şartını ileri sürmeleri durumunda sahih satış hükmünde, satıldıktan sonra geri verme hükmünde olmasından dolayı fasit satış hükmünde, hâzilin ve telcie satışına benzemesinden dolayı da batıl satış olarak görülmektedir. Bu yüzden bazı Hanefî âlimleri bu akdi, zürafaya benzetmektedirler. Çünkü zürafa deveye, sığıra ve kaplana benzemektedir.¹²³ Bu yüzden bazı Hanefî fakihleri bu akdi yeni, müstakil, bileşik (karma) bir akit olarak görmektedir. Fakat burada da iki ayrı görüş mevcuttur. İlk görüşe göre vefâ şartı akit sırasında belirtilmezse, sahih satış ve rehin birleşmiş olmaktadır. Şöyle ki müşteri almış olduğu maldan kendi malı gibi kullanabilmektedir. Satıcı malın bedelini geri vermesi durumunda alıcı bunu kabul edip malı satıcıya geri vermektedir. Fakat burada eğer taraflardan biri rehini diğeri satışı kast etmesi durumunda bu akit bâtil duruma düşmektedir. İkinci görüşe göre bey‘bi’l-vefâ, sahih satış, fasit satış ve rehine benzemesi hasebi ile yeni bir akittir. Sahih satış olması maldan yaralanma imkânı vermekte, rehin hükmünde olması, malın başka birine satılamaması veya izinli satılması, malda zarar olması durumunda zararın alıcı tarafından giderilmesi, fasit satış hükmünde olması iki tarafında feshedebilme hakkı vardır.¹²⁴

Bey‘bi’l-vefâ akdini mürekkep ve müstakil bir akit hükmünde görüldüğünde şu sonuçlar ortaya çıkar¹²⁵

- Müşteri malı satıcıdan aldıktan sonra malı kendi malı gibi kullanabilir.
- Satıcı malın bedelini iade etmesi durumunda müşteri malı geri vermek zorundadır.

¹²⁰ “Telcie: ‘Dış müdahale korkusuyla göstermelik ve danışıklı akid yapma; bu şartlarda yapılan sözleşme.’ Fıkıhta bir kimsenin müsâdere, hırsızlık, gasp, ağır vergi gibi dış müdahale baskısı veya korkusuyla çaresiz kalıp- içi dışına uymayan işlemi yapmaya sürüklenmesini ifade eder. “Bey‘u’t-telcie” de satıcının bu şartlar altında inşa etmeye sürüklendiği göstermelik ve danışıklı (muvâzaalı) satış sözleşmesidir”. (Cengiz Kallek, “Telcie”, **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.40, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2011, s.s.397-398.

¹²¹ Kayapınar, **İslâm Hukuku’nda Beyu’l-vefa ve Bey‘u bi’l-istiğlâl Akitleri**, s.52-56.

¹²² Yelek, s.30.

¹²³ Kayapınar, **İslâm Hukuku’nda Beyu’l-vefa ve Bey‘u bi’l-istiğlâl Akitleri** s.25.

¹²⁴ Bayındır, **Ticaret ve Faiz**, s. 205.

¹²⁵ Bayındır, **Ticaret ve Faiz** s.s.203-204, Bayındır, **Bey‘bi’l-vefâ**, s.s.20-21.

1.5. Bey‘bi‘l-İstiğlal Akdi

Karşılıklı (ivazlı) finansman yöntemlerinden biri de bey‘bi‘l-istiğlal akdidir. İstiğlal güllesini, faydasını istemek manasındadır.¹²⁶ İstilahı manası malı satıcısına kiralama şartı ile yapılan bey‘bi‘l-vefâdır.¹²⁷ Genelde bu akitte müşteriye satılan mal satıcıya kiralanmakta böylece satıcının elinden malı çıkmamış olmaktadır. Genelde bu işlem gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılabilmektedir. Çalışılan defterlerde bu akit genelde vakıflar tarafından tercih edilmiştir. Gerçek kişiler arasında da bu akdi yapanlar mevcuttur. Hacı Reşit Paşa, mebînin illa satıcıya kiralanmasına gerek olmadığını, üçüncü kişilere de kiralanabileceğini aktarmıştır.¹²⁸ Bey‘bi‘l-İstiğlal akdinin ne zaman ortaya çıktığı hakkında bir bilgi bulunmamakla birlikte, ilk eser Ebussûd el İmâdî'nin (ö. 982/1574) Fetâvasıdır.¹²⁹

İstiğlal akdi şu şekilde yapılır nakde ihtiyacı olan kişi mebîsini müşteriye satar, satış akdinden son o malı belli bir süreliğine satıcı kiralar. Satıcı müşteriye belirtilen tarih aralığında belli bir kira bedeli öder. Tayin olunan süre dolduğunda satıcı parayı müşteriye iade eder ve müşteride mebîyi satıcıya geri iade eder Bu şekilde satıcı fon ihtiyacını karşılamış olmakta müşteri ise hem alacağını garanti etmiş olmakta (eğer satıcı parayı ödemezse mebî müşterinindir) hem de kira geliri elde etmektedir.

Örnek olarak A kişinin 100 kuruşa ihtiyacı vardır. B vakfından borç talep eder. B vakfı A kişisinden hem alacağını garanti almanın hem de vermiş olduğu borca karşılık verdiği nakdin nemalanmasını istemektedir. Bu durumda A kişisi verebileceği herhangi bir mebîyi (bahçe tarla, arsa, değirmen, ev, genelde incelenen akitlerde bu mebî evdir) örneğin evini B vakfına geri almak koşulu ile satar. B vakfı aynı evi A kişisine 1 yıllık (yıl karşılıklı anlaşmaya bağlıdır genelde akitler 1 yıllıktır) 10 kuruşa kiralar. Bir yılın sonunda B vakfı evi A kişisine geri verir. (Eğer A borcunu geri ödemezse, B kişisi evi mahkemeden izin alarak 3. kişilere satma hakkına sahiptir.) Böylelikle B vakfı hem anaparasını korumuş olmakta hem de yıllık 10 kuruş kazanmıştır. A kişisi de elde ettiği fona karşılık yıllık 10 kuruş bedel ödemiştir.

Bey‘bi‘l-istiğlal akdi kiralama şartı ile yapılan bey‘bi‘l-vefâ akdi olduğu için bey‘bi‘l-vefâ akdinde geçerli olan görüşler bu akit içinde geçerlidir. Rehin hükmünde görenlere göre,

¹²⁶ Aktepe, s.37.

¹²⁷ “Bey‘ bi‘l-istiğlâl, bâyi‘ bir malı isti‘câr etmek üzere vefâen bey‘ etmektir.”(Prof. Dr. Ahmed Akgündüz, **Karşılaştırmalı Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye**, s.68.)

¹²⁸ Hüseyin Kayapınar, **İslâm Hukuku’nda Beyu‘l-vefâ ve Bey‘ Bi‘l-İstiğlâl Akitleri**, 52-56.

¹²⁹ İstiğlal akdi ile alakalı olarak “Bu yeni çıkmış bir akitir. Hükümünü kesin olarak tayin etmek müşküldür. Zira müctehit kalmamıştır. Bey‘ul vefâ’nın çıktığı zamanda müctehit bari vardı. Öyleyken o konuda dört beş görüşe ayrıldılar. Bu akit bey‘ul vefâ gibi değildir. Onda müfsit bir şart vardır bunda ise yoktur.” (Ebussûd, **Fetâvâ** vr.104-106, Aktaran: Kayapınar, “**İslâm Hukuku’nda Beyu‘l-vefâ ve Bey‘u Bi‘l-İstiğlâl Akitleri**”, 52-56.

satılan mebînin satıcıya kiralanması caiz değildir. Çünkü mal zaten satıcının kendisindedir. Seyyid Ebu Şuca'ya: Bey'bi'l-vefâ akdi ile müşteriye satılan malı satıcının kiralaması durumunda, satıcının müşteriye kira ödemesi gerektiği ile alakalı soru sorulduğunda, bu akdin rehin akdi olduğunu ve satıcının ücret ödemesine gerek olmadığını beyan etmiştir.¹³⁰

Kayserî, Semhatü'l-ebrâr'da bey'bi'l-istiğlal ile alakalı olarak, bey'bi'l-vefânın devamı olduğunu aktarmıştır.¹³¹ Muhammed Aynî, Osmanlı ulemasının bey'bi'l-İstiğlal akdi için, bey'bi'l-vefâ akdinin hükümlerini uyguladıklarını belirtir.¹³²

Bey'bi'l-vefâ akdinde geçerli görüşler bey'bi'l-istiğlal akdi içinde geçerli olduğu için bu akdin bey'i- caiz hükmünde görülmesi gerekmektedir.¹³³ Çünkü rehin hükmünde ve fasit hükmünde görenlere göre satıcı kendi malik olduğu evi kendisi kiralayamayacağı için akit geçersizdir.

Bey'bi'l-istiğlal akdi, bey'bi'l-vefâ akdine göre daha fazla tercih edilmiştir. Bununda sebebi; bu akit sayesinde müşteri açısından zahmete katlanmadan kira geliri elde edilmesi olabilir. Satıcı açısından ise müşteriden aynı mebîyi kiralayarak, mebîsinin kullanım hakkının devam etmesidir. Ayrıca vefâ şeklindeki verilen mebî ile alakalı, müşterinin sorumluluğunun fazla olmasıdır. Bu sebeplerden dolayı bey'bi'l-istiğlal akdi, bey'bi'l-vefâ akdine göre daha fazla tercih edilir olmuştur.

¹³⁰ Mahmûd b. İsrâil b. Abdülaziz, s.404.

¹³¹ Keyserî Semhatü'l-ebrâr vr.263b Aktaran: Süleyman Kaya, **18. Yy. Osmanlı Toplumunda Nazari Ve Tatbiki Olarak Karz İşlemleri** s.87.

¹³² Aynî, Ecvibetü'l-kânia, vr.44a, Aktaran: Süleyman Kaya, **18. Yy. Osmanlı Toplumunda Nazari Ve Tatbiki Olarak Karz İşlemleri**, s.87.

¹³³İbn Âbidin, bey'bi'l-istiğlal hususunda:“Beyu'l-vefâ ile satılan bir şeyin bâyi' tarafından icarlanması ilh... Yani satıcının bey'-i vefâ ile sattığı malı teslim ettikten sonra müşteriden kiralaması caizdir. Şarif orada, 'Ben derim ki, buna göre; eğer icâre müddeti geçse, mal da elinde kalsa, Osmanlı uleması ecr-i mislini vermesi lazım geldiği yolunda fetva vermişlerdir.' Bu fetvaya şeyhlerimizin şeyhi Sayıhanî; 'Hakiki mülkte bile fasit icârelerde kullanma imkânı olsa da ücret vermek gerekmez. Bunda nasıl ecr-i misil verilir, şaşarım.' diyerek itirazda bulunmuştur. Tahtâvi de şöyle demiştir: 'Bunda bir yanlışlık var, icâre müddeti bittikten sonra asla kira olmaz.'denilmektedir.”

Ben derim ki: Mûtemed görüşe göre beyu'l-vefâ rehin hükmündedir. Kabzdan sonra da olsa icar müddetinde menfaatini tamamen alsa bile ona ücret gerekmez. Nitekim Nihaye'de de böyledir. Şârihin kefalet bahsinden önce Çelebi'den naklettiğin hilafına Fetevâyı Hayriye ve Hamidiye'de rehin bahsinde de bu görüş ile fetva vermiştir. Bezzâziye'de şöyle denilmektedir: 'Âlimlerden bu satış şeklini fasit sayanlar, 'İcare sahih değildir ve ücret de gerekmez' derler. Bunu rehin kabul edenler de aynı görüştedirler. Bu satışa cevaz verenler ise satanın ve başkasının kiralamasını da caiz görürler ve ücretin de gerekli olduğuna hükmederler.' (Âbidîn, c.4, Mazhar Taşkesenlioğlu (çev.), s.28.)

II. İKİNCİ BÖLÜM

GALATA ŞER'İ MAHKEMESİ VE İSTANBUL ŞER'İ MAHKEMESİ'NDE GEÇEN BEY'BI'L-İSTİĞLAL AKİTLERİ

(1602-1697)

2.1. Tezde Kullanılan Galata ve İstanbul Şer'iyeye Sicilleri

Osmanlı Devleti'nde kadıların mahkemelerde tutmuş olduğu tescil ve dava kayıtları (kadı sicilleri) idari, hukuki, iktisadi, sosyoloji ve kültürel alanlarda geçmiş hakkında bilgiler vermektedir. Bizde tezimizin konusu olan “17. Yüzyılda Galata ve İstanbul sicillerinde Bey'bi'l-istiğlal Akitleri” hakkında bilgi sahibi olmak için Timur Kuran'ın editörlüğünde hazırlanmış “Mahkeme Kayıtları Işığında 17. Yüzyıl İstanbul'unda Sosyo-Ekonomik Yaşam” adlı çalışmayı temel referans kaynağı olarak kullandık. Teze kaynaklık eden çalışma hakkında bilgi vermek gerekirse; 1602-1697 yılları arasında geçen mahkemelerdeki kayıtlardan oluşmaktadır. İncelen çoğu defterlerde kullanılan hat “kıрма divâni”dir. On cilt olarak oluşturulan yapıt 17. yüzyılda İstanbul'da faaliyet gösteren 2 mahkeme (İstanbul Merkez Şer-i Mahkemesi, Galata Şer-i Mahkemesi) seçilerek oluşturulmuştur. Bu iki mahkemede 15 defterin, 8'i İstanbul, 7'si Galata Mahkemesi'nden oluşmaktadır. İncelenen şer'iyeye sicilleri, ekonomik, toplumsal etkileşim sonucunda, birey- birey ilişkileri, birey-devlet ilişki kayıtların göstermesi açısından da önem arz etmektedir. İncelen bu defterdeki kayıtlarda; vasiyetler, istiğlal-vefâ akitleri, muamele-i şer-iyeye, murabaha işlemleri, askeri yükümlülükler, rahip ve haham hakları, köle azatları, narh uygulamaları, köyden kente göç, inşaat izinleri, vesayet, hırsızlık, devlet politikaları, evlilik, üretim standartları, yabancı hakları, yabancı parasal değerler (kambiyo kurları) hakkında Osmanlı Devleti'ndeki sosyo-ekonomik ve hukuksal yaşama ışık tutmaktadır. 10.080 hükümden %10'u toplumsal anlaşmazlıklar problemlerden oluşmakta, %2,9 Resmi yazışmalardan (Padişah fermanı, Divan-ı Hümayun talimatları) %64,4 kadı huzurunda yaptırılan tescil işlemlerinden, %22,7'si davalardan oluşmaktadır.¹³⁴ Mahkemelerde kayda alınan tescil ve uzlaşma işlemleri kadı tarafından incelemiş olduğumuz mahkeme defterlerine kayıt edilirdi. Ayrıca kadı bir kopyasını yani hüccet olarak adlandırılan bir belgeyi de mahkemeye gelen kişiye verirdi. Herhangi bir anlaşmazlık, dava durumunda kişi bu hüccetle gelir kendi haklarını ispat etmeye

¹³⁴ Timur Kuran, *Mahkeme Kayıtları Işığında 17. İstanbul'unda Yüzyıl Sosyo-Ekonomik Yaşam*, c.1, İstanbul: İş Bankası Kültür Yay. 2010, s.22.

çalışırdı. Genelde davalar; mahkemeye hüccet sunumu, yemin veya şahitlerin ifade vermesi sonucu kadı kararını verirdi.

Yapıtı oluşturan birinci cilt esnaf ve loncalar, Hıristiyan ve Yahudi Cemaat işleri, yabancılar ile alakalı hükümleri içermektedir. Osmanlı Devleti'nde geleneğin devamı niteliğinden olması dolayısı ile tüm zanaatkâr ve esnaflar bir loncaya bağlıdır. Ticaret maksadı ile kervan ve gemiyle seyahat eden tüccarlar bir lonca grubuna girememektedir. Loncaların büyük çoğunluğunu Müslüman tüccarlar tarafından oluşturulduğu sonra en büyük loncaların Hıristiyan loncalardan oluştuğu en az loncaya sahip olan Yahudiler olduğu bilgilerini içermektedir.

İkinci cilt ticari ortaklıklardan meydana oluşan mudarebe ve inan ortaklıklarından meydana geldiği en fazla ortaklık tipi olarak mudarebe tipi seçildiğinden bahsedilmektedir. Tescil işlemleri dava işlemlerinde biraz daha fazladır. Ortaklık işlemlerinin tescili, ortakların hisselerini satmaları mahkemelerde genelde karşılaşılan; ortaklardan birinin ölmesi veya kayıp olmaları sonucu ölen, kayıp olan ortağın mallarına diğer ortaklar, hazine veya mahkeme tarafından el koyulması varislerin bundan hak talep etmeleri, ortakların borçlarını ödememesi durumları sicillere kaydedilen konular arasındadır.

Üçüncü cilt ve dördüncü ciltte; devlet yetkilileri ile toplum arasında geçen tescil ve dava işlemleri incelenmektedir. Üçüncü ciltte 1602-1619 yılları arasındaki tescil ve davalar dördüncü ciltte 1661-1697 yılları arasındaki tescil ve davalar incelenmiştir. Genelde devlet görevlileri ödenmeyen vergiler için şahısları dava etmesi, vergi sözleşmelerini mahkemeye tescil etmesi ya da haksız vergilendirme suçu ile halk tarafından şikâyet edilerek kadıya çıkması gibi dava ve tescil işlemleri sicil defterlerine kaydedilmiştir.

Beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci ciltlerde vakıflarla alakalı tescil ve davaların mahkeme defterlerinde geçtiği kayıtlar incelenmiştir. Mahallenin avarız vergileri için kurulan vakıfların tescili, bu vakıflardan istiğlal akdi, muamele-i şer'iyeye, murabaha akitleri ile borç alanların kayıtları, borç veren vakıfların tescili tescilden sonra anlaşmazlık durumlarının mahkemeye taşınmasından kaynaklanan davaların kayıtları, vakıflara atanan mütevelliler ve cabi olan kişilerin kayıtları, vakıf veya tımar toprağı olan arazilerin vakıf mütevellisi ve sipahi izni ile kullanım haklarının kişilere devredilmesi kayıtları, vakıflara ait yerlerdeki tamirat işlemlerinin vakıf parası ile yapılması sonucu bilirkişilerin görevlendirilip kaçta yapılacağı hakkındaki bilgilerin sicile kaydedilmesi, cizye vergisini toplamak için görevlendirilen saray görevlisine, halkın cizyelerini vakfa vermesi sonucu deftere kaydedilen kayıtlar eşliğinde

tespiti ve vermeyen halk için gönderilen fermanın kaydı gibi örnek kayıtlar mahkeme sicillerinde yerlerini almıştır.

Dokuzuncu ve onuncu ciltlerde genel itibari ile istiğlal akdi tescilleri oluşan davalar, vefa akitlerinin tescili ortaya çıkan davaların kayıtları, çuka bezi alım satımı gösterilerek belli bir komisyon karşılığı verilen borç paraların kayıtları, vakıflara mütevellî seçimleri gibi konulardan oluşan kayıtlar sicil defterlerinde yer edinmiştir. Tüm bu mahkeme kayıtlarında Müslim, Gayrimüslim ayrımı yapılmaksızın herkes eşit bir şekilde mahkemeye tescil işlemi yaptırmış, anlaşmazlık durumunda; davalı veya davacı durumu şahitler ve hücceti yardımı ile savını kanıtlamaya çalıştığı kayıtlar mevcuttur.

İncelen külliyatta yukarıda en fazla geçen konular hakkında bilgiler verilmiştir. Bey‘bi‘l-istiğlal ile alakalı mahkeme kayıtları her cilt tek tek taranarak elde edilmiştir.

Çalışmada verilerin nasıl elde edildiği ve nasıl tasnif edildiği ile alakalı örnek¹³⁵ vermek gerekirse; sicilde geçen bey‘bi‘l-istiğlal akdinin kuruluş akdi olduğu üzerinde semeni anlaşılan mebînin satışının gerçekleşmesi ve aynı mebînin tekrar kiralanarak sicile kaydedilmesinden anlaşılmaktadır. Kayıt işlemi fek işlemi olması durumunda sicilde “...kabz idüp fesh-i icare ve fekk-i rehin eyledim...”¹³⁶ ifadesi ile geçmektedir. Eğer sicile kaydedilen işlem dava ise genelde şu şekilde kaydedilmektedir; “... Fâtıma bint-i Abdullah nam hatun mazharında takrîr-i dâva idüp bundan akdem... mülk menziline istiğlal tarîkiyle vakf-ı mezbûra ...”¹³⁷.

Tarafların kimlik bilgisi, borçlunun adı unvanı cinsiyeti ve dini hakkında bilgiler sicillerde mevcuttur. Kişinin isminden önce kullandığı unvanı veya mesleği ile alakalı tanımlama ile birlikte geçmektedir. “Fahru‘l-kuzat Abdulgani Efendi” olduğu, alacaklının “Osman Ağa Vakfı Mütevellisi Mehmet olduğu örnek verilen sicil kaydından anlaşılmaktadır. Kişinin dini ise isimden anlaşılmaktadır Müslüman diye özellikle belirtilmemektedir, eğer kişi

¹³⁵ İstanbul 3: 3b/4 (“Fahru‘l-kuzat Abdulgani Efendi b. merhum Mehmed Efendi, kendisine aid olan mahmiye-i Kostantiniyye mahallatından (...) mahallesinde vaki‘, bir taraftan Kavaf Hüseyin mülkü ile diğer taraftan Emine Hatun mülkü ile ve iki taraftan da tarik-i amm ve tarik-i has ile mahdud cemi‘-i menzili yirmi yedi bin akçe semen-i mu‘ayyen-i makbuzla Osman Ağa vakfı mütevellisi hamil-i kitab Mehmed b. Ali‘ye sattığını ikrar etti. Mütevellî de vakfa gelir getirmesi için vakıf parası ile ondan satın aldı. Sonra satıcının menzili kiralamak istemesi üzerine mütevellî de menzili tahliyye ettikten sonra zeyilde adı geçen sene gurre-i Muharreminden bir sene tamamına kadar bin dokuz yüz akçeye ona kiraya verdi. Kira muamelesi mütevellî-yi mezbur tarafından vicahen tasdik edildi. Hurrîre fi 20 Saferi‘1-hayr sene 1027.”

¹³⁶ Galata 25: 50a/3

¹³⁷ Galata 27: 15b/3

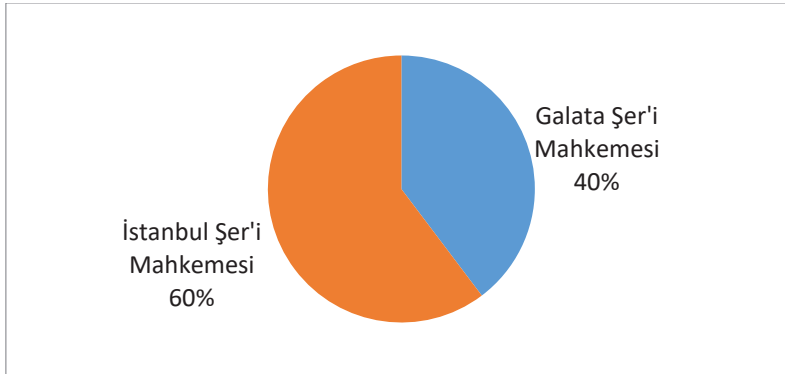
gayrimüslim ise kayıtlarda açıkça zımmî, gayrimüslim Hıristiyan, Yahudi şeklinde belirtilmektedir.

Mebûnin satış değeri ve kullanılan para birimi sicile kaydedilmektedir. Örnekte verilen kayıta satış bedelinin 27.000 akçe “...cemi’-i menzili yirmi yedi bin akçe semen-i mu’ayyen-i makbuzla...”, kira miktarının 1900 akçe ve kira süresinin 1 yıl olduğu “...Muharreminden bir yıl tamamı kadar 1900 akçeye...” anlaşılmaktadır. Sicillerdeki ribh oranı yüzdelik (%) cinsten hesaplanmıştır bu örnekte satış bedeli 27.000 akçe, yıllık kira bedeli 1.900 akçe olan mebûnin yüzdelik kira oranı %7 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Akde konu olan mebû hakkında sicillerde bey‘bi’l-istiğlal akdine konu mebûnin nerede olduğu belirtildikten sonra satış fiyatından önce mebûnin ne olduğu (menzil, mülk, bağ, bahçe, ev, değirmen, arsa) bilgisi mevcuttur “...mahdud cemi’-i menzili 27.000...” şeklinde geçmektedir.

Akde konu olan mahaller sicillerde açıkça ifade edilmiştir. Örnek olarak, “...olan mahmiye-i Kostantiniyye mahallatından (...) mahallesinde” şeklindedir.

Toplam 15 mahkeme defterinde, Galata Şer‘i mahkemesinde geçen toplam bey‘bi’l-istiğlal akdi hüküm sayısı 162’dir, İstanbul Şer‘i mahkemesinde geçen toplam bey‘bi’l-istiğlal akdi hüküm sayısı 246’dır. İncelen hüküm sayılarının yüzdesel dağılımı Galata mahkemesinde ki defterlerde %40, İstanbul mahkemesindeki defterler %60 oranında gerçekleşmiştir.

Grafik 1: Mahkemelerdeki Bey‘bi’l-istiğlal Akdi Yüzdesel Dağılımı

Galata Şer‘i Mahkemesi’nde incelen defterlerde bey‘bi’l-istiğlal akdi kaydı en az olan defter H. 1011-1012 yıllarında tutulan Galata 24 sayılı defterdedir ve kayıt sayısı 5 olarak gerçekleşmiştir. En fazla bey‘bi’l-istiğlal kaydı olan defter H.1013 yılında tutulan Galata 25 sayılı defterdir ve kayıt sayısı 35 olarak gerçekleşmiştir.

İstanbul Şer'î Mahkemesi'nde incelenen defterlerde en az bey'bi'l-istiğlal kaydı görülen H.1108 yılında tutulan İstanbul 23 numaralı defterdir ve kayıt sayısı 4 olarak gerçekleşmiştir. En fazla bey'bi'l-istiğlal kaydı olan defter H.1021-1022 yıllarında tutulan İstanbul 1 numaralı defterdir ve bey'bi'l-istiğlal kayıt sayısı 73 olarak gerçekleşmiştir. Diğer mahkeme defterlerine ait olan bey'bi'l-istiğlal akdi ve tutulduğu yılları hicri ve miladi yıl olarak gösteren tablo aşağıdadır.

Tablo 1

Mahkeme Defterleri, Bey'bi'l-istiğlal Sicil Kayıt Sayıları, Oranları ve Tarihleri

Defter Sayısı	Defter	Bey'bi'l-istiğlal Akdi Mahkeme Kayıt Sayısı	Defterlerdeki Toplam Kayıt Sayısı	Bey'bi'l-istiğlal Akdinin Defterlerdeki Oran %	Defter Kayıtlarının Tutulduğu Tarih (Miladi)	Defter Kayıtlarının Tutulduğu Tarih (Hicri)
1	Galata 24	5	313	1.59	M.1602- 1603	H.1011- 1012
2	Galata 25	35	807	4.3	M.1604- 1605	H.1013
3	Galata 27	33	820	4	M.1605	H.1013- 1014
4	İstanbul 1	73	706	10.3	M.1612- 1613	H.1021- 1022

Defter Sayısı	Defter	Bey'bi'l-istiğlal Akdi Mahkeme Kayıt Sayısı	Defterlerdeki Toplam Kayıt Sayısı	Bey'bi'l-istiğlal Akdinin Defterlerdeki Oranı %	Defter Kayıtlarının Tutulduğu Tarih (Miladi)	Defter Kayıtlarının Tutulduğu Tarih (Hicri)
5	İstanbul 2	41	432	9.4	M.1615- 1616	H.1024- 1025
6	Galata 41	21	349	6	M.1616- 1617	H.1025- 1026
7	Galata 42	26	518	5	M.1617	H.1026
8	İstanbul 3	32	759	4.2	M.1618	H.1027
9	İstanbul 4	21	457	4.59	M.1619	H.1028
10	İstanbul 9	46	2084	2.2	M.1661- 1662	H.1071- 1072
11	İstanbul 16	19	674	2.8	M.1665	H.1075- 1076
12	Galata	27	577	4.67	M.1683	H.1094

Defter Sayısı	Defter	Bey'bi'l-istiğlal Akdi Mahkeme Kayıt Sayısı	Defterlerdeki Toplam Kayıt Sayısı	Bey'bi'l-istiğlal Akdinin Defterlerdeki Oranı %	Defter Kayıtlarının Tutulduğu Tarih (Miladi)	Defter Kayıtlarının Tutulduğu Tarih (Hicri)
	130					
13	Galata 145	15	763	1.96	M.1689- 1690	H.1100- 1101
14	İstanbul 22	10	558	1.79	M.1696	H.1107
15	İstanbul 23	4	263	1.52	M.1697	H.1108
Toplam		408	10.08	4.04	M.1602- M.1697	H.1011- H.1108

2.2. Galata Şer'iyeye Sicillerinde Geçen Bey'bi'l-istiğlal Akitleri

İncelenen Galata Şer'iyeye sicillerinde en az bey'bi'l-istiğlal kuruluş akdi olan defter Galata 24 numaralı defterdir, kuruluş akdi sayısı 3 olarak gerçekleşmiştir. En fazla bey'bi'l-istiğlal kurulma akdi ise Galata 25 numaralı defter 30 adet olarak gerçekleşmiş ve onları 21 adet bey'bi'l-istiğlal kurulma akdi ile Galata 42 ve Galata 130 numaralı defterler izlemiştir. İncelenen defterlerde toplam bey'bi'l-istiğlal kuruluş akdi sayısı 123'tür.

Galata Şer'iyeye sicillerinde bey'bi'l-istiğlal fek işlemi en az 1 adet ile Galata 24 numaralı defterde gerçekleşmiştir. Galata Şer'i sicilleri incelenen defterlerde bey'bi'l-istiğlal fek işlemi en fazla görülen defter Galata 27 sayılı defterdir, fekk-i rehin sayısı 5'tir. İncelenen defterlerde toplam fekk-i rehin (bey'bi'l-istiğlal fek işlemi) 18 olarak gerçekleşmiştir.

İncelen defterlerde en az bey'bi'l-istiğlal davası, Galata 24 numaralı defterde ve Galata 41 numaralı defterlerde görülmüştür, kayıt sayıları 1'er tane olarak kayıtlara geçmiştir. En fazla bey'bi'l-istiğlal davası 8 tane olarak Galata 27 numaralı defterde görülmüştür.

Tablo 2

Galata Şer'iyeye Sicillerinde Bey'bi'l-istiğlal Akdi Kuruluş, Fek ve Dava Sayıları

Bey'bi'l-İstiğlal Akdi İşlem Türü	Galata 24	Galata 25	Galata 27	Galata 41	Galata 42	Galata 130	Galata 145	Toplam
Kuruluş	3	30	20	18	21	21	10	123
Fek	1	2	5	2	3	3	2	18
Dava	1	3	8	1	2	3	3	21

2.2.1. Tarafların Kimlik Bilgileri

Galata Şer'iyeye sicillerinde bey'bi'l-istiğlal akitleri ile alakalı kuruluş ve fek akitlerinde geçen kişi ve vakıf mütevellileri isimleri tanımlanırken aynı zamanda yaptığı işe ait veya kendisine rahatça tanımlayabilecek ifadeler kullanılmıştır. Buradan hareketle mahkemelerdeki kayıtlarda geçen meslek, sosyal statü, sıfat ve unvanlar 20'şer yıllık periyodlar halinde incelenmiş ve borç alan ve veren kişiler hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

Tablo 3'te 1600-1620 yılları arasında en fazla bey'bi'l-istiğlal akdi yapan borç alan taraf 48 adet ile "zımmî" kesim olmuştur. Genele bakıldığında Müslümanlar daha fazla bey'bi'l-istiğlal akdi yapmıştır fakat mahkemelerde gayrimüslimleri tanımlarken "zımmî" kelimesi kullanıldığı ve sosyal statülerini belirlediği için en fazla bey'bi'l-istiğlal akdi yapan kesim olarak ortaya çıkmaktadır. Bazı akitlerde "zımmî" ifadesini kullandıktan sonra hangi

dine mensup olduğunu da yazmaktadır. “zımmîler”den sonra bey‘bi’l-istiğlal akitleri ile borç alanlar “efendi” (15 kere), “hatun” (12 kere), “hıristiyan” (8 kere), “yahudi” (5 kere), “bey” (5 kere), “çelebi” (3 kere) şeklinde devam etmektedir. En az bey‘bi’l-istiğlal akdi yapan unvan meslek ve sosyal statüden kişiler “saray görevlisi”, “vekil-çelebi”, “ağa” (1 kere)’dir.1600-1620 yılları arasında borç alan kesimin tamamı gerçek kişilerden oluşmaktadır. Bey‘bi’l-istiğlal yöntemi ile borç veren kesim ise genel itibari ile vakıflardan oluşmaktadır. İncelenen dönemde gerçek kişiler en az bey‘bi’l-istiğlal yöntemi ile borç vermiştir. “Vakıf müteveli” (83 kere) en fazla bey‘bi’l-istiğlal yöntemi ile borç veren taraf olmuştur. Kayıtlarda bazı vakıf mütevellilerinin “bey”, “çavuş”, “efendi”, “hacı” gibi unvanları ile birlikte sicile kaydedildiği de görülmektedir.

Tablo 3’te 1680-1700 yılları arasında en fazla bey‘bi’l-istiğlal yolu ile borç alanlar sırası ile “efendi” (8 kere), “ağa”,(6 kere), “çelebi” (6 kere) şeklinde gerçekleşmiştir. En az bey‘bi’l-istiğlal akdi yapanlar ise “kasap”, “reis”, “bey”, “hıristiyan” ve “seyyid” unvanları ile 1’er kez yapmışlardır. Bey‘bi’l-istiğlal yolu ile en fazla borç veren kesim yine “vakıflar”dan (27 kere) oluşmaktadır. En az borç veren gerçek kişiler ise “çelebi-odabaşı” (1 kere), “vekil” (1 kere), “vasi” (1 kere) şeklindedir.

Kişilerin unvanlarına bakıldığında toplum içinde kişinin mevkisini belli eden unvanlar kısaca aşağıda açıklanmıştır.

“Ağa”, mevkii yüksek kimseler için kullanılmaktadır.¹³⁸ Osmanlı Devleti’nde askeri zümre için çokça kullanılmaktadır.¹³⁹ Borç alanlar arasında 7 kişi “ağa” unvanına sahiptir. Borç verenler arasında bu unvana rastlanılmamıştır.

“Çelebi”, 14. Yüzyıl ile 18 yüzyılları arasında ilmi bilgisi olan kültürlü kalem erbabı, divan şairi Divan-ı Hümayun kâtipleri gibi yüksek tabakaya mensup kişiler için kullanılmaktadır.¹⁴⁰

“Beşe”, kapı kulları arasındaki şahsın yeniçeri, topçu, bölükbaşı, cebeci, gibi yaya askerlerini göstermektedir.¹⁴¹ Borç alanlar arasında 2 kişi “beşe” unvanına sahipken borç verenler arasında bu unvana rastlanılmamıştır.

¹³⁸ Mehmet Zeki Pakalın, “Ağa”, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c.1, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları (M.E.B), 1993, s.21.

¹³⁹ Faruk Sümer, “Ağa”, **İslâm Ansiklopedisi**, c.1, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988, s.452.

¹⁴⁰ Mehmet İpşirli, “Çelebi”, **İslâm Ansiklopedisi**, c.8, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993, s.259.

¹⁴¹ Ömer Lütfi Barkan, Edirne Askeri Kassamı’na Ait Tereke Defterleri (1545-1659), c.3, Ankara: **T.T.K. Belgeler Serisi**, T.T.K. Basımevi, 1966, s.15.

“Çavuş”, Osmanlı Devleti’nde birtakım işlerde kullanılan memurlara verilen isimdir. Elçilik vazifesinden memleketin durumunun incelenmesinde dahi bu memurlar görevlendirilmiştir.¹⁴² Divan-ı Hümayun çavuşları haricinde, çeşitli rütbelerde yeniçeri ocağı başta olmak üzere, kapıkulu ocaklarındaki rütbelerde kullanılmıştır.¹⁴³

“Bey”, mülki ve askeri büyük memurlara, kabile reislerine ve devlet erkânının çocuklarına verilmektedir.¹⁴⁴ Borç alanlar arasında 6 kişi “bey” unvanına sahiptir, borç verenler arasında 9 kişi bu unvana sahiptir.

“Efendi”, Selçuklular zamanında kullanılmış olup, Osmanlı Devleti’nde 15. Yüzyılın ikinci çeyreğinden sonra terbiye ve tahsil görenler için kullanılmıştır.¹⁴⁵ Borç alanlar arasında 23 kişi “efendi” unvanına sahiptir, borç verenler arasında 5 kişi bu unvana sahiptir.

“Reis”, yelkenli gemilerde birinci kaptanlar için kullanılan unvandır. 17. yüzyıl itibari ile reis yerine kaptan unvanı kullanılmaya başlamıştır.¹⁴⁶ “Reis” unvanlı 5 kişi borç alırken, borç veren unvana rastlanılmamıştır.

“Es-Seyyid”, Hz. Muhammed’in soyundan gelen kişiler için bu unvan kullanılmaktadır.¹⁴⁷ Borç alanlar arasında 3 kişi “seyyid” unvanına sahipken, borç verenler arasında bu unvana rastlanılmamıştır.

“El-Hac”, hac ibadetlerini yerine getiren Müslümanlar için kullanılan bir unvandır.¹⁴⁸ Borç alanlar arasında 1 kişi, borç verenler arasında 2 kişi bu unvana sahiptir.

“Halife” arkada olmak, bir kişinin yerine geçerek işi devam ettiren kişi manasına gelmektedir.¹⁴⁹ İyi eğitilmiş kişi ve vekil manasında da kullanılmaktadır.¹⁵⁰ Borç alanlar arasında 4 kişi “halife” unvanına sahipken borç verenler arasında 1 kişi bu unvana sahiptir.

“Zımmî”, Osmanlı Devleti’nde yaşayan gayrimüslimlere verilen unvandır.¹⁵¹ Borç alanlar arasında 48 kişi “zımmî” unvanına sahiptir.

¹⁴² Pakalın, s.332.

¹⁴³ Orhan F. Köprülü, “Çavuş”, **İslâm Ansiklopedisi**, c.8, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993, ss.236-238.

¹⁴⁴ Pakalın, s.s.213-214.

¹⁴⁵ Pakalın, s.s.505-506.

¹⁴⁶ Pakalın, c.3, s.24.

¹⁴⁷ Pakalın, s.557.

¹⁴⁸ Pakalın, s.518.

¹⁴⁹ Süleyman Uludağ, “Halife”, **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.15, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993, s.299.

¹⁵⁰ Kuran, c.1, s.35.

¹⁵¹ Mustafa Fayda, “Zımmî”, **İslâm Ansiklopedisi**, c.4, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993, ss.428-429.

“Vasi”, vefat eden kişinin vasiyetini yerine getirmek için görevlendirilen kimse veya yetimin malını eden kişidir. Babası ve annesi vefat eden kişiye kadı “vasi” tayin etmektedir, Eğer vasi görevlerini ifa etmede başarısız ise kadı yeni “vasi” atayabiliyordu.

Tablo 3

20 Yıllık Dönemlerde Galata Şer’iyye Sicillerinde Bey‘bi’l-istiğlal Akdi Kuruluş ve Fek İşlemi Yapan Tarafların Unvanları

Zaman Aralığı	Borç Alan Kişilerin Unvanları	Sayı	Borç Veren Kişilerin Unvanları	Sayı
1600-1620	Bey	5	Bey	3
	Çelebi	3	Çavuş	1
	Efendi	15	Çelebi	1
	El Hac	1	Efendi	1
	Fahrül Akran, Çavuş	2	El Hac	1
	Fahrül Kuzat, Kadı	2	Saray Kapıcısı	1
	Halife	4	Vakıf Mütevelli Vekili	3
	Hatun	12	Vakıf Mütevelli	83
	Müezzin	2	Vakıf Mütevelli, Bey	6
	Reis	3	Vakıf Mütevelli Çavuş	5
	Saray- Görevlisi	1	Vakıf Mütevelli, Efendi	1
	Seyyid	2	Vakıf Mütevelli, Çelebi	1
	Vekil	5	Vakıf Mütevelli, El Hac	1
	Kaptan	1	Vakıf Mütevelli, Halife	1
	Vekil-Çelebi	1	Vakıf Tahsildarı	2
	Ağa	1	Vasi	5
	Hıristiyan	8	Vekil	2
	Zimmî	48	Vekil, El Hac	1

	Yahudi	5		
1680- 1700	Ağa	6	Çelebi	2
	Beşe	2	Çelebi, Odabaşı	1
	Çelebi	6	Efendi	2
	Efendi	8	Hatun	1
	Kasap	1	Vakıf Müteveli	28
	Vekil	1	Vekil	8
	Hatun	2	Vasi	1
	Reis	1	Vakıf Müteveli, Efendi	1
	Bey	1		
	Hıristiyan	1		
	Seyyid	1		

*** 1620-1680 yılları arasında tutulan defterler itibari ile bey'bi'l-istiğlal akdi gerçekleşmemiştir.

2.2.2 Akitlerinin Geçtiği Mahalleler ve Kazalar

Kuruluş ve fek işlemlerinin geçtiği mahallelerde borç alan (kiralayan) kişilerin mahalle ve kazaları açık şekilde sicile işlenmiştir. Bey'bi'l-istiğlal yolu ile satılacak gayrimenkulün hangi mahallede ve kimlere komşu olduğu açık şekilde yazılmaktadır. Buradaki amaç evin tam olarak nerede olduğu hangi mahallede olduğu ve kimlere komşu olduğunun tam olarak anlaşılması gerektiğindedir.¹⁵² Bazı kayıtlarda borç veren tarafında hangi mahalleden yazılı olduğu görülmüştür fakat bu sayı genel itibari ile çok az olduğu için çalışmamıza dâhil edilmemiştir.

Galata Şer'î Mahkemesi'nde bey'bi'l-istiğlal akitlerinin geçtiği mahaller genel itibari ile borç alanların kendi oturduğu mahallelerdir. Bazı kayıtlarda örneğin çocukların vasisi veya birinin vekili olan kişilerin mahalleleri farklı olabilmektedir. Yapılan bu çalışmada akde konu

¹⁵² İstanbul 3: 3b/4 “...mahmiye-i Kostantiniyye mahallatından (...) mahallesinde vaki', bir taraftan Kavaf Hüseyin mülkü ile, diğer taraftan Emine Hatun mülkü ile ve iki taraftan da tarik-i amm ve tarik-i has ile mahdud cemi'-i menzili...”

olan, bey'bi'l-istiğlal yolu ile borç veren kişilere satılan gayrimenkullerin nerelerde olduğu ve hangi mahallede kaç defa bey'bi'l-istiğlal akdi yapıldığı ile alakalıdır. Tablo 4'te en fazla bey'bi'l-istiğlal akdi görülen mahalleler; Muhyiddin Efendi Mahallesi 10 adet, Tomtom Mahallesi 9 adet, Saray Mahallesi 8 adet şeklinde gerçekleşmiştir. En az bey'bi'l-istiğlal akdi yapılan mahallelerde, bey'bi'l-istiğlal akdi sayısı 1 adet olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4

Galata Şer'iyeye Sicillerinde Bey'bi'l-istiğlal Akitlerinde Akde Konu Olan Mahalleler ve Kayıt Sayıları

Galata Şer'iy Mahkemesinde Bey'bi'l-istiğlal Akitlerine Konu Olan Kazalar /Mahalleler	Mahallelerde Geçen Bey'bi'l-istiğlal Akdi Sayısı
Alamescid Mahallesi	1
Ayaspaşa Mahallesi	1
Bereketzade Mahallesi	8
Beşiktaş Arnavutköy	1
Beşiktaş Sinan Paşa Mahallesi	1
Boyacızade Mahallesi	1
Cami-i Kebir Mahallesi	2
Çatma Mescit Mahallesi	1
Çengelköy	1
Cihangir Mahallesi	3
Hacı Memi Mahallesi	6
Hacı Ami Mahallesi	1
Hacı Ali Mahallesi	1

Galata Şer'î Mahkemesinde Bey'bi'l-istiğlal Akitlerine Konu Olan Kazalar /Mahalleler	Mahallelerde Geçen Bey'bi'l-istiğlal Akdi Sayısı
Hacı Ferhat Mahallesi	1
Hacı Hüsrev Mahallesi	1
Hacı Musa Mahallesi	1
Hacı Receb Mahallesi	1
Hacı Şaban Mahallesi	1
Emekyemez Mahallesi	5
Fındıklı Mahallesi	1
Firuz Ağa Mahallesi	1
Hacı Hasan Mahallesi	1
Hasköy	1
Hoca Kasım Mahallesi	1
Hristos Mahallesi	1
Hüseyin Ağa Mahallesi	1
İstanbul Sur dışı Ebülfazl Mahallesi	1
İstinye Nahiyesi Sarıyer Karyesi	2
Kalafatçıbaşı Mahallesi	1
Karaköy Mahallesi	1
Kasımpaşa	6
Kasımpaşa Kulaksız Mahallesi	5

Galata Şer'î Mahkemesinde Bey'bi'l-istiğlal Akitlerine Konu Olan Kazalar /Mahalleler	Mahallelerde Geçen Bey'bi'l-istiğlal Akdi Sayısı
Kasımpaşa Sururi Efendi Mahallesi	2
Kasımpaşa Tatavla Karyesi	2
Kasımpaşa Yel Değirmeni Mahallesi	2
Kâtip Mustafa Çelebi Mahallesi	1
Kazgancıbaşı Mahallesi	1
Koloğlu Mahallesi	1
Küçükçekmece	2
Kulaksız Ahmet Mahallesi	1
Kuruçeşme	1
Lonca Mahallesi	1
Hoca Karaman Mahallesi	2
Memi Mahallesi	1
Müeyyetzade Mahallesi	3
Muhyiddin Efendi Mahallesi	10
Okçu Musa Mahallesi	1
Ortaköy	4
Rumelihisarı (Boğazkesen Yakınları)	1
Şahkulu Mahallesi	1
Santa Marka Mahallesi	1

Galata Şer‘i Mahkemesinde Bey‘bi’l-istiğlal Akitlerine Konu Olan Kazalar /Mahalleler	Mahallelerde Geçen Bey‘bi’l-istiğlal Akdi Sayısı
Saray Mahallesi	8
Sarı Lütfi Mahallesi	1
Sinan Paşa Mahallesi	1
Sultan Bayezid Mahallesi	4
Sultan Cihangir Mahallesi	7
Sururi Mahallesi	6
Tomtom Mahallesi	9
Tophane Kuloğlu Mahallesi	2
Üsküdar	2
Üsküdar Mehmet Paşa Mahallesi	1

2.2.3. Akitlerinde Tarafların Din ve Cinsiyet Açısından Değerlendirilmesi

Tablo 5’ten hareketle incelenen Galata Şer‘i Mahkemesindeki defterlerde bey‘bi’l-istiğlal yapan toplam Müslüman erkek 49 kişi (%45) ,toplam Gayrimüslim erkek (zımmî erkek) 59 kişi (%55) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bey‘bi’l-istiğlal akdi yapan gayrimüslim erkekler, Müslüman erkelerden sayıca daha fazla bu işlemi gerçekleştirmiştir. Bey‘bi’l-istiğlal akdi yapan toplam Müslüman kadınlar 22 kişi (%67) ,toplam Gayrimüslim kadın “zımmî” kadınları 11 kişi (%33) olarak gerçekleşmiştir. Müslümanlar ve gayrimüslimlerin sayıca en fazla bey‘bi’l-istiğlal akdi yaptıkları zaman aralığı 1600-1620 yılları arasında gerçekleşmiştir. Genel itibari bakılacak olursa Müslüm, gayrimüslim fark etmeksizin kadın erkek oranına baktığımızda kadınların bey‘bi’l-istiğlal akitlerine katılma oranı %23 erkeklerin bey‘bi’l-istiğlal akitlerine katılma oranı %77 olarak gerçekleşmiştir. Kadınlar ortalama 3’te 1 oranından bey‘bi’l-istiğlal akdi işlemlerine katılmışlardır bu gayet iyi bir oran olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplam bey‘bi’l-istiğlal akdi ile borç alan Müslümanlar 71 kişi

(%50), toplam bey'bi'l-istiğlal akdi ile borç alan gayrimüslimlerin oranı 70 kişi (%50) olarak gerçekleşmiştir.

1680-1700 Yılları arasında 4 adet bey'bi'l-istiğlal akdinde kadın ve erkek birlikte borç almıştır. Birlikte borç alanların hukuki statülerine bakıldığında birbirleri ile evli oldukları görülmüştür.

Tablo 5

Galata Şer'iyeye Sicillerinde Bey'bi'l-istiğlal Akitlerinde Borç Alanların Din ve Cinsiyet Açısından Değerlendirilmesi

Dönem	Müslüman	Müslüman	Gayri Müslim	Gayrimüslim
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1600-1620	28	20	48	10
1620-1680	-	-	-	-
1680-1700	21	2	11	1
Toplam	49	22	59	11

Bey'bi'l-istiğlal yolu ile borç verme işlemi daha çok Müslümanların kurmuş olduğu vakıflar aracılığı ile yapılmaktadır. 1600-1620 yılları arasında 102 adet borç verme işlemi Müslüman erkeklerin müteveli olduğu vakıflar tarafından, 4 adet borç verme işlemi Müslüman gerçek kişi kadınlar tarafından 12 adet borç verme işlemi Müslüman erkekler tarafından verilmiştir. Gayrimüslim erkek ve gayrimüslim kadınlar tarafından borç verme işlemi görülmemiştir. Ayrıca bu dönem Müslüman kadınların müteveli olduğu borç verme işlemi gerçekleşmemiştir.

1680-1700 yıllarındaki borç verme işlemi en fazla Müslüman erkeklerin müteveli olduğu vakıflar tarafından 23 adet verilmiş, 1 adet gerçek kişi Müslüman kadın, 9 adet gerçek kişi Müslüman erkek ve 2 adet gerçek kişi gayrimüslim erkek tarafından gerçekleşmiştir.

Tablo 6’da Galata mahkemesinde incelenen defterlerde vakıfların bey‘bi’l-istiğlal yolu ile vermiş olduğu borçlar 20 yıllık zaman dilimlerine ayrılmış, vakıf bilgisi, müteveli bilgisi ve yapılan bey‘bi’l-istiğlal akdi kayıt sayıları verilmiştir. Müteveli bilgisi içinde vakfın mütevellisi kimse o yazmaktadır. Vakıflar kurulduktan sonra mütevellileri değişebilmektedir, bu yüzden bazı mütevellilerin yanında parantezin içinde sayılar görülecektir; bu sayılar ilgili vakıfta mütevellinin kaç defa bey‘bi’l-istiğlal yöntemi ile borç verdiğini göstermektedir yanında sayı olmayan mütevelliler 1 adet bey‘bi’l-istiğlal yolu ile borç vermiş demektir.

Tablo 6’dan hareketle 1600-1620 yılları arasında en fazla bey‘bi’l-istiğlal yolu ile borç veren vakıf Hüseyin Ağa Vakfı’dır, 7 adet bey‘bi’l-istiğlal yolu ile borç vermiş bu borç verme işleminin 6 âdeti Vakıf Mütevellisi Mehmet Bey tarafından gerçekleştirilmiştir. Bedrettin Bey Vakfı Mütevellisi Derviş 4 adet, Hasan Ağa Vakfı mütevellileri El-Hac Hasan 2 adet ve Abdurrahman 2 adet toplamda 4 adet, Mustafa Çavuş Vakfı mütevellisi Rüstem Bey 3 adet, Muhsine Hatun Vakfı Mütevellisi Mahmut 3 adet, Nasuh Bey Vakfı Mütevellisi Ömer 3 adet, Pervane Kethüda Vakfı Mütevellileri Hasan Çelebi 2 adet ve Ali Bey 1 adet toplamda 3 adet, Emir Hayreddin Vakfı Mütevellileri Murat Ali 1 adet, Mesut Çavuş toplamda 2 adet, Ferruh Kethüda Vakfı Mütevellisi Kasım Çavuş 2 adet, Merhum Piyale Vakfı Mütevellisi Hasan 2 adet, Mustafa Ağa Vakfı Mütevellileri Abdurrahman 1 adet, Yusuf Bey 1 adet toplamda 2 adet, Perizat Hatun Vakfı Mütevellisi Mehmet Çelebi 2 adet, Süleyman Ağa Vakfı mütevellileri Recep 1 adet ve Mehmet 1 adet toplamda 2 adet bey‘bi’l-istiğlal yolu ile borç vermişlerdir. En az bey‘bi’l-istiğlal yolu ile borç verme işlemi, 1 adet olarak karşımıza çıkmıştır, detaylar tablo 6’da görülecektir.

1600-1620 Bey‘bi’l-istiğlal yolu ile borç veren 63 adet vakfın 3 tanesi para vakfidır. Birisi mescit için vakfedilen para vakfidır, bir tanesi mahallenin avarız vergileri için vakfedilen para vakfidır, sonuncusu ise şahsi olarak vakfedilen para vakfidır.

1680-1700 yılları arasında en fazla bey‘bi’l-istiğlal yolu ile borç veren vakıf, Medreseteyn-i Cedideteyn Vakıfları İçin Ölen Gazanfer Ağa'nın Vakfettiği Para Vakfı’dır. Bu borç verme işleminde Müteveli Ömer Çelebi, 3 adet bey‘bi’l-istiğlal yolu ile borç vermiştir. Firuz Ağa Mahallesi Avarız Vergisi İçin Vakfedilmiş Para Vakfı Mütevellisi Hüseyin 2 adet bey‘bi’l-istiğlal yolu ile borç vermiştir. Diğer vakıflar 1 adet bey‘bi’l-istiğlal yolu ile borç vermiştir. 23 adet vakıf bey‘bi’l-istiğlal yolu ile borç vermiştir bu vakıflardan 16 tanesi para vakfidır. Para vakıfları mahallenin avarız vergisi için, cami ve vakıf bakım giderleri için, şahsi

vakfedilen paralardan, yeniçerilerin yemek giderleri için ve çeşme onarım ve bakımı için vakfedilen paralardan oluşmaktadır.

Tablo 6
Galata Şer‘iyye Sicillerinde Bey‘bi’l-istiğlal Akitlerinde Borç Veren Vakıflar ve Mütevellileri

Zaman Aralığı	Vakıf Bilgisi	Müteveli Bilgisi	Sayı
1600-1620	Abdülbaki Efendi Vakfı	Mütevellisi Mehmet	1
	Ayas Subaşı Vakfı	Mütevellisi Şeyh Mehmet Efendi	1
	Bavgöz Mescidi İçin Vakfedilen Para	Mütevellisi Abdurrahman	1
	Bedreddin Bey Vakfı	Mütevellisi Derviş	4
	Cafer Paşa Vakfı	Mütevellisi Murat Bey	1
	Dellak Hüseyin Vakfı	Mütevellisi Nasuh Bey	1
	Ebülfazl Vakfı	Mütevellisi Mehmet	1
	El Hac Mustafa Vakfı ile İlyas Çelebi Vakfı	Mütevellisi Mustafa	1
	Elhac Cafer Vakfı	Mütevellisi Zülfikar	1
	Emine Hatun Vakfı	Mütevellisi Ali	1
	Emir Hayreddin Vakfı	Mütevellisi Murat Ali, Mütevellisi Mesut Çavuş	2
	Fani Hatun Vakfı	Mütevellisi Rüstem Bey	1

Zaman Aralığı	Vakıf Bilgisi	Mütevelli Bilgisi	Sayı
1600-1620	Fatma Hatun Vakfı	Mütevellisi Ömer	1
	Ferhat Ağa Vakfı	Mütevellisi Ahmet	1
	Ferruh Kethüda Vakfı	Mütevellisi Kasım Çavuş	2
	Gazanfer Ağa Vakfı	Mütevellisi Mehmet	1
	Gülefruz Hatun Vakfı	Mütevellisi Mahmut Efendi	1
	Gülvenaz Hatun Vakfı	Mütevellisi Mahmut Bey	1
	Hafız Ahmet Vakfı	Mütevellisi Hasan Çavuş	1
	Hani Hatun Vakfı	Mütevellisi Rüstem	1
	Hanım Hatun Vakfı	Mütevellisi Cafer Bey	1
	Hasan Ağa Vakfı	Mütevellisi El-Hac Hasan(2), Mütevellisi Abdurrahman(2)	4
	Haydarpaşa Vakfı	Mütevellisi Mustafa Çelebi	1
	Hemdem Çavuş Vakfı	Mütevellisi Recep	1
	Hüseyin Ağa Vakfı	Mütevellisi Mehmet Bey (6), Mütevellisi Ahmet	7
	Hüsrev Kethüda Vakfı	Mütevelli Vekili Mehmet	1
	Hüsrev Paşa Vakfı	Mütevellisi Abdurrahman	1
İbrahim Paşa Vakfı	Tahsildarı Murat	1	

Zaman Aralığı	Vakıf Bilgisi	Mütevelli Bilgisi	Sayı
1600-1620	İbrahim Paşa Ve Ayşe Sultan Vakfı	Tahsildarı Murat	1
	İlyas Çelebi Vakfı	Mütevellisi Mustafa	1
	İskender Vakfı	Mütevellisi Perviz	1
	Kalafatçıbaşı Vakfı	Mütevellisi Bali Çelebi	1
	Kaptan Sinan Paşa Vakfı	Mütevellisi Hüdaverdi	1
	Kayazade Mehmet Çavuş Vakfı	Mütevellisi Hacı Veli	1
	Kendi Kurduğu Vakıf	Mütevellisi Piyale Bey	1
	Kendi Vakfettiği Para	Mütevelli Topçu Hüseyin Beşe	1
	Kulaksız Mahallesinin Avarız Vergisi İçin Vakfedilmiş Para	Mütevellisi Mahmut Çelebi	1
	Medine-i Münevvere Vakfı	Mütevellisi Mehmet	1
	Mehmet Ağa Vakfı	Mütevellisi Mahmut	1
	Mehmet Çavuş Vakfı	Mütevellisi Veli	1
	Merhum Abdülbaki Efendi Vakfı	Mütevellisi Ahmet	1
	Merhum Ağazade Vakfı	Mütevellisi Yahya Bey'in Vekili Bali Bey	1
	Merhum Cafer Paşa Vakfı	Mütevellisi Murat	
	Merhum Piyale Vakfı	Mütevellisi Hasan	2
Muhsine Hatun Vakfı	Mütevellisi Mahmut	3	

Zaman Aralığı	Vakıf Bilgisi	Mütevelli Bilgisi	Sayı
1600-1620	Mustafa Ağa Vakfı	Mütevellisi Abdurrahman, Mütevellisi Yusuf Bey	2
	Mustafa Çavuş Vakfı	Mütevellisi Rüstem Bey	3
	Mustafa Efendi Vakfı	Mütevellisi Derviş Ağa	1
	Mustafa Paşa Vakfı	Mütevellisi Hasan Bey, Mütevellisi Yusuf	2
	Mustafa Bey Vakfı	Mütevellisi Vekili El-Hac Mehmet	1
	Nasuh Bey Vakfı	Mütevellisi Ömer	3
	Perizat Hatun Vakfı	Mütevellisi Mehmet Çelebi	2
	Pervane Kethüda Vakfı	Mütevellisi Hasan Çelebi (2), Mütevellisi Ali Bey	3
	Piyale Paşa Vakfı	Mütevellisi Mustafa, Mütevelli Vekili Perviz	1
	Raziye Hatun Vakfı	Mütevellisi Osman Çavuş	1
	Selman Ağa Vakfı	Mütevellisi Hüseyin Bey	1
	Şeyh Abdülkerim Efendi Vakfı	Mütevellisi Ömer Halife	1
	Seyyit Muharrem Efendi Vakfı	Mütevellisi Ahmet	1
Sirkeci Muslihittin Vakfı	Mütevellisi Cafer Ağa	3	

Zaman Aralığı	Vakıf Bilgisi	Mütevelli Bilgisi	Sayı
1600-1620	Süleyman Ağa Vakfı	Mütevellisi Recep, Mütevellisi Mehmet	2
	Yakup Kethüda Vakfı	Mütevellisi Beyazıd Bey	1
	Yunus Çelebi Vakfı	Mütevellisi Yusuf	1
	Yusuf Ağa Vakfı	Mütevellisi Ali	1
	Yeniçerilerin 10. Ağa Bölüğüne Özel Odada Yaşayan Kişilerin Yemek Gereksinimleri İçin Vakfedilen Para	Mütevellisi Mahmut Beşe	1
	Alaca Mescit Vakfı	Mütevellisi Hasan Efendi	1
	Ali Bey Vakfı	Mütevellisi Hüseyin	1
1680-1700	Eskiden Saraya Ait Olup Sonradan Medreseteyn Vakıflarına Aktarılan Bahçe İçin Ölen Davut Paşanın Vakfetmiş Olduğu Para	Mütevellisi Yusuf Çelebi'nin Vekili Ömer Çelebi	1
	Firuz Ağa Mahallesi Avarız Vergisi İçin Vakfedilmiş Para	Mütevellisi Hüseyin	2
	Galata'da ki Okçu Musa Mescidi İçin Vakfedilmiş Para	Mütevellisi Mehmet Çelebi	1
	Hammami Ahmet Ağa'nın Vakfetmiş Olduğu Para	Mütevellisi Vekili Hammami Mustafa Ağa	1
	Hasan Ağa Çeşmesi Onarımı İçin Vakfedilen Para	Mütevellisi Ali Ağa	1

Zaman Aralığı	Vakıf Bilgisi	Mütevelli Bilgisi	Sayı
1680-1700	Hekimbaşı Musa Efendi Vakfı	Mütevellisi Abdurrahman Efendi'nin Damadı Ve Vekili Halil Efendi	1
	Kilercibaşı Ahmet Ağa Vakfı	(...)	1
	Kufek Ali Ağa Vakfı	Mütevellisi Mustafa Ağa	1
	Medreseteyn -i Cedidteyn Vakıfları İçin Ölen Gazanfer Ağa'nın Vakfettiği Para	Mütevellisi Ömer Çelebi	3
	Medreseteyn-i Cedidteyn Vakıfları İçin Memi Ağa'nın Vakfetmiş Olduğu Para	Mütevellisi Ömer Çelebi	2
	Medreseteyn-i Cedidteyn Vakıfları İçin Mustafa Ağa'nın Vakfettiği Para	Mütevellisi Ömer Çelebi	1
	Mehmet Paşa Mahallesi Avarız Vergisi İçin Vakfedilen Para	Mütevellisi Yusuf	1
	Merhum Hacı Recep'in Vakfetmiş Olduğu Para	Mütevellisi Hacı Ali	1
	Murat Ağa 'nın Medreseteyn-i Cedidteyn Vakıfları için Vakfetmiş Olduğu Para	Mütevellisi Ömer Çelebi	1
	Pir Ali Çavuş Vakfı	(...)	1
Tevkii Mehmet Efendi 'nin Vakfettiği Para	Mütevellisi İsmail Çelebi	1	

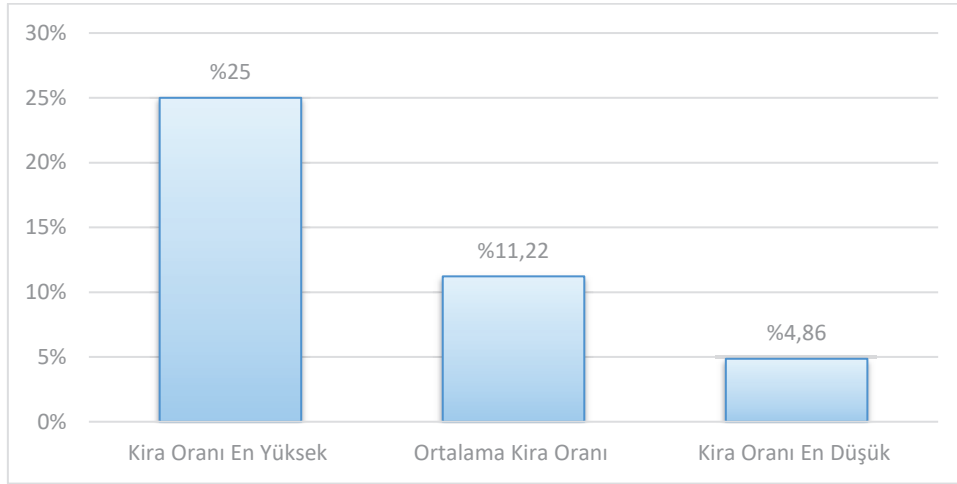
Zaman Aralığı	Vakıf Bilgisi	Mütevelli Bilgisi	Sayı
1680-1700	Tophanedeki El Hac Memi Mahallesi Mescidi İçin Vakfettiği Para	Mütevellisi Hacı Hüseyin Efendi	1
	(...) Vakfı	Mütevelli Ahmet Efendi	1
	Yeniçeri Yiyeceklerinin Karşılanması için Vakfedilmiş Olan Para	Mütevellisi Derviş Beşe	1
	Merhume Cimşid İle Mahciban İsimli Kadınların Vakfettiği Para	Mütevellisi Mehmet Efendi	1

2.2.4 Akitlerinde Rehin Olarak Verilen Mebîler

Genel itibari ile rehin olarak verilen teminat türü evdir. Fakat bazen bağ, bina gibi gayrimenkullerde rehin olarak verilmektedir. Bey'bi'l-istiğlal akdi ile borç karşılığında rehin olarak verilen 128 adet ev bulunmaktadır. 68 adet ev Müslüman kişilere ve 60 adet ev gayrimüslimlere aittir; bu evler bey'bi'l-istiğlal yolu ile rehin olarak verilmiştir. Rehin olarak verilen diğer mebî türleri ise 8 adet bağ, 3 adet dükkân, 1 adet bina, 1 adet ev ve bağ şeklindedir. 8 adet bağ, 2 adet dükkân ve 1 adet ev ve bağ gayrimüslimlere aitken bey'bi'l-istiğlal yolu ile rehin olarak verilmiştir. 1 adet dükkân ve 1 adet bina Müslümanlara ait rehin verilen mebîler arasındadır.

2.2.5 Akitlerde Kira (Muamele, Ribh) Oranları Ve Kira Süreleri

Galata Şer'î Mahkemesi'nde, incelenen bey'bi'l-istiğlal akitlerinde en yüksek kira oranı 1617 yılında Karaköy mahallesinde %25 olarak gerçekleşmiştir. En düşük kira oranı 1617 yılında Boyacızade Mahallesinde %4.86 olarak gerçekleşmiştir. 86 adet bey'bi'l-istiğlal akdinde kira oranı %10, 21 akitte %15, 6 akitte %12,5, 2 akitte %14.96, 1 akitte %20, 1 akitte %17.14, 1 akitte %16.24, 1 akitte %15.3, 1 akitte %14.88, 1 akitte %13.2, 1 akitte %12.2, 1 akitte %12, 1 akitte %11.77, 1 akitte %11.66, 1 akitte %11.33, 1 akitte %11.11, 1 akitte %10.71, 1 akitte %10.62, 1 akitte %9.78, 1 akitte %8.33, 1 akitte %7.53, 1 akitte %7.5, 1 akitte %5.37, 1 akitte %5.37 olarak gerçekleşmiştir. Galata Şer'î Mahkemesinde incelen defterlerdeki kira oranı ortalaması %11.22 olarak ortaya çıkmıştır.

Grafik 2: Galata Şer'îye Sicillerinde Muamele (Kira/Ribh) Oranları

Galata Şer'î Mahkemesi'nde incelenen defterlerde en fazla görülen bey'bi'l-istiğlal kira süresi 1 yıldır 127 adet olarak gerçekleşmiştir. En uzun görülen kira süresi 20 yıl olarak görülmüştür. En kısa süren bey'bi'l-istiğlal kira süresi 30 gün gerçekleşmiştir. Bey'bi'l-istiğlal akitlerinde kiralama sırasında gün üzerinden de kiralamalar görülmektedir. Diğer kira süreleri şu şekildedir; 2 akitte 300 gün, 3 akitte 180 gün, 1 akitte 540 gün şeklindedir. 15 akitte bey'bi'l-istiğlal kira süresi 3 yıl olarak gerçekleşmiştir. 1 akitte 10 yıl, 1 akitte 5 yıl, 1 akitte 6 ay, 4 akitte 2 yıl şeklindedir. İncelenen defterlerde ortalama kira süresi 1.26 yıl olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.6. Bey'bi'l-istiğlal Akitlerinde Tercih Edilen Para Birimleri

İncelenen istiglal akitlerinde kullanılan para birimleri tabloda sunulmaya çalışıldı. İncelenen defterler dönem olarak 1600 ve 1700 yılları arasını kapsamaktadır. Bu dönem Osmanlı para tarihi üzerindeki değişimler hakkında bilgiler vermektedir. Yapılan İstiğlal akitlerinde tercih edilen para birimleri kullanılan paralar dönem hakkında izlenimler vermektedir. 17. yy'da mali krizler, celali isyanları, dış savaşlar, sebebi ile iktisadi faaliyetler de bir durgunlaşma gözükmemektedir.¹⁵³ Bu zorluklar Osmanlı Devlet'inde mali sıkıntılar olarak geri dönmekteydi. Aynı zaman da kıtalararası gümüş akışları da Osmanlı parası olan akçe üzerinde 1580-1640 yılları arasında ciddi olarak istikrarsızlığa sebebiyet vermiştir. Gümüş içeriğinde sık sık yapılan tağşişler¹⁵⁴ ve piyasada akçelerin ucunun kırılması ile birlikte

¹⁵³ Suraiya Farooqi, Bruce McGowan, Donald Quataert, Şevket Pamuk, **An Economic And Sosial History the Ottoman Empire**, Volume 2, 1600-1914, Cambridge University Press,1994, s.s 961,962

¹⁵⁴“Akçenin ayar ve tartısını düşürmek” anlamına gelir. Halil Sahillioğlu, “Akçe”, **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.2, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1989, s.s. 224-227.

paranın değeri düşmektedir bu yüzden devlet eski ve yeni akçeler¹⁵⁵ arasında bir standart kurmaya çalışmaktaydı bu yapılan sikke düzeltilmesi işlemine tashih-i sikke¹⁵⁶ denilmektedir. Bu işlem 1600, 1618, 1624, 1640 yıllarında devlet eliyle yapıldığı göstermektedir ki akçenin değerinin sürekli değiştiğini göstermektedir.¹⁵⁷ Ayrıca incelen 17 yüzyılda darphane sayısındaki düşüştür. 16. yüzyılda 40 olan darphane sayısı bu yüzyılın sonlarına doğru ciddi azalma göstermektedir.¹⁵⁸ Darphane sayısının azalma sebebi Amerika'dan gelen gümüşlerdir. Azalan para arzı ve artan para talebinden dolayı bu dönemde Avrupa paralarının 14.yy'dan beri Osmanlı topraklarından olmasına rağmen bu dönem itibari ile Avrupa'dan gelen gümüşler çok daha fazla tercih edilmeye başlanmış akçe sembolik bir para birimi olarak resmi işlemlerde ve hesap birimi olarak kullanılmaya başlanmıştır.¹⁵⁹ Akitlerde kullanılan para birimleri akçe, dirhem, dinar, filori, riyâli kuruş, esedi kuruştur. İncelenen defterlerde Osmanlı para birimi olan ve 1690'lardan itibaren kullanılan Osmanlı kuruşuna genel itibari ile istiğlal davalarında rastlanılmıştır. Bey'bi'l-istiğlal akitlerinin bazılarının dilinin arapça olmasından dolayı akçe yerine dirhem lafzı kullanıldığı görülmektedir. Aslında akçe ve dirhem aynı para birimini temsil etmektedir buradan hareketle istiğlal akitlerinde kayda geçen 81 adet akit dirhem "dirhemen fiddiyyen râicen fi'l-vakt" lafzı ile kayıt altına alınmıştır.¹⁶⁰ Akitlerin bazılarında akçenin son dönemleri olmasına rağmen kayıtlarda görülmektedir genelde bu akitlerin yanında Avrupa paralarının karşılığı olan miktarda yazılmaktadır.

¹⁵⁵ İncelen bey'bi'l-istiğlal akitlerinde, defterlerde karşımıza akçenin alt standardı olan hurda akçe zuyüf akçe karşımıza çok nadir iki akitte çıkmıştır. Tedavülde aynı zamanda kalb (taklit), sağ(gerçek), atik(eski), cedit (yeni) akçeler bulunmaktaydı. Buradaki genel amaç; akçeden hariç, diğer Avrupa para birimlerinin akitlerde kullanıldığını göstermektir.

¹⁵⁶ Bknz. Sahillioğlu, "Akçe" s.227. (Resmî ve gayri resmî akçe taşışları ekonomiyi çıkmaza soktuğu ve buna karşı, savaş veya başka bir sebeple acele tedbir alınmadığı zamanlarda "akçe kırkıcılığı" kendini gösterirdi. Piyasada ağırlığı düşük akçeler bulununca, çoğunluğunu Gayrimüslimlerin özellikle Yahudilerin oluşturduğu kuyumcu ve sarraflarla kalpazanlar sağlam akçelerin kenarını kırarak gümüşünü çalarlardı. Bu keşmekeşe son vermek için hükümdarlar sikke tecdidinde yaptıklarını bu defa sikke tashihî adı altında gerçekleştirirdi. Sikke tashihinde, yeni akçeler ya eski standart üzerinden yahut bir miktar ağırlığı düşürülerek yeni bir standart üzerinden te davüle çıkarılırdı.)

¹⁵⁷ Suraiya Farooqî, Bruce McGowan, Donald Quataert, Şevket Pamuk, **An Economic And Sosial History the Ottoman Empire** s.962.

¹⁵⁸ (IV. Mehmet zamanında akçeyi basan 6 yer bulunmaktaydı: İstanbul Belgrad, Diyarbakır, Halep Kahire, Şam Anton Schaendlinger, Osmanische Numismatik, Braunschewig, 1973, s.s.112-113 Aktaran: Şevket Pamuk, **An Economic And Sosial History the Ottoman Empire** s.978.

¹⁵⁹ Pamuk, **An Economic And Sosial History the Ottoman Empire**, s.964.

¹⁶⁰ İncelen defterlerde 'Dirhem', 'Akçe' manasında kullanılmıştır. Ayrıntı için Bknz. Halil Sahillioğlu, "Akçe" "İlk Osmanlı gümüş para birimleri bu şer'î dirhem ağırlığından çok farklıdır ve belki küçük sikkeler, yarıya veya dörtte biri şeklinde dirhemden bir kesriyle ifade edilemediği için, bu ismin yerine akçe tercih edilmiştir. Türkçe olarak düzenlenen belgelerde gümüş para biriminden daima akçe diye söz edilmekte, dirhem tabiri hukukî belgelerde, özellikle Arapça belgelerde geçmektedir. Ancak bundan şer'î dirhem anlamı çıkarılmaması için, "günün geçer parasıyla şu kadar gümüş dirhem" mânasına gelen "dirhemen fiddiyyen râicen fi'l-vakt" ifadesi kullanılırdı."

Tablo 7

Galata Şer'iyeye Sicillerinde Tercih Edilen Para Birimleri

Zaman Aralığı	Akçe	Dinar ¹⁶¹	Filori ¹⁶² (Venedik Dukası)	Riyali Kuruş ¹⁶³	Esedî Kuruş ¹⁶⁴
M.1600- M1620	101	1	1	-	-
M.1640- M.1660	-	-	-	1	-
M.1660- M.1680	-	-	-	-	1
M.1680- M.1700	2	-	-	-	34

2.3. İstanbul Şer'iyeye Sicillerinde Geçen Bey'bi'l-istiğlal Akitleri

İncelenen İstanbul Şer'i Mahkemesi İstanbul 22 numaralı defterde en az bey'bi'l-istiğlal kuruluş akdi görülmüştür, sayısı 4 olarak gerçekleşmiştir. 68 adet ile en fazla bey'bi'l-istiğlal kurulma akdi ise İstanbul 1 numaralı defterde gerçekleşmiş ve onları 39 adet bey'bi'l-

¹⁶¹ Mahkeme hüccetlerinde altın para dinar adıyla zikredilmektedir. Ayrıca bu dönem kayıtlarında altınla yapılan başka bir akde rastlanmamıştır. Bununla alakalı olarak 16.yy. sonları ve 1680 yıllarına kadar altın paranın tedavülde zor bulunmasından kaynaklı yorumunda bulunulabilir. Bknz. Halil Sahillioğlu, **Bir Asırlık Osmanlı Para Tarihi**, İstanbul: 1965, s.s:12-17.

¹⁶² Filori'nin buradaki manası Venedik dukası için kullanılmasıdır. Filori akçe karşısında yılları itibari ile değer kazanmıştır. (Filorinin Kur Değerleri: 1600 yılında 125 akçe, 1618 yılında 150 akçe, 1622 yılında 180-210 akçe,1655 yılında 175 akçe, 1698 yılında 300-400 akçedir.) Detay için: Şevket Pamuk, **A Monetary History of the Ottoman Empire**, Cambridge Universty Press, 2000 s.144.

¹⁶³Riyali Kuruş: Tam, kâmil, real kuruş isimleri ile de anılan İspanya Menşeli Sevilian ve Meksika menşeli batıdan gelen en makbul paralardandır. Halil Sahillioğlu, **Bir Asırlık Osmanlı Para Tarihi**, İstanbul,1965, s.49 Riyali Kuruş Kur Değerleri: 1600 yılında 100 akçe, 1624 yılında 120-150 akçe, 1655 yılında 90 akçe 1683 yılında 130 akçe,1698 yılında 120-160 akçe Detay için: Şevket Pamuk, **Monetary History of the Ottoman Empire** s.144.

¹⁶⁴ Esedî Kuruş: Hollandalıların rexdaller denen kuruluşlarıdır. Osmanlılarda esedî, arslanlı kuruş olarak kullanılan Arap ülkelerinde köpekli manasında 'ebûkelb' olarak kullanılan para birimi. Sahillioğlu, **Bir Asırlık Osmanlı Para Tarihi**, s.49.

Esedî Kuruş Kur Değerleri: 1600 yılında 68 akçe,1625 yılında 70 akçe,1655 yılında 90 akçe,1676 yılında 120 akçe,1698 yılında 88 akçe Detay için: Şevket Pamuk Monetary History of the Ottoman Empire, s.144.

istiğlal kurulma akdi ile İstanbul 2 numaralı defter ve 36 adet ile İstanbul 9 numaralı defterler izlemiştir. İncelenen defterlerde toplam bey‘bi‘l-istiğlal kuruluş akdi sayısı 212’dir.

İstanbul Şer‘i Mahkemesi incelenen defterlerde bey‘bi‘l-istiğlal fek işlemi İstanbul 4, İstanbul 22, İstanbul 23 numaralı defterlerde gerçekleşmiştir. İncelenen defterlerde bey‘bi‘l-istiğlal fek işlemi en fazla görülen defter İstanbul 9 numaralı defterdir, fekk-i rehin sayısı 4’tür. İncelenen defterlerde toplam fekk-i rehin (bey‘bi‘l-istiğlal fek işlemi) 10 olarak gerçekleşmiştir.

İncelenen defterlerde en az bey‘bi‘l-istiğlal davası, İstanbul 4 ve İstanbul 16 numaralı defterlerde görülmüştür, kayıt sayıları 1’er tane olarak kayıtlara geçmiştir. En fazla bey‘bi‘l-istiğlal davası 5 tane olarak İstanbul 22 numaralı defterde görülmüştür.

Tablo 8

İstanbul Şer‘iyye Sicillerinde Bey‘bi‘l-istiğlal Akdi Kuruluş, Fek ve Dava Sayıları

Bey‘bi‘l-İstiğlal Akdi İşlem Türü	İstanbul 1	İstanbul 2	İstanbul 3	İstanbul 4	İstanbul 9	İstanbul 16	İstanbul 22	İstanbul 23	Toplam
Kuruluş	68	39	27	20	36	17	5	0	212
Fek	3	0	2	0	4	1	0	0	10
Dava	2	2	3	1	6	1	5	4	24

2.3.1. Tarafların Kimlik Bilgileri

Tablodan hareketle 1600-1620 yılları arasında sosyal statü, meslek sıfat ve unvanlar arasında en fazla bey‘bi‘l-istiğlal akdi yapan borç alan unvan 44 adet bey‘bi‘l-istiğlal akdi ile “Zımmî” kesim olarak karşımıza çıkmaktadır. Müslümanlar daha fazla bey‘bi‘l-istiğlal akdi yapmışlardır fakat farklı statü ve farklı zümrelere dendir. “Zımmî” kesimden sonra en fazla 36 adet bey‘bi‘l-istiğlal akdi ile “hatun” unvanıyla borç almıştır. “Bey” 18 kere, “hıristiyan” 14 adet, “çelebi” 7 adet, “yahudi” 6 adet, “ağa” 5 adet, “efendi” 5 adet, “çavuş” 4 adet,

“yeniçeri” 2 adet bey‘bi’l-istiğlal akdi ile borç alan unvanlar arasındadır. En az bey‘bi’l-istiğlal akdi ile borç alan unvanlar “kadı-efendi”, “halife”, “kasap”, “yeniçeri-beşe”, “saray kapıcısı” 1 adet bey‘bi’l-istiğlal akdi ile borç almıştır. 1600-1620 yılları arasında borç veren taraf ise genellikle vakıflardan oluşmaktadır. “Vakıf müteveli” unvanlılar (123 adet) en fazla bey‘bi’l-istiğlal yolu ile borç veren taraf olmuştur. Bunu “vakıf müteveli-çavuş” (10 adet), “beşe” (4 adet), gerçek kişi çocukların velisi olan “vasi” (3 adet), “vakıf müteveli-çelebi” (2 adet), “saray kapıcısı –vasi” (2 adet) izlemektedir. “Vakıf sahibi-ağa”, “vakıf sahibi-müderris”, “vakıf müteveli-halife”, “vakıf müteveli-bey”, “vakıf müteveli-ağa”, “vakıf müteveli-subaşı”, “vakıf müteveli-odabaşı”, “vakıf müteveli-mevlâna”, “çelebi, efendi”, “müderris” en az bey‘bi’l-istiğlal akdi ile borç veren (1 adet) taraf olmuşlardır.

İncelenen defterlerin tutulduğu tarihler itibari ile 1620-1660 yılları arasında bey‘bi’l-istiğlal akdi ile alakalı herhangi bir işlem olmamıştır.

1660-1680 yılları arasında en fazla bey‘bi’l-istiğlal akdi ile borç alma işlemi 14 kere ile “Hatunlar” tarafından yapılmıştır. Daha sonra en fazla bey‘bi’l-istiğlal akdi ile borç alanlar “beşe” 9 kere, “efendi” 8 kere, “çelebi” 6 kere, “bey” 5 kere, “ermenî” 3 kere, “zımmî” 3 kere borç alan unvanlar arasındadır. En az bey‘bi’l-istiğlal akdi ile borç alan unvanlar “el hac”, “kadı-efendi”, “kadı”, “hıristiyan”, “imam”, “zımmî-meyhaneci”, “rumeli kazaskeri-efendi”, “yahudi”, “vasi-çelebi”, “vekil”, “efendi”, “yeniçeri-çelebi”, “yeniçeri çorbacısı-ağa”, “yeniçeri ocağı başçavuşu beşe” 1 kere borç almışlardır. En fazla bey‘bi’l-istiğlal akdi ile borç veren taraf 30 kere ile “vakıf mütevellilerden” oluşmaktadır. Kalan 28 kişi ise gerçek kişilerden oluşmaktadır sırasıyla “vasi” 8 kere, “efendi” 4 kere, “ağa” 3 kere, “çelebi” 3 kere, “vasi-hacı” 3 kere, “vekil” 3 kere, “hatun” 2 kere, “hatip”, “yeniçeri bölüğü çorbacısı”, “vasi”, “beşe” 1 kere bey‘bi’l-istiğlal akdi ile borç veren taraftır.

1680-1700 yılları arasında bey‘bi’l-istiğlal akdi ile borç alma işlemi 5 kere yapılmıştır. Borç alan unvanlar şu şekildedir; “ağa”, “efendi”, “kadı”, “hatun”, “vekil”dir. Borç veren taraf tamamen “vakıf müteveli”lerden oluşmaktadır.

Tablo 9

20 Yıllık Dönemlerde İstanbul Şer'iiye Sicillerinde Bey'bi'l-istiğlal Akdi Kuruluş ve Fek İşlemi Yapan Tarafların Unvanları

Zaman Aralığı	Borç Alan Kişilerin Unvanları	Sayı	Borç Veren Kişilerin Unvanları	Sayı
1600-1620	Ağa	5	Beşe	4
	Beşe	4	Çelebi	1
	Bey	18	Efendi	1
	Çavuş	4	Hatun	1
	Çelebi	7	Müderriş	1
	Efendi	5	Vakıf Müteveli	123
	Kadı, Efendi	1	Vakıf Müteveli, Çavuş	10
	Halife	1	Vakıf Müteveli, Çelebi	2
	Hatun	36	Saray Kapıcısı, Vasi	2
	Hıristiyan	14	Vakıf Müteveli, Halife	1
	Kasap	1	Vakıf Müteveli, Bey	1
	El Hac	7	Vakıf Müteveli, Ağa	1
	Saray Kapıcısı	1	Vakıf Müteveli Subaşı	1
	Vekil	4	Vakıf Müteveli, Odabaşı	1
	Yahudi	6	Vakıf Müteveli, Mevlâna	1
	Yeniçeri	2	Vakıf Sahibi, Ağa	1
	Yeniçeri, Beşe	1	Vakıf Sahibi, Müderriş	1
	Zimmî	44	Vasi	3
			Yeniçeri	1
	1660-1680	Ağa	2	Ağa
Beşe		9	Çelebi	3
Bey		5	Efendi	4
Çavuş		2	Hatip	1

Zaman Aralığı	Borç Alan Kişilerin Unvanları	Sayı	Borç Veren Kişilerin Unvanları	Sayı
	Çelebi	6	Hatun	2
	Efendi	8	Vakıf Müteveli	30
	El Hac	1	Vakıf Müteveli, İmam	1
	Ermeni	3	Vasi	8
	Kadı, Efendi	1	Vasi, Çelebi	2
	Kadı	1	Vekil	3
	Hatun	14	Vasi El Hac	1
	Hıristiyan	1	Yeniçeri Bölüğü Çorbacısı	1
	İmam	1	Vasi, Beşe	1
	Zimmî-Meyhaneci	1		
	Rumeli Kazaskeri, Efendi	1		
	Yahudi	1		
	Vasi, Çelebi	1		
	Vekil, Efendi	1		
	Yeniçeri, Çelebi	1		
	Yeniçeri Çorbacısı Ağa	1		
	Yeniçeri Ocağı Başçavuşu Beşe	1		
	Zimmî	3		
1680-1700	Ağa	1	Vakıf Müteveli	5
	Efendi	1		
	Kadı	1		
	Hatun	1		
	Vekil	1		

2.3.2. Akitlerinin Geçtiği Mahalleler ve Kazalar

Tablo 10'dan hareketle en fazla bey'bi'l-istiğlal akdi görülen mahalleler ve kazalar şu şekildedir: İstanbul 11 adet, (...), Kasımpaşa Kulaksız Mahallesi ve Mimar Sinan Mahallesi 7 adet, Akşemseddin, Galata Beyoğlu, Nişancı Cafer Çelebi, Ördek Kasab Mahallelerinde 6 adet, Karabaş, Molla Şeref, Zeyrek Mahallelerinde 5 adet, Abdi Subaşı, Kâtip Kasım, Kefeli, Mirahor, Molla Âşık, Mustafa Paşa, Şeyh Ferhad mahallelerinde 4 adet, El Hac Muhyiddin, Haraççı Muhittin, Kadırga Limanı Yakınlarındaki Şehsuvar, Kürkcibaşı, Molla Fenari, Sofılar, Sultan Beyazıd, Tabak Yunus mahallelerinde 3 adet, Abdal, Arpa Emni, Atik Ali Paşa, Avcıbey Çakırağa, Kasımpaşa Süruri Efendi, Kasımpaşa Yel Değirmeni, Kâtip Muslihiddin, Kızıлтаş, Koğacı Dede, Manısalı Çelebi, Melek Hatun, Mimar Ayas, Müfti Ali Çelebi, Müneccim Sadi, Neslişah Sultan, Sarı Nasuh, Seferikoz, Şerefzade, Seydi Bey, Tahta Minare, Tuti Latif mahallelerinde 2 adet bey'bi'l-istiğlal akdi kaydı görülmüştür. En az bey'bi'l-istiğlal kaydı diğer mahallelerde 1 adet olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 10

İstanbul Şer'iyeye Sicillerinde Bey'bi'l-istiğlal Akitlerinde Akde Konu Olan Mahalleler ve Kayıt Sayıları

İstanbul Şer'iyeye Sicillerinde Bey'bi'l-istiğlal Akitlerine Konu Olan Mahaller	Mahallelerde Geçen Bey'bi'l-istiğlal Akdi Sayısı
(...)	7
Abdal Mahallesi	2
Abdi Subaşı Mahallesi	4
Aksaray Kovacı Dede Mahallesi	1
Akşemseddin Mahallesi	6
Arabacı Mahallesi	1
Arpa Emni Mahallesi	2
Âşık Paşa Mahallesi	1

İstanbul Şer‘i Mahkemesi’nde Bey‘bi’l-istiğlal Akitlerine Konu Olan Mahaller	Mahallelerde Geçen Bey‘bi’l-istiğlal Akdi Sayısı
Atik Ali Paşa Mahallesi	2
Atik Murat Paşa Mahallesi	1
Avcıbey Mahallesi	2
Balabanağa Mahallesi	1
Balat Kapısı Haricikarabaş Mahallesi	1
Bergos İskelesi	1
Beyazıd Ağa Mahallesi	1
Bıçakçı Alaaddin Mahallesi	1
Çakırağa Mahallesi	2
Çavuş Mescit Mahallesi	1
Cebecibaşı Mahallesi	1
Çerağı Hasan Mahallesi	1
Defterdar Ahmet Çelebi Mahallesi	1
Derviş Ali Mahallesi	1
Edirne Kapı	1
El Hac İlyas Mahallesi	1
El Hac İsa Mahallesi	1
El Hac Muhyiddin Mahallesi	3
Elvanzade Mahallesi	1

İstanbul Şer‘i Mahkemesi’nde Bey‘bi’l-istiğlal Akitlerine Konu Olan Mahaller	Mahallelerde Geçen Bey‘bi’l-istiğlal Akdi Sayısı
Eynebey Mahallesi	1
Filibe Kazası	1
Galata Beyoğlu Mahallesi	6
Galata Fındıklı	1
Galata Sarıyer Köyü	1
Gül Cami Mahallesi	1
Hacı Rüstem Mahallesi	1
Hacı Ahmed Çelebi Mahallesi	1
Hamamcı Muhyiddin Mahallesi	1
Haraççı Muhittin Mahallesi	3
Hatice Sultan Mahallesi	1
İstanbul	11
Kadırga Limanı Yakınlarındaki Şehsuvar Mahallesi	3
Kapıdağ, Meyhaniye Köyü	1
Karabaş Mahallesi	5
Karagöz Mahallesi	1
Karataş Mahallesi	1
Kasımpaşa Kulaksız Mahallesi	7

İstanbul Şer‘i Mahkemesi’nde Bey‘bi’l-istiğlal Akitlerine Konu Olan Mahaller	Mahallelerde Geçen Bey‘bi’l-istiğlal Akdi Sayısı
Kasımpaşa Süruri Efendi Mahallesi	2
Kasımpaşa Tatavla Karyesi	2
Kasımpaşa Yel Değirmeni Mahallesi	2
Kâtip Kasım Mahallesi	4
Kâtip Muslihiddin Mahallesi	2
Keçeci Piri Mahallesi	1
Kefeli Mahallesi	4
Kızıлтаş Mahallesi	2
Koğacı Dede Mahallesi	2
Kostantınıyye Mahallatı	4
Kumkapı Süleyman Ağa Mahallesi	1
Kürkcibaşı Mahallesi	3
Manisalı Çelebi Mahallesi	2
Melek Hatun Mahallesi	2
Mimar Ayas Mahallesi	2
Mimar Sinan Mahallesi	7
Mirahor Mahallesi	4
Molla Âşık Mahallesi	4
Molla Fenari Mahallesi	3

İstanbul Şer‘i Mahkemesi’nde Bey‘bi’l-istiğlal Akitlerine Konu Olan Mahaller	Mahallelerde Geçen Bey‘bi’l-istiğlal Akdi Sayısı
Molla Şeref Mahallesi	5
Monla Ahi Mahallesi	1
Müfti Ali Çelebi Mahallesi	2
Müneccim Sadi Mahallesi	2
Mentesib İskender Mahallesi	1
Mustafa Paşa Mahallesi	4
Neslişah Sultan Mahallesi	2
Nişancı Cafer Çelebi Mahallesi	6
Nişancı Mehmet Paşa Mahallesi	1
Ördek Kasab Mahallesi	6
Perakende Kasım Ağa Mahallesi	1
Rumeli Vilayeti Aydos Kasabası	1
Saraç İshak Mahallesi	6
Sarı Nasuh Mahallesi	2
Seferikoz Mahallesi	2
Şerefzade Mahallesi	2
Seydi Bey Mahallesi	2
Şeyh Ferhad Mahallesi	4
Seyyit Ömer Mahallesi	1

İstanbul Şer‘i Mahkemesi’nde Bey‘bi’l-istiğlal Akitlerine Konu Olan Mahaller	Mahallelerde Geçen Bey‘bi’l-istiğlal Akdi Sayısı
Sinan Paşa Mahallesi	2
Sofılar Mahallesi	3
Sultan Beyazıd Mahallesi	3
Tabak Yunus Mahallesi	3
Tahta Minare Mahallesi	2
Tuti Latif Mahallesi	2
Üsküdar, Kadıköy Karyesi	3
Zeyrek Mahallesi	5

2.3.3. Akitlerde Tarafların Din ve Cinsiyet Açısından Değerlendirilmesi

Müslüman erkek veya kadınların oluşturan kişileri isimlerinden ve unvanlarından hangi dine mensup olduklarını anlamaktayız. Müslüman kadınlardan oluştuğunu “hatun” kelimesinden ve Müslüman isimlerden anlaşılmaktadır. Örneğin bir kayıтта ismi Morola olan zımmî kadının daha sonra İslâm ile müşerref olduktan sonra ismi Meryem olarak kayıtlara geçmiştir. Mahkeme bu ince detayı da kayıtlarına eklemiştir. Gayrimüslim erkek veya kadınlarda borç alma işlemlerinde, eğer kişi erkek ise babasının ismi ve veled-i kelimesi, zımmî veya ehli kitap kelimesi ile birlikte geçmektedir, eğer kadın ise yine aynı şekilde ehli kitap veya zımmî kelimesi ile geçmekte ekstradan kadın olduğu kayıtlarda açıkça belirtilmektedir.

Tablodan hareketle incelenen İstanbul mahkemesindeki defterlerde bey‘bi’l-istiğlal akdi ile borç alan toplam Müslüman erkek 98 kişi (%63), toplam gayrimüslim erkek 57 kişi (%37) olarak gerçekleşmiştir. Bey‘bi’l-istiğlal akdi ile borç alan toplam Müslüman kadınlar 52 kişi (%83), toplam gayrimüslim kadınların bey‘bi’l-istiğlal akdi ile borç alanlar 11 kişi (%17) olarak gerçekleşmiştir. Kadın erkek fark etmeksizin genel itibari bakılacak olursa

toplam bey‘bi‘l-istiğlal akdi ile borç alan Müslümanlar 150 kişi (%69), toplam bey‘bi‘l-istiğlal akdi ile borç alan gayrimüslimler 68 kişi (%31) olarak gerçekleşmiştir.

Kayıtlarda aynı zamanda Müslüman ve Gayrimüslimlerin birlikte bey‘bi‘l-istiğlal akdi yaparak borç aldığı durumlarda görülmüştür. Bazı kayıtlarda Müslüman kadın ve eşi ile bey‘bi‘l-istiğlal akdi ile borç almıştır. Bazı kayıtlarda gayrimüslimler eşleriyle birlikte bey‘bi‘l-istiğlal akdi ile borç almıştır. Beşe ve eşi hatun 1 kere, Zımmî Hıristiyan eşler 2 kere, Zımmî Yahudi çift 1 kere bey‘bi‘l-istiğlal akdi ile borç almıştır.

Tablo 11

İstanbul Şer‘iyye Sicillerinde Borç Alanların Din ve Cinsiyet Açısından Değerlendirilmesi

Dönem	Müslüman	Müslüman	Gayrimüslim	Gayrimüslim
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1600-1620	60	36	49	10
1660-1680	34	15	8	1
1680-1700	4	1	-	-
Toplam	98	52	57	11

Bey‘bi‘l-istiğlal yolu ile borç verme işlemi daha çok Müslümanların kurmuş olduğu vakıflar aracılığı ile yapılmaktadır. 1600-1620 yılları arasında 145 adet borç verme işlemi Müslüman erkeklerin müteveli olduğu vakıflar tarafından, 4 adet borç verme işlemi Müslüman gerçek kişi Beşe Unvanlı erkek Müslümanlar tarafından 3 adet borç verme işlemi çocuk vasisi olan Müslüman erkekler tarafından verilmiştir. Hatun unvanlı Müslüman kadın tarafından 1 adet borç verme işlemi gerçekleştirmiştir. Gayrimüslim, Müslim erkek ve kadınlar tarafından borç verme işlemi görülmemiştir. Ayrıca bu dönem Müslüman kadınların müteveli olduğu borç verme işlemi gerçekleşmemiştir.

1660-1680 yıllarında gerçekleşen 30 adet borç verme işlemi Müslüman erkeklerin müteveli olduğu vakıflar tarafından verilmiştir. Kalan 28 adet borç verme işlemi Müslüman gerçek kişiler tarafından verilmiştir, bunlardan 3 tanesi çocukların vasisi olan Müslüman

kadınlar tarafından borç verilmiştir. Kalan 25 adet borç verme işlemi Müslüman erkekler tarafından verilmiştir. Gayrimüslim erkek ve kadınlar tarafından borç verme işlemi görülmemiştir.

1680-1700 yıllarındaki borç verme işleminin tamamı Müslüman erkeklerin müteveli olduğu vakıflar tarafından verilmiştir.

1600-1620 yılları arasında en fazla bey'bi'l-istiğlal yolu ile 11 adetle en fazla borç veren vakıf, Mesih Paşa Vakfı'dır borç verme işleminin tamamı Müteveli Hasan tarafından gerçekleştirilmiştir. Tercüman Yunus Vakfı Mütevellisi Ali 8 adet, Ferruh Kethüda Vakfı Mütevellisi Ahmet 7 adet, El Hac Ramazan Vakfı Mütevellisi Hüseyin 5 adet, Mehmet Çelebi Vakfı Mütevellileri; Kurucusu Mehmet (2), Mustafa Halife (1), Mütevellisi Muslihiddin(1), Mütevellisi Mustafa (1), Mütevellisi Ali (1) toplamda 5 adet, Ahmet Çelebi Vakfı Mütevellisi Halil 4 adet, Cafer Ağa Vakfı Mütevellisi Ali Bey 4 adet, Hasan Ağa Vakfı Mütevellileri Ali (2), Musa (1), Recep (1) toplamda 4 adet, Hüseyin Çavuş Vakfı Mütevellisi Mehmet 4 adet, Kadızade Efendi Vakfı Mütevellisi Sefer 4 adet, Yunus El- Tercüman Vakfı Mütevellisi Osman 4 adet, Mehmet Bey Vakfı Mütevellileri Mevlana Mehmet (2), Murat (2) toplamda 4 adet, Ali Çelebi Vakfı Mütevellisi Bayezid 3 adet, Ayşe Hatun Vakfı Mütevellileri Hüseyin (2), Mehmet(1) toplamda 3 adet, Molla Fenari Vakfı Mütevellisi Osman 3 adet, Mustafa Efendi Vakfı Mütevellileri Osman(1), İbrahim (1), Mehmet Çelebi (1) toplamda 3 adet, Osman Ağa Vakfı Mütevellisi Mehmet 3 adet, Zeyni Çelebi Vakfı Mütevellileri Abdüsselam Çavuş (1), Mehmet Ağa (2) toplamda 3 adet, Ali Ağa Vakfı Mütevellileri Recep Halife (1), Sahibi Ali Ağa (1) toplamda 2 adet, Avcı Bey Mahallesinin Avarız Vergisi için Vakfedilen Para Mütevellisi Mehmet Halife 2 adet, Ayşe Bint-i Bali Vakfı Mütevellisi Murat 2 adet, Çerkez Ağa Vakfı Mütevellileri İsmail (1), Ali (1) toplamda 2 adet, Defteri Mahmut Efendi Vakfı Mütevellileri Çaker Bey (Bal Mahmut (1)), Süleyman toplamda 2 adet, El Hac Ali Mismari Vakfı Mütevellileri Yusuf (1), Hüseyin Bey (1) toplamda 2 adet, Fatma Hatun Vakfı Mütevellisi Mahmut Çelebi 2 adet, Kamer Hatun Vakfı Mütevellisi Nasuh Çavuş 2 adet, Kâtip Muslihiddin Mahallesi Avarız Vergisi İçin Vakfedilmiş Paranın Mütevellisi Bali Efendi 2 adet, Mehmet Ağa Vakfı Mütevellisi Ebubekir 2 adet, Mustafa Çavuş Vakfı Mütevellileri Gazanfer (1), Mütevellisi Hasan Efendi (1) toplamda 2 adet, Şerifezade Vakfı Mütevellisi Piyale Bey 2 adet, Şeyh Ferhat Vakfı Mütevellisi Mehmet 2 adet, Sinan Bey Vakfı Mütevellisi Ahmet Çelebi 2 adet, Yusuf Paşa Vakfı Mütevellisi Mehmet Çavuş 2 adet bey'bi'l-istiğlal yolu ile en fazla borç veren vakıf ve mütevellileridir. En az bey'bi'l-istiğlal yolu ile borç verme işlemi 1 adet olarak

gerçekleşmiştir.145 tane vakıflar tarafından borç verilen işlemlerden 6 vakıf mahallenin avarız vergileri için kurulan para vakıflarından, 2 vakıf Yeniçerilerin giderleri için kurulan para vakıflarından oluşmaktadır.

1660-1680 yılları arasında Müstedam Çavuş Vakfı Mütevellisi Mehmet Çelebi 2 adet bey'bi'l-istiğlal yolu en fazla borç veren vakıftır. Diğer vakıflar ve mütevellileri 1 adet bey'bi'l-istiğlal yolu ile borç vermiştir. 30 tane vakıf tarafından bey'bi'l-istiğlal yolu ile borç verilen akitlerden 3 vakıf mahallenin avarız vergileri için kurulan para vakıflarından, 6 vakıf Yeniçerilerin giderleri ve ihtiyaçları için kurulan para vakıflarından, 1 vakıf medrese ihtiyaç ve giderleri için kurulan para vakfından ve 1 vakıf ölen kişinin arkasından Kur'an-ı Kerim okunması için kurulan para vakfından oluşmaktadır.

1680-1700 yılları arasında 5 farklı vakıf tarafından 1 adet bey'bi'l-istiğlal yolu ile borç verilmiştir. 5 tane vakıftan 4'ü para vakfından oluşmaktadır.

Tablo 12

İstanbul Şer'iyeye Sicillerinde Borç Veren Vakıflar ve Mütevellileri

Zaman Aralığı	Vakıf Bilgisi	Müteveli Bilgisi	Sayı
1600-1620	Ahmet Çelebi Vakfı	Mütevellisi Halil	4
	Alaeddin El-Attari Vakfı	Mütevellisi Ahmed Çelebi	1
	Ali Ağa Vakfı	Mütevellisi Recep Halife, Sahibi Ve Mütevellisi Ali Ağa	2
	Ali Çelebi Vakfı	Mütevellisi Bayezid	3
	Atik Mahallesi Avarız Vergileri için Vakfedilen Para	Mütevellisi Mehmet Halife	1
	Avcı Bey Mahallesinin Avarız Vergisi için	Mütevellisi Mehmet Halife	2

Zaman Aralığı	Vakıf Bilgisi	Mütevelli Bilgisi	Sayı
1600-1620	Vakfedilen Para		
	Ayşe Bint-i Bali Vakfı	Mütevellisi Murat	2
	Ayşe Hatun Vakfı	Mütevellisi Hüseyin (2) ,Mütevellisi Mehmet Subaşı	3
	Cafer Ağa Vakfı	Mütevellisi Ali Bey	4
	Çavuşzade Mahmut Efendi Vakfı	Mütevellisi Mustafa Çavuş	1
	Çerkez Ağa Vakfı	Mütevellisi İsmail, Mütevellisi Ali	2
	Çıracı Hamza Vakfı	Mütevellisi İbrahim	1
	Defteri Mahmut Efendi Vakfı	Mütevellisi Çaker Bey (Bal Mahmut), Mütevellisi Süleyman	2
	El Hac Ali Mismari Vakfı	Mütevellisi Yusuf, Mütevellisi Hüseyin Bey	2
	El Hac Ramazan Vakfı	Mütevellisi Hüseyin Bey	5
	Fatma Hatun Vakfı	Mütevellisi Mahmut Çelebi	2
	Ferruh Kethüda Vakfı	Mütevellisi Ahmet	7
	Hacı Mehmet Vakfı	Mütevellisi Ramazan	1
	Hacı Mustafa Vakfı	Mütevellisi Ali	1
	Halil Çelebi Vakfı	Mütevellisi Ali	1
Hamza Çavuş Vakfı	Mütevellisi Mustafa	1	

Zaman Aralığı	Vakıf Bilgisi	Mütevelli Bilgisi	Sayı
1600-1620	Hasan Ağa Vakfı	Mütevellisi Ali (2), Mütevellisi Musa, Mütevellisi Recep	4
	Hüseyin Ağa Vakfı	Mütevellisi Musa Halife	1
	Hüseyin Çavuş Vakfı	Mütevellisi Mehmet	4
	Hüsna Hatun Vakfı	Mütevellisi Mehmet	1
	İbrahim Paşa Vakfı	Mütevellisi Musa	1
	İmamzade Mustafa Efendi Vakfı	Mütevellisi Kerim Bey	1
	Kadıızade Efendi Vakfı	Mütevellisi Sefer	4
	Kamer Hatun Vakfı	Mütevellisi Nasuh Çavuş	2
	Kasım Bey Vakfı	Mütevellisi Mehmet	1
	Kâtip Muslihiddin Mahallesi Avarız Vergisi İçin Vakfedilmiş Para	Mütevellisi Bali Efendi	2
	Kâtip Hüsametdin Vakfı	Mütevellisi Rıdvan Bey	1
	Mahmut Bey Vakfı	Mütevellisi Mustafa	1
	Mahmut Efendi Vakfı	Mütevellisi Yusuf, Mütevellisi Çaker Bey	1
	Mehmed Bey Vakfı	Mütevellisi Murat	1
Mehmet Ağa Vakfı	Mütevellisi Ebubekir	2	

Zaman Aralığı	Vakıf Bilgisi	Mütevelli Bilgisi	Sayı
1600-1620	Mehmet Bey Mahallesi Avarız Vergisi İçin Vakfedilen Para	Mütevellisi Yusuf Halife	1
	Mehmet Bey Vakfı	Mütevellisi Mevlana Mehmet (2), Mütevellisi Murat (2)	4
	Mehmet Çelebi Vakfı	Kurucusu Ve Mütevellisi Mehmet (2), Mustafa Halife, Mütevellisi Muslihiddin, Mütevellisi Mustafa, Mütevellisi Ali	5
	Mehmet Paşa Vakfı	Mütevellisi Ali	1
	Melikşah Vakfı	Mütevellisi Saliha Hatun	1
	Mesih Paşa Vakfı	Mütevellisi Hasan Çavuş	11
	Molla Fenari Vakfı	Mütevellisi Osman	3
	Molla Âşık Mahallesi Avarız Vergisi İçin Vakfedilen Paranın	Mütevelli Mustafa Çelebi	1
	Muhyiddin El-Cabi Vakfı	Mütevellisi Ali Çelebi	1
	Mustafa Ağa Vakfı	Mütevellisi Fazlullah	1
	Mustafa Çavuş Vakfı	Mütevellisi Gazanfer, Mütevellisi Hasan Efendi	2
	Mustafa Efendi Vakfı	Mütevelli Osman, Mütevellisi İbrahim, Mütevellisi Mehmet Çelebi	3

Zaman Aralığı	Vakıf Bilgisi	Mütevelli Bilgisi	Sayı
1600-1620	Neslişah Sultan Mahallesi Avarız Vergisi İçin Vakfedilen Para	Mütevellisi Sinan	1
	Osman Ağa Vakfı	Mütevellisi Mehmet	3
	Papasoğlu Vakfı	Mütevellisi Rıdvan	1
	Pertev Paşa Vakfı	Mütevellisi İsmail Ağa	1
	Raziye Hatun Vakfı	Mütevellisi Mehmet	1
	Sadri Çavuş Vakfı	Mütevellisi Ahmet Çelebi	1
	Şahi Hatun Vakfı	Mütevellisi Alaeddin	1
	Sefer Efendi Vakfı	Mütevellisi Yusuf Halife	1
	Şerifezade Vakfı	Mütevellisi Piyale Bey	2
	Şeyh Ferhat Vakfı	Mütevellisi Mehmet	2
	Sinan Bey Vakfı	Mütevellisi Ahmet Çelebi	2
	Tercüman Yunus Vakfı	Mütevellisi Ali Çavuş	8
	Yeniçeri Cemeatininin Giderleri İçin Vakfedilmiş Para Vakfı	Mütevellisi 2. Hasan	1

Zaman Aralığı	Vakıf Bilgisi	Mütevelli Bilgisi	Sayı
1600-1620	Yeniçeri Odasının Giderleri Vakfedilmiş Para Vakfı	Mütevellisi Odabaşı Yunus	1
	Yunus El- Tercüman Vakfı	Mütevellisi Osman	4
	Zeyni Çelebi Vakfı	Mütevellisi Abdüsselam Çavuş, Mütevellisi Mehmet Ağa (2)	3
	Yusuf Paşa Vakfı	Mütevellisi Mehmet Çavuş	2
Zaman Aralığı	Vakıf Bilgisi	Vakıf Mütevelli	Sayı
1660-1680	Bağlı Olduğu Yeniçeri Odasına Vakfedilen Para	Mütevellisi Mehmet Çelebi	1
	Bahçe Bostancılarına Vakfedilmiş Para	Mütevellisi Ömer Beyin Vekili Ahmet Bey	1
	Bir Yeniçeri Cemaatinin Giderleri İçin Kurulan vakıf	Mütevellisi Hasan Beşe	1
	Bir Yeniçeri Vakfı	Mütevellisi Sinan Bey	1
	Çalık Osman Vakfı	Mütevellisi Mustafa Bey	1
	Çemşidi Hatun Vakfı	Mütevellisi Mirza Bey	1
	Ebülfazl Mahmut Efendi Medresesi Vakıfları	Mütevellisi Cafer Çavuş	1

Zaman Aralığı	Vakıf Bilgisi	Mütevelli Bilgisi	Sayı
1660-1680	El Hac Ahmet Vakfı	Mütevellisi Mehmet Halife	1
	Fatma Hatun Vakfı	Mütevellisi Derviş Efendi	1
	Kadı Alaeddin Vakfı	Mütevellisi Mehmet Halife	1
	Kara Çelebizade Mahmut Efendi Medresesi Vakfı	Mütevellisi Cafer Çavuş	1
	Kara Çelebizade Ebülfazl Mahmut Efendi Medresesi Vakfı	Mütevellisi Cafer Çavuş	1
	Keçeci Piri Mahallesi Avarız Giderleri İçin Vakfedilmiş Para	Mütevellisi Mehmet Çelebi	1
	Kilari Mehmet Ağa Vakfı	Mütevellisi Hasan Ağa	1
	Koğacı Dede Mahallesi Avarız Vergisini Karşılama için Vakfedilen Para	Mütevellisi Hasan Ağa	1
	Lalezar Mehmet Efendi Vakfı	Mütevellisi Seyyit Mehmet Efendi	1
	Mahmut Efendi Medresesi İçin	Mütevellisi Cafer Çavuş	1

Zaman Aralığı	Vakıf Bilgisi	Mütevelli Bilgisi	Sayı
1660-1680	Vakfedilen Para Vakfı		
	Müneccim Sadi Mahallesi'nin Avarız Vergisinin Ödenmesi İçin Vakfedilmiş Para	Mütevellisi Mustafa Çelebi	1
	Mustafa Çavuş Vakfı	Mütevellisi Mehmet Çavuş	1
	Mustafa Efendi Vakfı	Mütevellisi Mehmet Efendi	1
	Müstedam Çavuş Vakfı	Mütevellisi Mehmet Çelebi	2
	Nurettin Vakfı	Mütevellisi Mustafa Efendi	1
	Ölen Gazanfer Ağa için Kuran Okutulması Amacıyla Vakfedilen Para	Mütevellisi İsmail Çelebi	1
	Onuncu Yeniçeri Bölüğü İçin Vakfedilen Para	Mütevellisi Süleyman Beşe	1
	Seydi Bey Mescidi Vakfı Ve Mescitte Mum Yakılması İçin Vakfedilen Para	Mütevellisi İmam Ali Efendi	1
	Simkeş Hasan Çelebi Vakfı	Mütevellisi Abdülatif Efendi Vekili Mustafa Çelebi	1

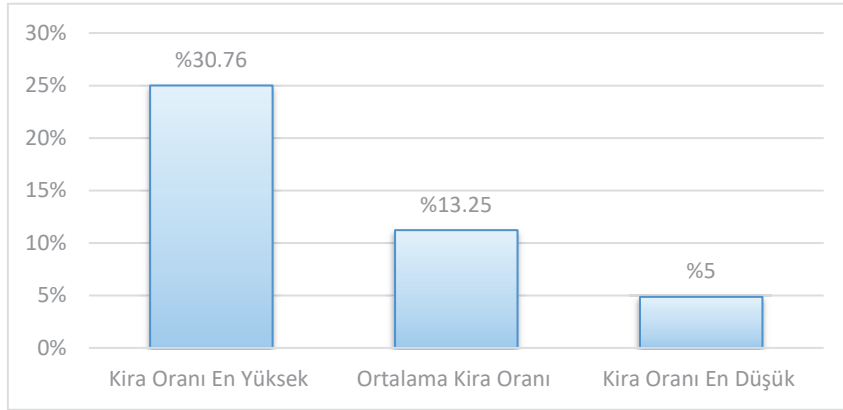
Zaman Aralığı	Vakıf Bilgisi	Mütevelli Bilgisi	Sayı
1660-1680	Yeniçeri 28. Cemaati Yoldaşlarına Mahsus Oda Ahalisinin Eşyaları için Vakfedilen Para	Mütevellisi Yakup Beşe	1
	Yeniçeri Cemaatine ait Odanın Giderleri için Vakfedilmiş Para	Mütevellisi Ömer Beşe	1
	Yeniçerilerin Kurduğu Vakıf	Mütevellisi Mahmut Beşe	1
	Zeyni Çelebi Vakfı	Mütevellisi Mehmet Efendi	1
Zaman	Vakıf Bilgisi	Vakıf Mütevelli	Sayı
1680-1700	İsa Efendinin Kurduğu Para Vakfı	Mütevellisi Mehmet Çelebi	1
	Molla Fenari Mahallesindeki Cami İçin Kurulan Para Vakfı	Mütevellisi Şeyh Ahmet Efendi	1
	Nimetullah Hatun Vakfı	(...)	1
	Seyyit Yunus Efendi Para Vakfı	Mütevellisi Mustafa Efendi	1
	Sipahi Mustafa Efendi 'nin Kurduğu Para Vakfı	Mütevellisi Ahmet Efendi	1

2.3.4. Akitlerde Rehin Olarak Verilen Mebûler

İncelenen defterlerde rehin olarak verilen mebû genel itibari ile evdir. Bey'bi'l-istiğlal yolu ile alınan borca karşılık 198 adet ev rehin olarak vakıflara veya gerçek kişilere verilmiştir. Rehin olarak verilen evlerin 141 tanesi Müslümanlara aittir. 57 adet ev gayrimüslimlere aittir. Rehin olarak verilen diğer mebû türleri 3 odalı ev, 3 tane çiftlik, 1 tane çiftlik evi, 2 tane değirmen, 2 tane arsa 2 tane hisseli ev, 1 tane bahçe, 1 tane yanmış evin arsası, Müslüman kişilere aitken, rehin verilen mebûler arasındadır. Rehin olarak verilen 57 tane ev gayrimüslimlere, 8 tane hisseli ev, 1 tane ev ve bağı, 1 tane sütçü dükkânı, 1 tane bağ gayrimüslimlere aitken rehin olarak vakıflara veya gerçek kişilere verilen mebûler arasındadır.

2.3.5. Akitlerde Kira (Muamele, Ribh) Oranları ve Kira Süreleri

İstanbul Şer'i Mahkemesinde incelenen Bey'bi'l-istiğlal akitlerinde en düşük kira bedeli 1613 ve 1618 yıllarında İstanbul'da %5, en yüksek kira bedeli Sarı Nasuh Mahallesi'nde 1661 yılında %30.76 olarak gerçekleşmiştir. Gerçekleşen en yüksek kira oranında satarken esedi kuruş üzerinden kiralarken riyali kuruş üzerinden bey'bi'l-istiğlal akdi gerçekleştirilmiştir. Buradaki kira oranı %30.76 Şevket Pamuk'un yayınlamış olduğu kur değerleri üzerinden hesaplanmıştır. Ev 360 esedi kuruşa (36.400 akçe) vakfa satılmış ve aynı ev vakıftan 140 riyali kuruşa (11.200 akçe) kiralanmıştır. Esedi kuruş ve Riyali kuruşun akçe karşılığı kur değerleri hesaplanarak ortak bir kur olan akçe üzerinden kira oranı hesaplamaya çalışılmıştır. Ortalama kira oranı %13.25 olarak karşımıza çıkmaktadır. 77 adet bey'bi'l-istiğlal akdinde kira oranı %10, 43 akitte %15, 15 akitte %12.5, 7 akitte %20, 6 akitte %12.53, 5 akitte %30, 3 akitte %5, 3 akitte %12.51, 3 akitte %7.5, 2 akitte %25, 2 akitte %11, 2 akitte %11.66, 2 akitte %9, 2 akitte 8.33, 2 akitte 8.15, 2 akitte %8, 1 akitte, %6, 1 akitte %14.05, 1 akitte 14.97, 1 akitte %17, 1 akitte 10.71, 1 akitte %10.8, 1 akitte %12.33, 1 akitte %11.22, 1 akitte %11.27, 1 akitte %12.46, 1 akitte %12.46, 1 akitte %11.53, 1 akitte %11.87, 1 akitte %12.91, 1 akitte %13, 1 akitte %13.75, 1 akitte %14, 1 akitte %14.1, 1 akitte %14.66, 1 akitte %14.54, 1 akitte %14.2, 1 akitte %14.77, 1 akitte %15.22, 1 akitte %14.81, 1 akitte %22.27, 1 akitte %18.75, 1 akitte %22.15, 1 akitte %21.12, 1 akitte %16.6, 1 akitte %6.28, 1 akitte %6.66, 1 akitte %6.52, 1 akitte %5.86, 1 akitte %5.55, 1 akitte %6.29, 1 akitte %30.76, 1 akitte %6.16, 1 akitte %24.36, 1 akitte %7, 1 akitte %9.09, 1 akitte %9.16 oranında gerçekleşmiştir.

Grafik 3: İstanbul Şer'iyeye Sicillerinde Muamele Oranları

İncelenen mahkeme defterlerinde en fazla görülen bey'bi'l-istiğlal akdi kira süresi 176 tane akitte 1 yıl olarak gerçekleşmiştir. En kısa süren bey'bi'l-istiğlal akdi kira süresi 4 ay olarak gerçekleşmiştir. En uzun bey'bi'l-istiğlal akdi kira süresi 15 yıl olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bey'bi'l-istiğlal akdi kira süreleri; 22 akitte 3 yıl, 8 akitte 6 ay, 7 akitte 2 yıl, 1 akitte 2,5 yıl, 1 akitte 6 yıl, 1 akitte 420 gün, 1 akitte 360 gün, 1 akitte 190 gün, 1 akitte 370 gün 1 akitte 180 gün şeklinde gerçekleşmiştir.

2.3.6. Akitlerde Tercih Edilen Para Birimleri

Para birimleri hakkında detaylı bilgi Galata mahkemesindeki bölümde verilmiştir. İstanbul Mahkemesinde yapılan istiğlal akitlerinde genel itibari ile 1600-1620 yılları arasında akçe üzerinden toplam 155 adet akit yapılmıştır.¹⁶⁵ Bu dönemde akitlerde dinar ve dirhem geçtiği 4 akit yapılmıştır. Genelde bu birlikte yapılan akitlerde satış bedeli ve kira bedeli farklı olarak karşımıza gelmektedir (Satış bedeli dinar kiralama bedeli dirhem üzerinden olabilmekte veya tam tersi satış bedeli dirhem kiralama bedeli dinar şeklinde olabilmektedir). 1600-1620 yılları arasında Avrupa para birimleri kullanılmamıştır. 1660-1680 yılları arasında 12 akit akçe üzerinden, 4 akit riyali kuruş ve esedi kuruş üzerinden, 22 akit riyâli kuruş üzerinden, 4 akit riyâli kuruş ve akçe üzerinden, 13 akit esedi kuruş üzerinden, 3 akit esedi kuruş ve akçe üzerinden yapılmıştır. 1680-1700 yılları arasında 5 akit esedi kuruş üzerinden yapılmıştır.

¹⁶⁵ 155 akitten 146 adeti kayıtların Arapça olmasından dolayı dirhem (dirhemen fiddıyyen râicen fi'l-vakt) lafzı ile yazılmıştır.

Tablo 13**İstanbul Şer'iyeye Sicillerinde Tercih Edilen Para Birimleri**

Zaman Aralığı	Akçe	Dinar ve Dirhem	Riyali Kuruş Esedi Kuruş	Riyali Kuruş	Riyali Kuruş Akçe	Esedi Kuruş	Esedi Kuruş Akçe
M.1600- M1620	155	4		-	-	-	-
M.1640- M.1660	-	-	-	-	-	-	-
M.1660- M.1680	12	-	4	22	4	13	3
M.1680- M.1700		-	-	-	-	5	-

2.4. Galata ve İstanbul Şer'iyeye Sicillerinin Mukayesesi

Bey'bi'l-istiğlal akitleri yirmişer yıllık olarak değerlendirilmiştir. Çalışmayı oluşturan dönem incelendiğinde seçilen mahkeme defterleri 1620-1640 yılları arasını kapsamamaktadır. Bu tarihlerde geçen bey'bi'l-istiğlal akitleri ile alakalı değerlendirme yapılamamıştır. İncelenen defterler itibari ile 1600-1620 yılları arasında Galata Mahkemesi defterlerinde 90 istiğlal kuruluş akdi, İstanbul Mahkemesi defterlerinde 154 kuruluş akdi görülmüştür. Galata Mahkemesi'nde 13 istiğlal akdi fekki, İstanbul Mahkemesi'nde 5 istiğlal akdi fekki görülmüştür. Davalar açısından bu tarihler arasında Galata Mahkemesi'nde 15 istiğlal davası, İstanbul Mahkemesi'nde 8 İstiğlal davası mahkemede Kadı huzuruna çıkmıştır.

1640-1660 yılları arasında Galata Mahkemesi ve İstanbul Mahkemesinde istiğlal akdi görülmemiştir. 1660-1680 yılları arasında İstanbul Mahkemesi'nde 53 istiğlal kuruluş akdi mevcuttur. İstanbul Mahkemesinde 5 istiğlal akdi fekki görülmüştür. Ayrıca İstanbul Mahkemesinde 7 istiğlal davası mahkemeye taşınmıştır.

1680-1700 yılları arasında Galata Mahkemesinde 33 istiğlal kuruluş akdi, İstanbul Mahkemesi'nde 5 kuruluş akdi görülmüştür. Galata Mahkemesi defterlerinde 5 istiğlal fek işlemi görülürken İstanbul Mahkemesi'nde fek işlemi görülmemiştir. Galata Mahkemesi'nde 6 istiğlal davası görülürken, İstanbul Mahkeme'sinde 9 istiğlal davası görülmüştür.

Tablo 14

Bey'bi'l-istiğlal Kuruluş Akitleri Zaman Aralığı

Zaman Aralığı	Bey'bi'l-istiğlal Kuruluş Akdi / Galata Şer'iyye Sicilleri	Defterlerdeki Toplam Kayıt Sayısı Galata Şer'iyye Sicilleri	Bey'bi'l-istiğlal Kuruluş Akdi / İstanbul Şer'iyye Sicilleri	Defterlerdeki Toplam Kayıt Sayısı İstanbul Şer'iyye Sicilleri	Toplam Bey'bi'l-istiğlal Kuruluş Akdi Sayısı	Defterlerdeki Toplam Kayıt Sayısı
1600-1620	90	2.807	154	2354	244	5.161
1620-1660	-	-	-	-	-	-
1660-1680	-	-	53	2.758	53	2.758
1680-1700	33	1.340	5	821	36	2.161

Tablo 15**Bey'bi'l-istiğlal Fekk-i Rehin Akitleri Zaman Aralığı**

Zaman Aralığı	Bey'bi'l-istiğlal Fekk-i Rehin / Galata Şer'iyye Sicilleri	Defterlerdeki Toplam Kayıt Sayısı Galata Şer'iyye Sicilleri	Bey'bi'l-istiğlal Fekk-i Rehin / İstanbul Şer'iyye Sicilleri	Defterlerdeki Toplam Kayıt Sayısı İstanbul Şer'iyye Sicilleri	Toplam Bey'bi'l-istiğlal Fekk-i Rehin Akdi Sayısı	Defterlerdeki Toplam Kayıt Sayısı
1600-1620	13	2.807	5	2354	18	5.161
1620-1660	-	-	-	-	-	-
1660-1680	-	-	5	2.758	5	2.758
1680-1700	5	1.340	-	821	5	2.161

Tablo 16**Bey'bi'l-istiğlal Davaları Zaman Aralığı**

Zaman Aralığı	Bey'bi'l-istiğlal Davaları / Galata Şer'iyye Sicilleri	Defterlerdeki Toplam Kayıt Sayısı Galata Şer'iyye Sicilleri	Bey'bi'l-istiğlal Davaları /İstanbul Şer'iyye Sicilleri	Defterlerdeki Toplam Kayıt Sayısı İstanbul Şer'iyye Sicilleri	Toplam Bey'bi'l-istiğlal Davaları Sayısı	Defterlerdeki Toplam Kayıt Sayısı
1600-1620	15	2.807	8	2354	23	5.161
1620-1660	-	-	-	-	-	-
1660-1680	-	-	7	2.758	7	2.758
1680-1700	6	1.340	9	821	15	2.161

III. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BEY'BI'L-İSTİĞLAL DAVALARI VE ÇÖZÜMLERİ

3.1. Osmanlı Hukuk Sistemi

Osmanlı adli teşkilatının esasları İslâm'ın ilk dönemlerinde ortaya çıkmıştır. Emevîler, Abbasîler, Selçuklular, Memlûklular'da hukuk düzenine katkıları olmuş ve Osmanlı Devleti bu mirası kendi hukuk teşkilatında kullanmıştır. Osmanlı Hukuku geçmiş dönem devlet uygulamaları yanında İslâm dininin getirmiş olduğu yükümlülükleri uygulamış aynı zamanda dönemin şartlarına göre bazı ilave uygulamalarda yapmıştır. Osmanlı Hukuk düzeni örfî ve şer'î hukuk düzeninden oluşmaktadır. Osmanlı hukuk sistemi geçmiş devlet uygulamalarından farklı olarak, klasik fıkıh kitaplarında yer alan uygulamaya şer'î hukuk, emir ve fermanlarla oluşan hukuka örfî hukuk denmektedir.¹⁶⁶ Hukuk sistemi ülkenin sosyal politik ve ekonomik siyasi yapısını etkilemektedir. Osmanlı Devleti'nde İslâm hukuku uygulanmasında ortaya çıkan yeni yorum ve tatbikatlar mevcuttur. Çalışmamızın konusu olan bey'bi'l-istiğlal akitleri bu farklı yorumun ortaya çıkmasından kaynaklıdır ve şer'î hukuk kapsamına girmektedir.¹⁶⁷

Osmanlı mahkeme defterleri (kadı sicilleri, şer'iyye sicilleri) ekonomik, sosyal, kültürel hukukî, siyasî tarih bakımından son derece önemli kaynaktır. Bu kaynakta geçen geçmişteki i'lam, hüccet ve ferman ve hükümler sayesinde geçmiş hakkında çıkarımlarda bulunulabilmektedir.

Şer'î ve hukuki bütün meseleler Hanefî mezhebi üzerineydi. Vekâletname alım satım muameleleri bugün ki noter tarzı işlemlerde kadılar tarafından sicile kaydedilerek halledilirdi.¹⁶⁸

Her türlü hukuki anlaşmazlık veya tescil işlemleri olduğu durumlarda taraflar mahkemeye giderek veya vekillerini yollayarak kendilerini temsil ettirebilmektedirler, özellikler kadınların taraf olduğu durumlarda vekil kullanımı daha fazla karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Müslümanların taraf olduğu akitlerde vekil olarak gayrimüslimlere de kayıtlarımızda rastlanılmıştır.

¹⁶⁶ Mehmet Âkif Aydın, **Kadı Sicillerinde İstanbul**, İstanbul: İsam Yayınları, 2010, ss.25-26.

¹⁶⁷İstiğlal akdi ile alakalı olarak "Bu yeni çıkmış bir akittir. Hükümünü kesin olarak tayin etmek müşküldür. Zira müctehit kalmamıştır. Bey'ul vefâ'nın çıktığı zamanda müctehit bari vardı. Öyleyken o konuda dört beş görüşe ayrıldılar. Bu akit bey'ul vefâ gibi değildir. Onda müfsit bir şart vardır bunda ise yoktur." (Ebussuûd, Fetâvâ vr.104-106, Aktaran: Hüseyin Kayapınar Kayapınar, "**İslâm Hukuku'nda Beyu'l-vefâ ve Bey' Bi'l-İstiğlâl Akitleri**", 52-56.

¹⁶⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı**, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014, s.113.

Osmanlı Devleti'nde hukuki itilaflar; Şer'iyye Mahkemeleri'nde, Divân-ı Hümâyün'da, Veziriazam Divânları'nda, Kazasker Divanları'nda, Diğer Mahkemeler'de hukuki sonuca bağlanmaktadır. Tezimizin konusu olan İstiğlal akitleri Şer'iyye Mahkemeleri'nde Galata ve İstanbul Şer'i Mahkemelerinde geçtiği için Şer'iyye Mahkemeleri açıklanacaktır.

Şer'iyye Mahkemeleri “meclis-i şer‘, mahfil-i şer‘ isimleri ile de anılmaktadır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Tanzimat dönemine kadar şer‘i mahkemeler tescil işlemlerinin yapıldığı ve hukuki ihtilafların çözüldüğü bir merci olmuştur. İslâm hukukunda toplu hâkimli mahkemeler vardır¹⁶⁹ fakat birkaç istisna hariç Osmanlı mahkemesi genel itibari ile bu dönemde tek hâkimlidir.¹⁷⁰

İstanbul mahkemesi sur içi mahallerle sur dışı sahil liman ve iskelesi bulunan yerlere bakmaktaydı. Galata, Rumeli sahili ve Kasımpaşa Beşiktaş Yeniköy, İstinye, Marmara Adası, Erdek, Bandırma kazaları Galata Mahkemesine tabiydi¹⁷¹ İstanbul ve Galata mahkemesine bağlı mesul oldukları bölgeler ve yerler itibari ile yüzlerce sicil kaydı bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nde mahkemeler ulema sınıfı içinde yer alan kadılar tarafından idare edilir.¹⁷² Kadı¹⁷³ Osmanlı Devleti'nde devleti temsil eden adli, idari kararlar veren ve bayındırlık işlerini yürüten mahallin en yüksek devlet görevlisidir. Kadıların yargı görevleri tayin olduğu mahalde geçerlidir. Başka yerde vermiş olduğu kararlar geçerli değildir.¹⁷⁴ Kadıların davaları karara bağladıkları yere meclisü'l- kaza, meclisü'ş- şer, meclisü'l hükm denilmektedir. Genelde kadıların mahkeme yerleri evleri olmaktadır.¹⁷⁵ Kadılar şer‘i davalar yanında örfi davalara da bakmaktadır. Kadılar çarşı pazarda satılan malları denetleyen, mallarda bulunması gereken özellikleri belirleyen, fiyatlara narh koyan günümüzde belediyeler tarafından icra edilen fonksiyonları yerine getiren devlet adamıdır. Osmanlı ordusu sefere çıktığında ordu ihtiyaçlarını gideren, imam, hatip ve vaiz görevlilerini atayan vergi kanunnamelerinde geçen vergilerin sağlıklı bir şekilde toplanmasını denetleyen has tımar teftiş eden kadı ayrıca noterlik vazifesi diye tabir edebileceğimiz işleri de (vakıfların kurulma senetlerinin düzenlenmesi tereke taksimi, nikâh rehin vekâlet akitlerinin yapılması ve tescil edilmesi, köle

¹⁶⁹ Mecelle md.1802 (Ahmed, Karşılaştırmalı Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye s.375.)

¹⁷⁰ Mehmet Âkif Aydın, **Osmanlı Devleti'nde Hukuk ve Adalet**, Klasik Yay. İstanbul,2017,s.s.30-31.

¹⁷¹Uzunçarşılı, s.137.

¹⁷² Donald Quataert, **The Ottoman Empire 1700-1922**, Cambridge Universty Press, Cambridge U.K, 2000 s.5

¹⁷³ Hâkim: “Hâkim beynennas vuku bulan dava ve muhassamayı ahkam-ı meşruasına tevfihan fasl ve hasm için taraf-ı sultaniden nasb ve ta'yn olunan zattır.”(Ahmed Akgündüz, **Karşılaştırmalı Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye**, s.373.)

¹⁷⁴ Mehmet Âkif Aydın, **Osmanlı Devleti'nde Hukuk ve Adelet** s.34.

¹⁷⁵Mehmet Âkif Aydın, “Osmanlı Devleti'nde “Mahkeme”, **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.27, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003, s. 341-344.

azadı, boşanma tescili) yapmaktadır.¹⁷⁶ Yaptığı işler neticesinde kadılık kurumunun ne kadar önemli bir kurum olduğu ortaya çıkmaktadır. Kadı bu görevleri icra ederken kadıya yardımcı olan görevliler vardır. Bu yardımcıları şunlardır; Nâibler, Şühûdü'l-hâl, Kassâmlar, Kâtipler.

Nâibler: Naib vekil manasına gelmektedir.¹⁷⁷ Kadılar tarafından belli bir zaman ve kadı tarafından verilen yetki çerçevesinde kadının belirlediği işleri yaparlar.

Şühûdü'l-hâl: Mahkemeye müşahit sıfatı ile mahkemeye katılırlar yargıya müdahalede bulunmazlar fakat yargı esnasında buldukları için kadının adil karar vermesinde varlıkları ile dolaylı etkileri vardır. Şühûdü'l-udûl, udûlü'l-müslimin diye tabir edilen kazada ileri gelenler arasından seçilir ve beş, altı veya daha fazla kişiden oluşur. Batıda yer alan hâkimin kararına müdahil olan jüriden farklıdır. Sicil defterlerinin kararların altında isimleri ve imzaları bulunur.¹⁷⁸

Kassâmlar: Kadının görevleri arasında miras taksimi de vardır. Bu taksimi İslâm feraiz (İslâm miras hukuku) hukukuna uygun şekilde kassâmlar yapmaktadır.¹⁷⁹

Kâtipler: Kadının verdiği kararları sak usulüne¹⁸⁰ uygun şekilde sicil defterlerine kaydeden hukuk metinleri yazma konusunda yetişmiş kadı yardımcılarıdır. Aynı neviden olan davaları aynı şekilde yazarlar böylece yargılama sırasında bir eksiklik olmaz.¹⁸¹

3.2. Bey'bi'l-istiğlal Davaları Ve Çözümleri

Dava konusu olan bey'bi'l-istiğlal akitlerinde meydana gelen anlaşmazlıklar karşılıklı anlaşma sağlanamadığı zaman meseleyi çözmek için bazı yöntemler izlenirdi. Genel itibari ile mahkemelerde dava konuları çözümlenirken; hüccet belgesi, 3. kişi şahitliği, yemin, keşif ve mesaha yöntemleri izlenirdi. Bunlar hakkında aşağıda sırasıyla açıklamalar yapılmıştır.

3.2.1. Hüccet Belgesi

Hüccet: davayı kanıtlayan şahitlik yemin veya yeminden imtina manalarındadır.¹⁸² Sözlükte “kastetmek, yönelmek, ziyaret etmek, üstün gelmek manasına gelen hacc kökünden

¹⁷⁶ Mehmet Âkif Aydın, **Türk Hukuk Tarihi**, İstanbul: Beta Yay. 2017 s.7-82.

¹⁷⁷ A.Refik Gür, **Osmanlı İmparatorlu'nda Kadılık Müessesesi**, (Haz: M. Nihat Aryol), Türkiye İş Bankası Yay. İstanbul 2017 s.68.

¹⁷⁸ Aydın, **Türk Hukuk Tarihi**, s.84.

¹⁷⁹ Aydın, **Osmanlı Devleti'nde Hukuk ve Adalet** s.40

¹⁸⁰ “Sak, kadı tarafından dava konusu olan hadiseye ve bu husustaki hükmüne dair düzenlenen belgedir” (Cengiz Kallek, Sak, **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.35, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2008, s.586.)

¹⁸¹ Mehmet Âkif Aydın, **Osmanlı Devleti'nde Hukuk ve Adalet** s.40.

¹⁸² Ömer Nasuhi Bilmen, c.8, İstanbul, 1967, s.118.

gelir.¹⁸³ Şahitlik ikrar, yemin ve yeminden nükûl (imtina) gibi davayı ispata yarayan hukuki kanıtlardır.¹⁸⁴ Şer‘iyye sicillerindeki anlamı kadı huzurunda taraflardan birinin ikrarını, diğer kimsenin bu ikrarı tasdikini içeren içinde hüküm olmayan düzenlenmiş hukuksal belgedir.¹⁸⁵

Osmanlı Şer‘i Mahkemesi’nde istiğlal akitlerinde tescil yapıldıktan sonra taraflara mahkeme tarafından bir adet hüccet verilmektedir. İlerde herhangi bir anlaşmazlık olduğunda kişi bu hüccet vasıtası ile birlikte mahkemeye gelerek savını kanıtlamaya çalışırdı. Kadı hüccet sayesinde daha kolay karar verebilmekte, karşı tarafı borcunu ödemesi konusunda uyarabilmektedir.

3.2.2. Şahitlik

Şahit sözlükte “hazır bulunmak, haber vermek, gözlemek manasındadır. Fıkıhta ise tanık olan ve tanıklık eden manasındadır.¹⁸⁶ Mahkemeye intikal eden istiğlal akdi davaları hüccet belgesinin yanı sıra davalarda şahit olarak gösterilen kişilerin şahitlik etmesi ile çözümlenebilmektedir.

3.2.3. Yemin

Sözlükte “sağ el, sağ taraf, bereket, gerçek, ant kuvvet” manalarında, çoğulu eymândır. Bir kimsenin kararlılığını pekiştirmek, söz ve bayanını kuvvetlendirmek için karşı tarafı ikna etmek amacıyla Allah’ın adını ve sıfatını zikrederek beyanını güçlendirmesini ifade eder.¹⁸⁷ Bazı davalarda mahkeme karşı taraftan yemin etmesini de talep etmektedir.

3.2.4. Keşif ve Mesâha

Arapça’da mesh “araziye tesviye etmek, düz hale getirmek” manasında kullanılmaktadır.¹⁸⁸ Sicillerde anlamı ise herhangi bir anlaşmazlık durumunda kadının bilirkişi olarak birini atayıp arazi üzerinde tetkik yaptırmasıdır. İncelediğimiz defterlerde bu şekilde bir tetkik görülmemiştir daha çok yangın vs. gibi afetlerden sonra daha çok tercih edilen bir yöntem olmuştur.

¹⁸³ Yusuf Şevki Yavuz, “Hüccet”, **T.D.V. İslâm Ansiklopedisi**, c.18, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı yay,1998, s.445.

¹⁸⁴ Beyyine hüccet-i kaviyye demektir” (Mecelle md. 1676) ifadesi bu anlamdadır.(Ahmet Akgündüz, **Karşılaştırmalı Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye**, s.355.)

¹⁸⁵ Mustafa Oğuz –Ahmet Akgündüz, “Hüccet”, **T.D.V. İslâm Ansiklopedisi**, c.18, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı yay,1998, s. 446.

¹⁸⁶ H. Yunus Apaydın, “Şahit”, **T.D.V. İslâm Ansiklopedisi**, c.38, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı yay, 2010, s. 278.

¹⁸⁷ Ertuğrul Boynukalın, “Yemin”, **T.D.V. İslâm Ansiklopedisi**, c.43, Türkiye Diyanet Vakfı yay, 2013, ,s.420.

¹⁸⁸ İhsan Fazlıoğlu, “Mesâha”, **T. D.V. İslâm Ansiklopedisi**, c.29, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı yay, 2004, s. 261.

3.3. Galata Şer'iyeye Sicillerindeki Davalarda Taraflar

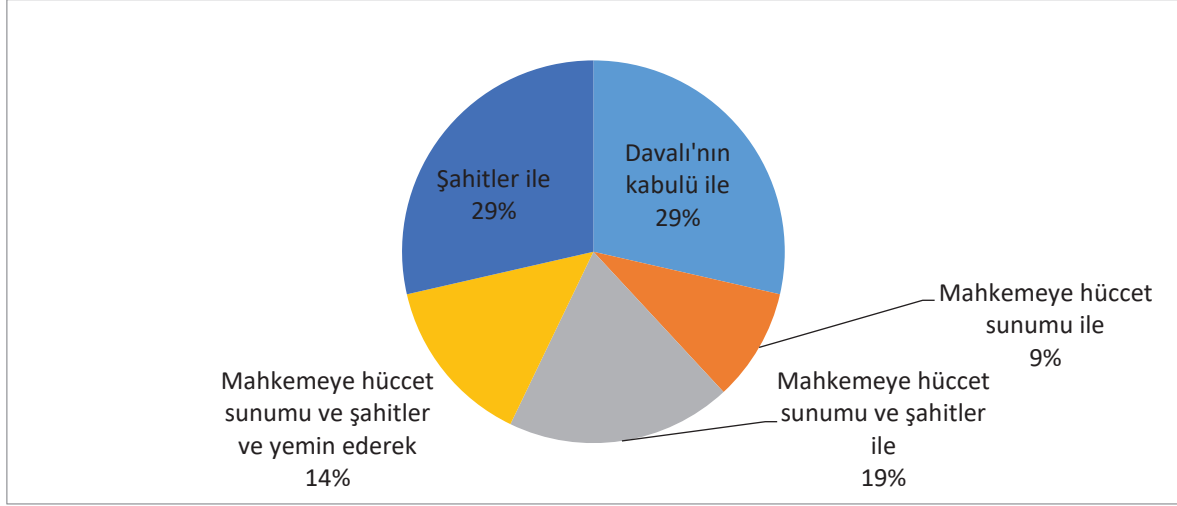
1600-1620 yılları arasında Müslüman ve Müslümanlar arasında geçen 9 adet bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı anlaşmazlık oluşmuş ve bu anlaşmazlık mahkemeye taşınmıştır. Davacı tarafın tamamı erkek Müslümanlardan oluşmaktadır. Davalı taraf 6 Müslüman erkek 3 Müslüman kadından oluşmaktadır. 3 davanın sonucunda taraflar anlaşmış, 6 davada davacılar kazanmıştır. 3 davanın sonucunda karşılıklı anlaşanlardan biri Müslüman kadındır. 6 davadan kazanan davacıların tamamı Müslüman erkeklerdir. Müslüman, Hıristiyanlar arasında geçen 4 adet bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı dava olmuştur. Davacı olanların tamamı erkek Müslümanlar, davalı taraf 2 erkek Hıristiyan, 2 kadın Hıristiyan'dan oluşmaktadır. 3 davada davacı Müslüman erkekler, davalı 2 Hıristiyan erkeğe ve davalı 1 Hıristiyan kadına karşı kazanmıştır, 1 davada davalı Hıristiyan davacı Müslüman erkeğe karşı kazanmıştır. 2 davada Hıristiyanlar Müslümanlara karşı dava açmıştır, bir Hıristiyan davacı, davalı Müslüman erkeğe karşı kazanmış, bir Hıristiyan kadın davacı ile Müslüman erkek davalıda taraflar anlaşmıştır. Bu tarihler arasında 7 adet kira borcunun ve anaparasının ödenmemesinden, 2 adet kira borcunun ödenmemesinden, 2 adet eve el koyulmasından, 1 adet hüccet belgesinin kaybolması, 1 adet aynı evin 2 defa satılması, 1 adet kefillikten istifa, 1 adet evin anaparasının ödenmemesinden kaynaklı anlaşmazlıklar mahkemeye taşınmıştır.

1660-1700 yılları arasında 2 adet dava Müslümanlar arasında görülmüştür. Bu davalardan biri davacı Müslüman erkek ile davalı Müslüman kadın arasında diğeri davacı Müslüman erkek ile davalı Müslüman kadın arasında geçmektedir. Davaları, davacı Müslüman erkekler kazanmıştır. 2 adet dava Müslüman erkekler ile Hıristiyan erkekler arasında geçmektedir. Davaları davacı Müslüman erkekler davalı Hıristiyan erkeklere karşı kazanmıştır. 2 adet davada davacı Hıristiyan erkekler ile davalı Hıristiyan erkek ve Hıristiyan kadın arasında geçmektedir. Davaları davacı Hıristiyan erkekler kazanmıştır. 4 adet anlaşmazlığın sebebi evin anapara ve kira bedelinin ödenmemesinden, 2 tanesinde ise evin kira borcunun ödenmemesinden kaynaklıdır.

Bey'bi'l-istiğlal fek ve kuruluş akitlerinde yer almalarından dolayı tabloya Yahudilerde eklenmiş olup davalı veya davacı olarak kayıtlarda, bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı Yahudilerin taraf olduğu davalara rastlanmamıştır.

Tablo 17**Galata Şer‘iyye Sicillerindeki Davalarda Tarafların Dini Bileşimi**

		Davalı		
		Müslüman	Hıristiyan	Yahudi
Davacı 1600-1620	Müslüman	9	4	-
	Hıristiyan	2	-	-
	Yahudi	-	-	-
Davacı 1620-1660	Müslüman	-	-	-
	Hıristiyan	-	-	-
	Yahudi	-	-	-
Davacı 1660-1680	Müslüman	-	-	-
	Hıristiyan	-	-	-
	Yahudi	-	-	-
Davacı 1680-1700	Müslüman	2	2	-
	Hıristiyan	-	2	-
	Yahudi	-	-	-

Grafik 4: Galata Şer'iyeye Sicillerinde Davaların İspatlanma Yolları

Galata mahkemesinde anlaşmazlıklar karşısındaki durumlarda davaların ispatlanma şekli en fazla davalının, davacının savını kabul etmesi 6 kere (%29) ve şahitler ile 6 kere (%29) şeklindedir. Mahkemeye hüccet sunumu ve şahitlerin şahitlik etmesi 4 kere (%19), mahkemeye hüccet sunumu şahitlerin şahitlik etmesi ve yemin ederek 3 kere (%14), mahkemeye hüccet sunumu ile 2 kere (%9) ispatlanma yolu karşımıza çıkmıştır.

3.4. İstanbul Şer'iyeye Sicillerindeki Davalarda Taraflar

1600-1620 yılları arasında 6 dava Müslüman davacı ile Müslüman davalı arasında geçmektedir. Davacı tarafın ve davalı tarafın tamamı Müslüman erkeklerden oluşmaktadır. 4 davada davacılar kazanmış 1 davada taraflar anlaşmış, 1 davada davalı taraf kazanmıştır. Müslüman davacı ile Hıristiyan davalı arasında 2 adet bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı anlaşmazlık olmuştur Davacı tarafın tamamı erkek Müslümandır, davalı taraf erkek Hıristiyan'dır. 1 davada taraflar karşılıklı anlaşmış 1 davada davacı Müslüman erkek kazanmıştır. Müslümanlar ile Yahudiler arasında 1 adet anlaşmazlık görülmüştür. Müslüman erkek ile Yahudi erkek arasında geçmektedir. Davayı Müslüman erkek kazanmıştır. Bu tarihler arasında anlaşmazlıklar; 2 adet evin borcunun ödenmemesi üzerine evin açık arttırmaya çıkarılması, 2 adet evin kira borcunun ödenmemesinden, 2 adet evin kira borcunun ve anaparasının ödenmemesinden, 2 adet ortadan kaybolan borçludan alacağı tahsilden 1 adet kefilin üzerine düşen borcun ödenmemesinden kaynaklıdır.

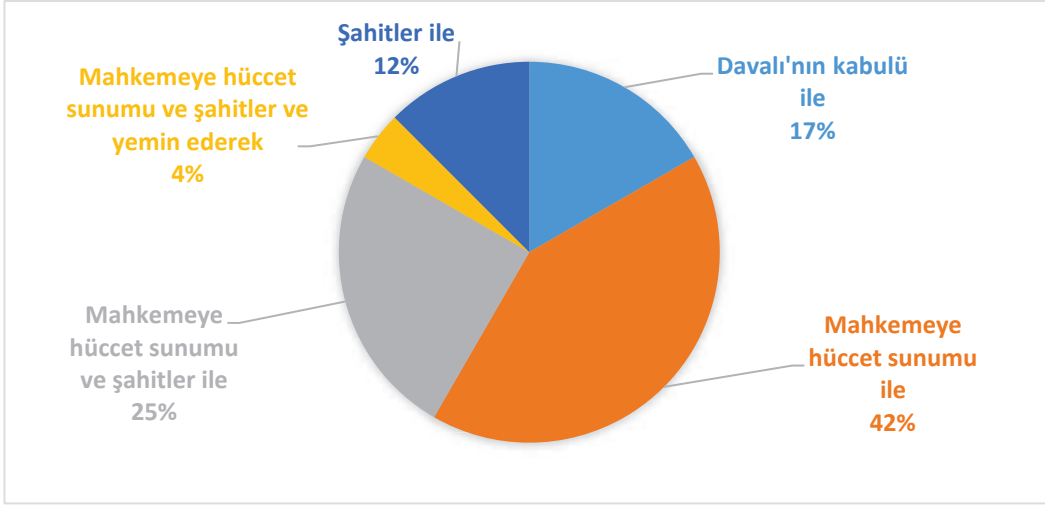
1660-1680 yılları arasında 4 anlaşmazlık Müslüman davacı ile Müslüman davalı arasında geçmektedir. Davacı tarafın tamamı Müslüman erkeklerden, davalı tarafın 3'ü Müslüman erkekler 1 tanesi Müslüman kadından oluşmaktadır. 3 tanesini davacı Müslüman erkekler kazanmıştır. 1 tanesini Müslüman erkek davalı kazanmıştır. 2 anlaşmazlık

Hıristiyanlar davacılar ile Müslüman davalılar arasında geçmektedir. Davalardan 1 tanesini Hıristiyan erkek, 1 tanesini davalı Müslüman kazanmıştır. Görülen anlaşmazlıklar 1 adet evin anaparasının ve kira borcunun ödenmemesinden, 1 adet evin anaparasının ödenmemesinden, 1 adet satılan arsanın bey'bi'l-istiğlal yolu ile satın alındığının öne sürülmesinden 1 adet vefat eden kişinin mirasına el koyularak satılması iddiasından, 1 adet satılan evin daha önce bey'bi'l-istiğlal yolu ile satılıp vakıfta rehin olduğu iddiasından, 1 adet bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı borcun evin müzayede satılarak ödenmesinden kaynaklıdır.

1680-1700 yılları arasında 6 anlaşmazlık Müslüman davacılar ile Müslüman davalılar arasında geçmektedir. 5 davacı Müslüman erkek, 1 davacı Müslüman kadındır, davalıların tamamı Müslüman erkektir. 2 tane davada Müslüman erkek ve Müslüman kadın davacılar kazanmış, 4 davada taraflar karşılıklı olarak anlaşmıştır. 2 adet dava Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında geçmektedir. Davacı tarafın 1 tanesi Müslüman kadın, 1 tanesi Müslüman erkektir, davalı taraf Hıristiyan erkektir. 1 tane davada Hıristiyan erkek ile Müslüman erkek arasında geçmektedir. Davacı Hıristiyan, Müslüman erkek karşısında davayı kazanmıştır. Gerçekleşen anlaşmazlıklarda; beytül malın el koyduğu evin bey'bi'l-istiğlal yolu ile satıldığının ortaya çıkması evin açık artırmada satışa çıkarılarak evin satılması, bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı borcun 1 yıl tehir edilmesi, bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı borcun ödenmemesi dolayısı ile evin başkalarına satılması bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı borcun ödenmedi iddiası ile eve el konulması ve evin açık arttırma yolu ile satılması, bey'bi'l-istiğlal yolu ile satıldığı anlaşılan evin parasının vekilden tahsil edilmek istenmesi, 1 tane bey'bi'l-istiğlal akdi fazla ödenen paranın kefile geri iade edilmesi, 1 borca karşılık yapılan bey'bi'l-istiğlal akdi ile evin vakfa rehin verilmesi ve sonrasında evin vakıf tarafından borçtan fazla paraya satılması mirasçının hak talebi görülmüştür.

Tablo 18**İstanbul Şer'iyeye Sicillerindeki Davalarda Tarafların Dini Bileşimi**

		Davalı		
		Müslüman	Hıristiyan	Yahudi
Davacı 1600-1620	Müslüman	6	2	1
	Hıristiyan	-	-	-
	Yahudi	-	-	-
Davacı 1620-1660	Müslüman	-	-	-
	Hıristiyan	-	-	-
	Yahudi	-	-	-
Davacı 1660-1680	Müslüman	4	-	-
	Hıristiyan	2	-	-
	Yahudi	-	-	-
Davacı 1680-1700	Müslüman	6	2	-
	Hıristiyan	1	-	-
	Yahudi	-	-	-

Grafik 5: İstanbul Şer'iyeye Sicillerinde Davaların İspatlanma Yolları

İstanbul Mahkemesi'nde incelenen defterlerde 24 adet görülen anlaşmazlıklarda, davacı veya davalılar mahkemeye hüccet sunumu 10 kere (%42), mahkemeye hüccet sunumu ve şahitler 6 kere (%25), davalının, davacının savını kabulü 4 kere (%17), şahitler ile 3 kere (%12), mahkemeye hüccet sunumu, şahitler ve yemin ederek 1 kere (%4) olarak mahkemede karşımıza çıkmıştır.

SONUÇ

Galata ve İstanbul sicillerinde 15 adet mahkeme defteri incelenmiştir. 7 adet defter (Galata 24, Galata 25, Galata 27, Galata 41, Galata 42, Galata 130, Galata 145), Galata Şer'iyeye sicillerine ait olup, 8 adet defter İstanbul. (İstanbul 1, İstanbul 2, İstanbul 3, İstanbul 4, İstanbul 9, İstanbul 16, İstanbul 22, İstanbul 23) Şer'iyeye sicillerine aittir. Galata sicillerinde toplam 4.147 mahkeme kaydından 162 mahkeme kaydı bey'bi'l-istiğlal akdinden oluşmaktadır. Toplam bey'bi'l-istiğlal akitlerinin, toplam mahkeme kayıtlarındaki oranı %3,9 olarak hesaplanmıştır. En az bey'bi'l-istiğlal akdi ve mahkeme kayıtları içinde en az bey'bi'l-istiğlal oranı görülen defter; Galata 24 numaralı defterdir. Bey'bi'l-istiğlal kayıt sayısı 5 olup toplam mahkeme kayıt sayısı 313 tür. Defter içinde geçen bey'bi'l-istiğlal oranı %1,59'dur. Galata sicilleri içinde en fazla bey'bi'l-istiğlal mahkeme kaydı Galata 35 numaralı defterdedir, bey'bi'l-istiğlal kayıt sayısı 35'tir, toplam defterde geçen mahkeme kaydı 807 adettir. Oran açısından bakıldığında ise en fazla bey'bi'l-istiğlal oranı Galata 41 numaralı defterde %6 olarak karşımıza çıkmaktadır.

En az bey'bi'l-istiğlal kuruluş, fek ve dava sayısı Galata 24 numaralı defterde görülmüştür. Bey'bi'l-istiğlal kuruluş akdi 3 adet, fek işlemi ve dava işlemi 1 adet görülmüştür. Galata 41 numaralı defterde de en az dava sayısı 1 adettir. En fazla bey'bi'l-istiğlal kuruluş Galata 25 numaralı defterde 30 adettir. Bey'bi'l-istiğlal fek işlemi ve bey'bi'l-istiğlal dava sayısı en fazla Galata 27 numaralı defterdedir. Fek işlemi 5 adet, dava ise 8 adettir.

Tarafların unvanları kimlikleri veya meslekleri itibari ile borç alanlar açısından değerlendirildiğinde 1600-1620 yılları arasında en fazla bey'bi'l-istiğlal akdi yapan kesim 48 adet ile "zımmî" kesimdir. En az bey'bi'l-istiğlal akdi yapanlar 1 adet ile "saray görevlisi", "vekil-çelebi" ve "ağa"dır. En fazla bey'bi'l-istiğlal yolu ile borç veren kesim "vakıf mütevellileri"dir 83 adettir. En az bey'bi'l-istiğlal yolu ile borç veren kesim "gerçek kişiler"dir. 1620-1680 yılları arasında bey'bi'l-istiğlal akdi, incelenen defterler itibari ile mevcut değildir. 1680-1700 yılları arasında en fazla bey'bi'l-istiğlal yolu ile borç alan 8 kişi ile "efendi" unvanına sahip kişilerdir. En az bey'bi'l-istiğlal yolu ile borç alanlar 1'er kişi ile "seyyid", "kasap", "reis", "bey" ve "Hıristiyan"dır. Bey'bi'l-istiğlal yolu ile en fazla borç veren kesim 29 adetle "vakıf mütevellileri"dir. En az borç verenler 1'er adet ile "gerçek kişiler"dir.

Galata Şer'iyeye sicillerinde bey'bi'l-istiğlal akdi en fazla görülen mahalle 10 adet ile Muhyiddin Efendi Mahallesidir. En az bey'bi'l-istiğlal akdi sayısı mahalleler ve kazalarda 1'er adet olarak karşımıza çıkmıştır.

Galata sicillerinde bey'bi'l-istiğlal akdi yapan toplam Müslüman erkek 49 kişi (%45) zımmî erkek 59 kişi (%55) olarak kayıtlara geçmiştir. Kadınların bey'bi'l-istiğlal akdi yapma sayısı ise Müslüman kadınlar 22 kişi (%67) gayrimüslim kadınlar 11 kişi (%33) olarak karşımıza çıkmaktadır. Müslüm-gayrimüslim fark etmeksizin kadınların bey'bi'l-istiğlal akitlerine katılma oranı %23, erkeklerin bey'bi'l-istiğlal akitlerine katılma oranı %77 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bey'bi'l-istiğlal akdi ile borç alan Müslüman sayısı 71 kişi (%50), bey'bi'l-istiğlal akdi ile borç alan gayrimüslim sayısı 70 (%50) kişidir.

Galata sicillerinde 1600-1620 yılları arasında en fazla borç verme işlemi 102 adet ile Müslüman erkeklerin müteveli olduğu vakıflar tarafından, 4 adet borç verme işlemi Müslüman gerçek kişi kadınlar tarafından 12 adet borç verme işlemi Müslüman erkekler tarafından verilmiştir. Gayrimüslim erkek ve kadınların müteveli olduğu borç verme işlemi görülmemiştir. Müslüman kadınların müteveli olduğu borç verme işlemide görülmemiştir. 1680-1700 yılları arasında en fazla Müslüman erkeklerin müteveli olduğu vakıflar tarafından 23 adet verilmiştir. 9 adet gerçek Müslüman kişiler tarafından, 2 adet gerçek kişi gayrimüslim erkekler tarafından, 1 adet gerçek kişi Müslüman kadın tarafından verilmiştir.

Galata sicillerinde 1600-1620 yılları arasında 63 adet farklı vakıf borç vermiştir en fazla bey'bi'l-istiğlal akdi ile borç veren vakıf 7 adet ile "Hüseyin Ağa Vakfı"dır. Borç veren bu vakıflardan 3 tanesi para vakfidir. 1680-1700 yılları arasında en fazla borç veren vakıf 3 adet ile "Medreseyn-i Cedidteyn Vakıfları için Mustafa Ağa'nın Vakfettiği Paradır". Bu yıllar arasında 21 adet vakıf bey'bi'l-istiğlal akdi ile borç vermiş bu vakıflardan 14 tanesi para vakfidir.

Galata sicil defterlerinde en fazla teminat olarak verilen mebî türü 128 adet ile evdir. 68 adet ev Müslümanlara 60 adet ev Gayrimüslimlere aittir. Diğer mebî türleri ise 8 adet bağ, 3 adet dükkân, 1 adet bina, 1 adet ev ve bağ şeklindedir. 8 adet bağ, 2 adet dükkân 1 adet ev ve bağ gayrimüslimlere ait iken bey'bi'l-istiğlal yolu ile rehin verilmiştir. 1 adet bina adet dükkân Müslümanlara ait rehin verilen mebîler arasındadır.

Galata sicil defterlerinde bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı en yüksek kira oranı 1617 yılında Karaköy Mahallesi'nde %25 olarak gerçekleşmiştir. En düşük kira oranı ise yine 1617

yılında Boyacızade Mahallesi'nde %4,86 olarak gerçekleşmiştir. Galata sicil defterlerinin kira ortalaması %11.22 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Galata sicil defterlerinde bey'bi'l-istiğlal akitlerinde en fazla görülen kira süresi 1 yıldır, 127 adettir. En uzun kira süresi 20 yıl en kısa kira süresi 30 gün olarak gerçekleşmiştir.

Galata sicil defterlerinde akçe ile 101 adet, (81 adeti dirhem (dirhemen fiddiyyen râicen fi'l-vakt) lafzı ile kayıt altına alınmıştır.), dinar ile 1 adet, Filori ile 1 adet, riyâli kuruş ile 1 adet, esedi kuruş ile 35 adet bey'bi'l-istiğlal akdi gerçekleştirilmiştir.

İstanbul sicilleri hakkında şu sonuçlara ulaşılmıştır;

İstanbul sicillerinde incelen defterlerde toplam kayıt sayısı 5.933'tür. Bu kayıtlar içinde bey'bi'l-istiğlal kayıt sayısı 246'dır. Oran olarak hesaplandığında ise %4.16'dır. En az bey'bi'l-istiğlal kayıt sayısı ve oran olarak en az görülen defter, İstanbul 4 numaralı defterdir, bey'bi'l-istiğlal kayıt sayısı 4 olup defterin içinde geçen toplam kayıt sayısı 263'tür. Bu defter içinde bey'bi'l-istiğlal akitlerinin oranı %1.52'dir. İstanbul sicilleri içinde en fazla bey'bi'l-istiğlal kaydı ve oranı İstanbul 1 numaralı defterdedir. Toplam 706 kayıttan, 73 tanesi bey'bi'l-istiğlal kaydı olup, defter içindeki bey'bi'l-istiğlal akit oranı %10.3'tür.

İstanbul 23 numaralı defterde bey'bi'l-istiğlal kuruluş ve fek işlemi görülmemiştir. İstanbul 2, İstanbul 4, İstanbul 22 numaralı defterlerde bey'bi'l-istiğlal fek işlemine rastlanılmamıştır. En az bey'bi'l-istiğlal kuruluş akdi İstanbul 22 numaralı defterde görülmüş olup akit sayısı 5'tir. İstanbul 16 numaralı defterde en az bey'bi'l-istiğlal fek işlemi gerçekleşmiş olup 1 adettir. Davalar açısından değerlendirildiğinde ise en az dava 1 adet ile İstanbul 4 ve İstanbul 16 numaralı defterlerdir.

En fazla bey'bi'l-istiğlal kuruluş akdi 68 adet ile İstanbul 1 numaralı defterdedir. Bey'bi'l-istiğlal fek işlemi en fazla 4 adet ile İstanbul 9 numaralı defterde görülmüştür. Dava açısından ise en fazla dava İstanbul 9 numaralı defterde görülmüş olup kayıt sayısı 6'dır.

Tarafların unvanları kimlikleri açısından en fazla bey'bi'l-istiğlal yolu ile borç alan kesim 44 adet ile "zımmî" kesim olmuştur. En az bey'bi'l-istiğlal yolu ile borç alanlar 1'er adet ile "kadı-efendi", "halife", "kasap", "yeniçeri-beşe", "saray kapıcısı" unvanlarına sahiptir. En fazla bey'bi'l-istiğlal yolu ile borç verenler 123 adet ile "vakıf mütevellî" unvanlı kimselerdir. En az bey'bi'l-istiğlal yolu borç verenler "mütevelli-bey", "vakıf mütevellî-ağa", "vakıf mütevellî-subaşı", "vakıf mütevellî-odabaşı", "vakıf mütevellî-mevlâna", "çelebi", "efendi", "müderris" unvanlı kimselerdir.

İstanbul sicillerinde en fazla bey‘bi‘l-istiğlal akdi “Konstatiniyye” olarak 11 adet ile karşımıza çıkmaktadır. En az bey‘bi‘l-istiğlal akdi sayısı mahalle ve kazalarda 1 adettir.

İstanbul sicillerinde bey‘bi‘l-istiğlal yolu ile borç alan toplam Müslüman erkek 98 kişi (%63) toplam bey‘bi‘l-istiğlal yolu ile borç alan gayrimüslim kişi sayısı ise 57 (%37) olarak gerçekleşmiştir. Bey‘bi‘l-istiğlal yolu ile borç alan Müslüman kadın sayısı 52 kişi (%83), bey‘bi‘l-istiğlal yolu ile borç alan Gayrimüslim sayısı 11 (%17) kişidir. Kadın erkek fark etmeden bey‘bi‘l-istiğlal akdi ile borç alan Müslümanlar 150 (%69) kişi, Gayrimüslimler ise 68 (%31) kişidir.

İstanbul sicillerinde 1600-1620 yılları arasında en fazla bey‘bi‘l-istiğlal yolu ile borç verme işlemi 145 adet ile Müslümanların kurmuş oldukları “vakıflar” aracılığı ile yapılmaktadır. Bu vakıflardan 6 tanesi mahallenin avarız vergileri için kurulan para vakıflarından oluşmakta, 2 tanesi ise Yeniçerilerin giderleri için kurulan para vakıflarıdır. En az bey‘bi‘l-istiğlal yolu ile borç verme işlemi 1 adet ile “Hatun” unvanlı Müslüman kadın tarafından verilmiştir. Gayrimüslimlerin bu dönemde bey‘bi‘l-istiğlal yolu ile borç verdiği durum görülmemiştir. 1660-1680 yılları arasında bey‘bi‘l-istiğlal akdi ile en fazla borç verme işlemi Müslüman erkeklerin müteveli olduğu “vakıflar” tarafından verilmiştir. En borç veren kesim ise 3 adetle Çocuk vasisi olan gerçek kişiler tarafından verilmiştir. 1680-1700 yılları arasında borç verme işleminin tamamı Müslüman erkeklerin müteveli olduğu “vakıflar” tarafından verilmiştir.

1600-1620 yılları arasında 11 adetle “Mesih Paşa Vakfı” en fazla bey‘bi‘l-istiğlal akdi ile borç veren vakıf olmuştur. En az bey‘bi‘l-istiğlal akdi ile borç veren vakıfların işlemi 1 adettir. 1660-1680 yılları arasında “Müstedam Çavuş Vakfı” 2 adet ile en fazla bey‘bi‘l-istiğlal akdi ile borç veren vakıftır. En az bey‘bi‘l-istiğlal akdi ile akdi yolu ile borç veren vakıflar 1 adettir Bu vakıfların ikiside para vakfıdır. Bir tanesi merhum olan kişinin arkasından Kur’an-ı Kerim okunması için kurulan, diğeri ise vakıf medrese ihtiyaç giderleri için kurulan para vakıflarıdır. 1680-1700 yılları arasında kurulan vakıfların toplam bey‘bi‘l-istiğlal işlem hacmi 5 olup hepsi birbirinden farklı vakıflardır, bu 5 vakıftan 4 tanesi para vakfıdır.

Teminat olarak verilen mebî türü en fazla 198 adet ile evdir. Teminat olarak verilen evlerin 141 tanesi Müslümanlara aitken, 57 adet ev ise Teminat olarak en az verilen mebî türü l’er adet olarak kayıtlara geçmiştir bunlar; bahçe, yanmış evin arsası, ev ve bağı, sütçü dükkânıdır.

Bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı en düşük kira oranı Konstantıniyye'de 1613 yılında %5 olarak görülmüş olup en yüksek bey'bi'l-istiğlal kira oranı Sarı Nasuh Mahallesi'nde 1661 yılında %30.76 olarak gerçekleşmiştir. İncelen defterlerin ortalama kira oranı %13.25 olarak hesaplanmıştır.

Bey'bi'l-istiğlal akitlerinde en fazla görülen kira süresi 176 adet akitte 1 yıldır. En kısa görülen kira süresi 4 ay olup en uzun kira süresi 15 yıl olarak karşımıza çıkmaktadır.

Para birimleri açısından değerlendirildiğinde akçe ile 167 adet, (146 tanesi kayıtların arapça olmasından dolayı dirhem (dirhemen fiddıyyen râicen fi'l-vakt) lafzı ile kaydedilmiştir.) , dinar ve dirhem birlikte kullanıldığı akitlerde 4 adet, riyâli kuruş ve esedi kuruşun birlikte kullanıldığı akitlerde 4 adet, riyâli kuruş ve akçenin birlikte kullanıldığı akitlerde 4 adet, esedi kuruş ve akçenin birlikte kullanıldığı akitlerde 3 adet, riyâli kuruşun kullanıldığı akitlerde 22 adet, esedi kuruşun kullanıldığı akitlerde 18 adet bey'bi'l-istiğlal yolu ile işlem yapılmıştır.

Galata ve İstanbul mahkemelerinde görülen davalar açısından değerlendirildiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Galata mahkemesine bey'bi'l-istiğlal akitleri ile alakalı 21 adet anlaşmazlık taşınmıştır. Anlaşmazlık durumlarında davaların ispatlanma şekli en fazla davalının, davacını savını kabul etmesi 6 kere (%29), ve 6 kere şahitler ile (%29) şeklindedir. Bey'bi'l-istiğlal akitlerinde görülen anlaşmazlıkların çözümünde en az rolü 2 kere ile (%9) mahkemeye sunulan hüccetler oynamıştır.

1600-1620 yılları arasında Müslüman davacı ile Müslüman davalılar arasında 9 adet dava görülmüştür. 3 davanın sonunda taraflar anlaşmış 6 davada, Müslüman davacılar kazanmıştır. Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında 4 adet dava görülmüştür. 3 tane davayı davacı Müslümanlar kazanmış olup 1 davada Hıristiyan davalı Hıristiyan, Müslüman davacıya karşı kazanmıştır. 2 adet davada ise davacı Hıristiyanlar Müslümanlara dava açmış olup 1 davada taraflar anlaşmış, 1 davada Hıristiyan davacı, Müslümana karşı kazanmıştır. Bu zaman aralığı içindeki dava konuları şunlardır; 7 tanesi kira borcu ve anaparanın ödenmemesinden kaynaklı, 2 tanesi kira borcunun ödenmemesinden, 2 tanesi eve el koyulmasından 1 tanesi hüccet belgesinin kaybolmasından, 1 tanesi aynı evin iki defa satılmasından, 1 tanesi kefillikten istifadan, 1 tanesi evin anaparasının ödenmemesinden kaynaklıdır.

1680-1700 yılları arasında Müslüman ile Müslüman arasında 2 adet dava görülmüştür. 2 davayıda davacılar, davalılara karşı kazanmıştır. 2 dava, davacı Müslümanlar ile davalı Hıristiyanlar arasında geçmiştir. Davacı Müslümanlar davalı Hıristiyanlara karşı davaları kazanmıştır. 2 dava ise Hıristiyanların kendi aralarında görülmüş davayı, davacı Hıristiyanlar kazanmıştır. Anlaşmazlıkların sebepleri şunlardır; 4 tanesi evin anaparasının ve kira borcunun ödenmemesinden kaynaklı, 2 tanesi kira borcunun ödenmemesinden kaynaklıdır.

İstanbul mahkemesine bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı 24 adet anlaşmazlık gelmiştir. Bu anlaşmazlıklar içinde görülen en fazla ispatlanma yolu 10 adet ile (%42) mahkemeye hüccet sunumudur. En az ispatlanma yolu ise 1 kere ile mahkemeye hüccet sunumu şahitler ve yemin şeklindedir.

1600-1620 yılları arasında 6 dava Müslümanlar ile Müslümanlar arasında görülmüştür. 4 davada davacılar kazanmış, 1 davada taraflar anlaşmış ve 1 davada, davalı taraf kazanmıştır. Davacı Müslümanlar ile davalı Hıristiyanlar arasında 2 dava görülmüş, 1 davada taraflar anlaşmış, 1 davada Müslüman davacı kazanmıştır. 1 dava ise davacı Müslüman ile davalı Yahudi arasında geçmiş davayı, Müslüman davacı kazanmıştır. Anlaşmazlıkların sebepleri şunlardır; 2 tanesinde evin borcunun ödenmemesi üzerine açık arttırmaya çıkarılmasından, 2 tanesinde evin kira borcunun ödenmemesinden, 2 tanesi evin hem kira hem anaparasının ödenmemesinden, 2 tanesi ortadan kaybolan borçludan alacağın tahsil edilememesinden, 1 tanesi kefilin borcu ödememesinden kaynaklıdır.

1660- 1680 yılları arasında 4 dava Müslüman ile Müslüman arasındadır. 3 davayı Müslüman davacı kazanmış, 1 davayı davalı Müslüman kazanmıştır. 2 dava, davacı Hıristiyan ile davalı Müslüman arasındadır, bu anlaşmazlıkta 1 tanesini davalı Müslüman, 1 tanesini davacı Hıristiyan kazanmıştır. Görülen anlaşmazlıklar; 1 adet evin anaparasının ve kirasının ödenmemesi, 1 adet evin anaparasının ödenmemesi, 1 adet satılan arsanın bey'bi'l-istiğlal yolu satın alındığının öne sürülmesinden, 1 adet vefât eden kişinin mirasına el koyularak satılması iddiasından, 1 adet bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı borcun evin açık arttırmada satılarak ödenmesinden kaynaklıdır.

1680-1700 yılları arasında 6 anlaşmazlık Müslüman ile Müslümanlar arasındadır. 4 davada taraflar anlaşmış, 2 davada ise davacılar kazanmıştır. 2 dava, davacı Müslümanlar ile davalı Hıristiyanlar arasındadır. 2 davada taraflar karşılıklı anlaşmışlardır. 1 dava ise davacı Hıristiyan ile davalı Müslüman arasında geçmektedir. Hıristiyan davacı, davalı Müslüman karşısında kazanmıştır. Gerçekleşen anlaşmazlıklar şunlardır; 1 tane beytül malın el koyduğu evin bey'bi'l-istiğlal yolu ile satıldığının ortaya çıkması evin açık arttırmada satışa çıkarılarak

evin satılması, 1 tane bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı borcun 1 yıl tehir edilmesi, 1 tane bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı borcun ödenmemesi dolayısı ile evin başkalarına satılması, 1 tane bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı borcun ödenmedi iddiası ile eve el konulması ve evin açık arttırma yolu ile satılması, 1 tane bey'bi'l-istiğlal yolu ile satıldığı anlaşılan evin parasının vekilden tahsil edilmek istenmesi,1 tane bey'bi'l-istiğlal akdi fazla ödenen paranın kefile geri iade edilmesi, 1 borca karşılık yapılan bey'bi'l-istiğlal akdi ile evin vakfa rehin verilmesi ve sonrasında evin vakıf tarafından borçtan fazla paraya satılması mirasçının hak talebi görülmüştür.

EKLER

1) Galata 24 No'lu Defter, 21a/2 No'lu Kayıt

Zaman: H.1011- M.1602

Konu: Bey'bi'l-İstiğlal Akdinden Kaynaklı Kira Borcunun Ödenmesi Hakkında

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Galata, Sultan Cihangir Mahallesi

Para Birimi: Akçe

Davacı: Ayas Subaşı Vakfı Mütevellisi Mustafa oğlu Şeyh Mehmet

Davalı: Taşcızade Mehmet Efendi'nin (merhum) kızı Naime'nin annesi (Mehmet Efendinin Eşi) Ayşe Hatun vekili Ramazan Çelebi, Mehmet Efendinin annesi Ayşe Hatun vekili Salih

Davanın Özeti: Galata, Sultan Cihangir mahallesinden Yusuf oğlu Taşcızade Mehmet Efendi vefat etmiştir ve muhallelâtı (evi) eşi Mustafa kızı Ayşe Hatun'a, kızı Naime'ye ve annesi Abdullah kızı Ayşe Hatun'a kalmıştır. Taşcızade Mehmet Efendi hâl-i sıhhatinde bir tarafı Rıdvan Bey mülküne bir tarafı İbrahim Çelebi mülküne bir tarafı Abdülgani mülkine komşu olan evini H.1007 yılı Şevval ayının evâsıtında Ayas Subaşı Vakfı'nın Mütevellisi Mustafa oğlu Şeyh Mehmet Efendi'ye 10.000 akçeye satmış yıllık 1000 akçeden kiralamıştır. Kiralama zamanından 3 yıl 3 ay 10 gün geçmiştir. Taşcızade Mehmet Efendi'nin Ayas Subaşı Vakfına toplam 3270 akçe kira borcu kalmıştır. Taşcızade Mehmet Efendi aynı evi Kâtip Mustafa Çelebi Vakfı'na da bey'bi'l-istiğlal yolu ile sattığı anlaşılmıştır. İlk olarak Kâtip Çelebi Vakfına satıldığı anlaşılması üzerine mahkeme Taşcızade Mehmet Efendi'nin terekesinden 10.000 akçe ve kira bedelinin yarısını Ayas Subaşı Vakfına verilmesine hükmeder. Ayas Subaşı Vakfı Mütevellisi Şeyh Mehmet Efendi evin bedeli olan 10.000 akçe ve kira bedelinin yarısı olan 1635 akçeyi varislerden almıştır.

Sonuç: Mahkemede taraflar arasında anlaşma yolu gözetilmiş, taraflar anlaşarak mahkeme huzurundan ayrılmıştır.

2) Galata 25 No'lu Defter, 36a/1 No'lu Kayıt

Zaman: H.1013-M.1604

Konu: Eve Haksız Yere Konulması

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Kasımpaşa, Sururi Mahallesi

Para Birimi: Akçe

Davacı: Abdullah oğlu Mehmed

Davalı: Mustafa oğlu Halil

Davanın özeti: Mehmet Bey, Halil Bey ile mahkemelik olmuştur. Mehmet Bey vefat eden Osman Bey'den 2000 akçe alacağı mevcuttur. Bu borca karşılık Osman Bey Kasımpaşa Sururi Mahallesinde bulunan bir tarafı duvar olan bir tarafı Defterdar Hasan Efendi Vakfı'na bir tarafı Sakine Hatun Vakfı'na bir tarafı Mehmed oğlu Mustafa Efendi mülküne ve bir tarafı Menemenli Mustafa mülküne komşu olan evini bey'bi'l-istiğlal yolu ile Mehmet beye H.1006 yılının Muharrem ayında 2.000 akçeye satmış. Osman Bey'den 2 yıl boyunca yıllık 200 akçeye kiralamıştır. Davalı Halil konu olan eve sebepsiz yere el koyduğu davacı Mehmet Bey tarafından belirtilmiştir. Davalı Halil cevap vererek Mehmet Beyin, Osman Beyden evi aldığını bilmediğini evi Recep adlı şahıstan Zilhicce ayında H.1012 yılında 6500 akçeye satın aldığını beyan eder. Mahkeme davacı Mehmet Bey'den savını kanıtlamasını talep eder. Davacı Mehmet Efendi, Ali oğlu Kemal Efendiyi, Abdullah oğlu Ahmed Efendi'nin şahitlik için mahkeme huzurunda olduğunu söyler. Şahitler H.1006 Muharrem ayında malik olan Osman Bey'in evi 2000 akçeye Mehmed Bey'e sattıklarına şahitlik ederler.

Sonuç: Şahitlerin mahkemede Davacı Mehmet lehine şahitlik etmeleri ile birlikte davayı Mehmet Bey kazanmıştır.

3) Galata 25 No'lu Defter, 59b/3 No'lu Kayıt

Zaman: H.1013-M.1604

Konu: Eve Haksız Yere Konulması

Akde Konu Olan Mebî: Ev (Su Kuyusu, Kenefi olan)

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Galata, Kasımpaşa Hacı Ahmed Mahallesi

Para Birimi: Akçe

Davacı: Halil oğlu Yetim İbrahim'in vasisi Hasan oğlu Mehmet

Davalı: Hasan oğlu Veli

Davanın özeti: Yetim İbrahim'in şimdiki vasisi Hasan oğlu Mehmet Bey, Hızır oğlu Mustafa ve Halil oğlu İbrahim şahitlikleri ile mahkemeye, Hasan oğlu Veli ile yüzleşmek için gelir. Halil oğlu yetim İbrahim'in vasisi Mehmet Bey'e göre; Bayram oğlu Haydar, Hacı Ahmed Mahallesi'nde bir tarafı debbağ Mehmed mülkine, bir tarafı Receb mülkine komşu, bir tarafı ana yola komşu olan içerisinde kenefi ve su kuyusu bulunan evini H.1001 yılında yetim İbrahim'in eski vasisi Hasan oğlu Ahmet'e, 6000 akçeye satmış, evi yıllık 600 akçeye kiralamıştır. Hasan oğlu Veli bahsi geçen evi, Bayram oğlu Haydar'dan aldığını söyleyip eve el koymuştur. Hasan oğlu Veli, Bayram oğlu Haydar kaybolduktan 4 yıl sonra Kayıp Emin'inden evi 4.000 akçeye satın aldığını ve konu olan evin yetim malı ve bey'bi'l-istiğlal akdi ile satıldığını bilmediğini söyler. Mahkeme davacı Mehmet'ten savını kanıtlamasını talep eder. Akdin yapıldığı tarihteki şahitler Sefer oğlu Hacı Ömer ve Ali oğlu Hacı Mustafa zamanında evin Bayram oğlu Haydar tarafından yetim İbrahim'in o zaman ki vasisi Ahmet'e satıldığına şahitlik ederler.

Sonuç: Mahkeme yapılan şahitliği kabul eder. Mahkeme gelen şahitler ile birlikte davacı Mehmet'i haklı bulmuştur. Davacı Mehmet mahkemeyi kazanmıştır.

4) Galata 25 No'lu Defter 53a/1 No'lu Kayıt

Zaman: H.1013- M.1604

Konu: Hak Sahibine Parasının Ödenmemesi

Akde Konu Olan Mebî: Ev (mahzeni ve kenefi olan)

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Galata, Cami-i Kebir Mahallesi

Para Birimi: Filori, Akçe

Davacı: Mustafa Çavuş Vakfı Mütevellisi Abdullah oğlu Rüstem Bey

Davalı: Anton oğlu Yakomi

Davanın özeti: Mustafa Çavuş Vakfı Mütevellisi Abdullah oğlu Rüstem Bey ile zımmî Anton oğlu Yakomi mahkemededir. Yakomi, Galata, Cami-i Kebir Mahallesinde bir tarafı Abdullah oğlu Keyvan Çavuş mülküne, bir tarafı Ayasofya Kebir Cami Vakfı'na diğer tarafları ana yola komşu olan mahzeni ve kenefi de içinde olan evini 20.000 akçeye veya o zamanın kur değeri olan 100 filoriye bey'bi'l-istiğlal yolu ile satmış ve aynı evi yıllık 2000 akçeye kiralamıştır. Yakomi kira borçlarını ödemiş fakat ev fek edilecekken anapara olan 20.000 akçe veya 100 filoriyi ödemeye yanaşmamıştır. Mustafa Çavuş Vakfı Mütevellisi Rüstem Bey mahkemeye hüccet belgesini sunar ve şahitler ile davayı kazanmıştır.

Sonuç: Mahkeme şahitler ve hüccet belgesi ile birlikte Mustafa Çavuş Vakfı mütevellisi Rüstem Bey'i haklı bulmuş ve Yakomi'ye borcunu ödemesi konusunda uyarmıştır. Mahkemeyi davacı Mustafa Çavuş Vakfı Mütevellisi Rüstem Bey kazanmıştır.

5) Galata 27 No'lu Defter, 15b/3 No'lu Kayıt

Zaman: H. 1013-M. 1605

Konu: Bey'bi'l-İstiğlal Akdi Yapan Kişinin Vefatı Sonrası Borcun Tahsili

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Kasımpaşa, Hacı Hüsrev Mahallesi

Para Birimi: Akçe

Davacı: Pervane Kethüda Vakfı Mütevellisi Mahmud oğlu Hasan Çelebi

Davalı: Abdullah oğlu Hasan Halife Eşi Abdullah kızı Fatma Hatun

Davanın özeti: Pervane Kethüda Vakfı Mütevellisi Mahmud oğlu Hasan Çelebi, Abdullah oğlu Hasan Halife'nin eşi ve varisesi olan Abdullah kızı Fatma Hatun'u dava etmiştir. Vakıf mütevellisi Hasan Çelebi ile Hasan Halife yaşamında Hacı Hüsrev Mahallesi'nde, iki tarafı Mustafa Efendi mülküne bir tarafı Hacı Sinan Mülküne bir tarafı ana yola komşu olan evini bey'bi'l-istiğlal yolu ile 39.805 akçeye satmış ve evi yıllık 3000 akçeye kiralamıştır. Bu işlemin ardından 7 ay sonra Hasan Halife vefat etmiştir. Pervane Kethüda Vakfı Mütevellisi Hasan Çelebi mahkemeye o dönemde yapılan istiğlal akdi hüccetini sunar ve 7 aylık kira borcu 1750 akçe ve anaparası olan 39.805 akçeyi vefat eden Hasan Halife'nin mirasından alınması talep eder. Hasan Halifenin eşi Fatma Hatun sunulan hücceti ret eder. Mahkeme, vakıf mütevellisi Hasan Çelebi'den hüccetlerde geçen 2 Müslümanın şahitlik etmesini talep eder. İsimleri mestûr olan Yusuf oğlu Müslüman Ali ve Abdullah oğlu Mustafa, Hacı Hüsrev Mahallesinde iki tarafı Mustafa Efendi mülküne bir tarafı Hacı Sinan Mülküne bir tarafı ana yola komşu olan evini bey'bi'l-istiğlal yolu ile 39.805 akçeye sattığını ve evi yıllık 3000 akçeye kiraladıklarına şahitlik ederler. Mahkeme son olarak vakıf mütevellisi Hasan Çelebi'den, Merhum Hasan Halife'den ve vekilinden evin parasını almadığına yemin etmesini ister bunun üzerine vakıf mütevellisi Hasan Çelebi yemin eder.

Sonuç: Pervane Kethüda Vakfı Mütevellisi Hasan Çelebi mahkemeye hüccet, şahitler eşliğinde delillerini sunmuş ve son olarak mahkemenin isteği üzerine merhumdan ve vekilinden para almadığına yemin ederek merhum Hasan Halife eşi Fatma Hatun karşısında mahkemeyi kazanmıştır.

6) Galata 27 No'lu Defter, 26a/4 No'lu Defter

Zaman: H.1013- M.1605

Konu: Bey'bi'l-istiğlal Akdi ile Satılan Evin Hücet Belgesinin Kaybolması

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Galata, Bereketoğlu Mahallesi

Para Birimi: Akçe

Davacı: Kosta oğlu Todori

Davanın özeti: Kosta oğlu Todori, mahkemeye gelir. Todori'ye göre; Sosyos'un çocukları Yorgi, Zefire, Sofyano bir tarafı Yani oğlu Yako mülküne komşu, bir taratan (...) vakfına komşu, bir taraftan kale duvarına komşu, bir taraftan ana yola komşu olan babalarından kalan evi H.978 yılında 20.000 akçeye Meşkeste oğlu Manol'a satmış ve Manol'da bu evi H.993 yılında 20.000 akçeye İbrahim Çelebi kızı Belkıs Hatun'a satmıştır. Belkıs Hatun H.994 yılında 22.000 akçeye Todori'ye satmıştır. Todori bu evi 20 yıl tasarrufunda kullandıktan sonra bey'bi'l-istiğlal yolu ile Hacı Haydar oğlu Mustafa'ya satmış ve aynı evi kiralamıştır. Todori satım hüccetini Hacı Haydar oğlu Mustafa'ya vermiş, Mustafa satım hüccet belgesini kaybetmiştir. Todori, Mustafa Bey'e sattığı evin mülkiyetine ilişkin konuya ilişkin emin Müslümanlardan görüşleri ile evin kime ait olduğunun tescillenmesini ister. Mahkeme emin Müslümanlardan Abdullah oğlu Mustafa Reis, Murad oğlu Mehmed, Abdullah oğlu Cafer Bey, İlyas oğlu Mehmed, Hüseyin oğlu Mehmed, Hacı oğlu Abdülkadir'e görüşünü sorar. Şahitlerde Todari'nin söz konusu evi İbrahim Çelebi kızı Belkıs Hatun'dan satın aldığını, evi 20 yıldır kullandığını ve bey'bi'l-istiğlal yolu ile Hacı Haydar Mustafa'ya satmış ve aynı evi kiralandığını söyler. Mahkeme şahitlerin sözlerini mahkeme defterine kaydeder ve belgesini Todori'ye verir.

Sonuç: Kosta oğlu Todori, bey'bi'l-istiğlal yolu ile Hacı Haydar Mustafa'ya satmış ve aynı evi kiralandığı evin satım hüccet belgesini Hacı Haydar oğlu Mustafa'ya vermiş o da belgeyi kaybetmesi üzerine Todori Müslüman emin kişilerin şahitlikleri ile belgesini mahkemeden alır.

7) Galata 27 No'lu Defter, 33a/1 No'lu Kayıt

Zaman: H.1013-M.1605

Konu: Bey'bi'l-istiğlal Yolu ile Satılan Evin fek edilmeden tekrar satılması

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Galata

Para Birimi: Akçe

Davacı: Abdullah kızı Kamer Hatun eşi ve vekili Mehmed oğlu Mehmed

Davalı: Abdullah oğlu Rıdvan Subaşı vekili Hayreddin oğlu Mustafa

Davanın özeti: Abdullah kızı Kamer Hatun eşi ve vekili Mehmed oğlu Mehmed, Abdullah oğlu Rıdvan Subaşı vekili Hayreddin oğlu Mustafa ile mahkemeye gelir. Mehmed göre; Merhum Hızır Subaşı yaşamında Galata'da Medine-i Münevvere evkafından olan bir taraftan Hamdi Çelebi mülküne ve bir taraftan Kale duvarına komşu olan evini bey'bi'l-istiğlal yolu ile 32.000 akçeye satmıştır. Fakat Merhum Hızır Subaşı evi fekk-i rehin etmeden aynı evi Rıdvan Subaşı'na da bey-i bat ile satmıştır. Mehmed; bey'bi'l-istiğlal ile satın alınan evin fek edilmeden tekrar satılmasından dolayı Kamer ile Rıdvan Subaşı'nın aralarının açıldığını söyler. Daha sonra araya Şüca oğlu Ahmed Ali oğlu Derviş Hızır oğlu Ali Çelebi Ahmed oğlu Ömer aracılıkların girmesi ile birlikte Kamer Hatun ve Rıdvan Subaşı 20.000 akçede anlaşmışlardır. Kamer Hatun eşi ve vekili Mehmed, Rıdvan Subaşı vekili Mustafa'dan anlaşılan para olan 20.000 akçe aldığını sözlere ekler. Rıdvan Subaşı vekili Mustafa'da söylenenleri doğrular. Mahkeme anlaşma durumunu sicile kaydeder.

Sonuç: Merhum Hızır Subaşı yaşamında evini bey'bi'l-istiğlal yolu ile Kamer Hatun'a satmış ve fek işlemini gerçekleştirmeden aynı evi Rıdvan Subaşı satmıştır. Kamer Hatun ve Rıdvan Subaşı ev konusunda anlaşamamışlar araya giren kişilerin yardımı taraflar anlaşma yoluna gitmişlerdir.

8) Galata 27 No'lu Defter, 45a/1 No'lu Kayıt

Zaman: H.1014-M.1605

Konu: Hak Sahibine Parasının Ödenmemesi

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Anadolu Kocadere Köyü

Para Birimi: Akçe

Davacı: Abdülmennan oğlu Ali Ağa

Davalı: Mansur kızı Enzele kocası Hızır

Davanın özeti: Tophane sakinlerinden Abdülmennan oğlu Ali Ağa, Mansur kızı Enzele'nin kocası Hızır ile mahkemelik olmuştur. Hızır'ın eşi Enzele Anadolu'da Kocadere köyünde bulunan bir evini Şevval ayında 1011 yılında 12.000 akçeye bey'bi'l-istiğlal yolu ile satmış ve evi yıllık 1800 akçeye kiralamıştır. Enzele'nin eşi Hızır yapılan istiğlal akdine Enzele'nin borcunu ödememesi durumunda kefil olmuştur. Şevval ayı H.1011 yılından Muharrem 1014 yılına 5800 akçe kira borcu birikmiştir. Ali Ağa, kira borcu ve anapara dâhil toplam 17.800 akçelik alacağın Enzele'nin eşi ve kefil olan Hızır'dan alınmasını talep eder. Mahkeme Hızır'a Ali Ağa'nın söylediklerinin doğruluğunu sorar. Hızır'da, Ali Ağa'nın dediklerini doğrular.

Sonuç: Mahkeme, Ali Ağa'nın birikmiş olan alacağı için kefil olan Hızır'a görüşünü sormuştur. Hızır'da Ali Ağa'nın alacağı olduğunu doğrulaması üzerine mahkemeyi Ali Ağa kazanır.

9) Galata 27 No'lu Defter, 49a/4 No'lu Kayıt

Zaman: H.1014-M.1605

Konu: Kira Borcunun Ödenmemesi

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Üsküdar, Çengelköy

Para Birimi: Akçe

Davacı: Merhum Abdülbaki Efendi Vakfı Mütevellisi Osman oğlu Mehmed Çelebi

Davalı: Yorgi oğlu Mihal

Davanın özeti: Merhum Abdülbaki Efendi Vakfı Mütevellisi Osman oğlu Mehmed Çelebi, Yorgi oğlu Mihal'i dava etmiştir. Mihal, Merhum Abdülbaki Efendi Vakfı eski mütevellisi Ahmet'e Üsküdar Çengelköy'deki evini bey'bi'l istiğlal yolu ile 7.000 akçeye satmış ve aynı evi yıllık 700 akçeye kiralamıştır. Merhum Abdülbaki Efendi Vakfı'nın şimdiki Mütevellisi Osman oğlu Mehmed Çelebi, Mihal'in 700 akçelik kira borcunu vakfa ödemediğini söyler ve kira bedeli olan 700 akçenin Mihal'den tahsil edilmesini talep eder. Mahkeme bu savların karşısında Mihal'e görüşünü sorar. Mihal kira borcunu vakfin eski mütevellisi Ahmed'e ödediğini belirtir. Mahkeme Mihal'den savını kanıtlamasını talep eder. Mihal savını kanıtlamak için mahkemeden 3 gün süre ister. Fakat 3 gün sonunda savını destekleyecek kanıt sunamaz.

Sonuç: Mahkeme Mihal'e kira borcunu vakfin eski müteveli Ahmet'e ödediğine dayalı savını kanıtlaması için 3 gün süre vermiştir. Mihal savını destekleyecek kanıt sunamamıştır. Bundan dolayı davayı Merhum Abdülbaki Efendi Vakfı Mütevellisi Osman oğlu Mehmed Çelebi kazanmıştır.

10) Galata 27 No'lu Defter, 55/4 No'lu Kayıt

Zaman: H.1014-M.1605

Konu: Kira Borcunun ve Evin Parasının Ödenmemesi

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Galata, Kasımpaşa Mahallesi

Para Birimi: Akçe

Davacı: Kaptan Sinan Paşa Vakfı Mütevellisi Abdullah oğlu Ali

Davalı: Ali oğlu Ömer

Davanın özeti: Kaptan Sinan Paşa Vakfı Mütevellisi Abdullah oğlu Ali, Ali oğlu Ömer'i dava etmiştir. Ali oğlu Ömer'in annesi Abdullah kızı Ayşe Galata Kasımpaşa mahallesinde bir tarafı Abdullah oğlu Hüseyin Ağa mülküne bir tarafı Abdullah oğlu Derviş mülküne ve bir tarafı ana yola komşu olan evini H.996 yılında Kaptan Sinan Paşa Vakfı eski Mütevellisi Hüdaverdi'ye bey'bi'l-istiğlal yolu ile 10.000 akçeye satmış ve aynı evi yıllık 1.000 akçeye kiralamıştır. Abdullah kızı Ayşe'nin borcu ödeyememesi durumunda Ayşe'nin oğlu Ömer annesine kefil olmuştur. Kaptan Sinan Paşa Vakfı Mütevellisi Abdullah oğlu Ali yapılan bey'bi'l-istiğlal akdi üzerinden 18 yıl geçtiği, 15 yılın kira bedelinin ödendiğini beyan etmiş ve kalan 3 yılın kira bedeli 3000 akçe ile anapara 10.000 akçenin toplam 13.000 akçenin Ayşe'nin oğlu Ömer'den tahsil edilmesini talep eder. Mahkeme, vakıf mütevellisi Ali Ağa'nın iddialarına karşı, Ayşe Hatun'un kefil Ömer'e görüşünü sorar. Ömer'de Ali Ağa'nın görüşünün doğru olduğunu söyler ve Ayşe Hatun ile birlikte borç ve anaparayı ödeyeceğini belirtir.

Sonuç: Mahkeme Ayşe Hatun kefil Ömer'e Ali Ağa'nın iddialarına karşı görüş ister. Ömer'de Ali Ağa'nın iddialarının doğru olduğunu kabul eder. Davayı davacı Ali Ağa kazanmıştır.

11) Galata 27 No'lu Defter,58a/4 No'lu Defter

Zaman: H.1014-M.1605

Konu: Kira Borcunun ve Evin Parasının Ödenmemesi

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Kuruçeşme

Para Birimi: Akçe

Davacı: Fani Hatun Vakfı Mütevellisi Abdülvehhab oğlu Rüstem Bey

Davalı: İstemad kızı Kazine adlı Hıristiyan kadın

Davanın özeti: Fani Hatun Vakfı Mütevellisi Abdülvehhab oğlu Rüstem Bey, İstemad kızı Kazine adlı Hıristiyan kadını dava etmiştir. Kazine adlı Hıristiyan kadın bir tarafı Abdullah oğlu Süleyman bir tarafı ana yola komşu ve bir tarafı sahile komşu olan Kuruçeşme köyünde bulunan evini Rebiyülahir ayında H.1009 yılında bey'bi'l-istiğlal yolu ile 60.000 akçeye Fani Hatun Vakfı Mütevellisi Abdülvehhab oğlu Rüstem Bey'e satmış ve aynı evi yıllık 6.000 akçeye 4 yıllığına kiralamıştır. Vakıf Mütevellisi Rüstem'e göre Kazine adlı Hıristiyan kadın ilk yıl kira bedeli 6.000 akçeyi ödemiş kalan 3 yıllık kira bedelini ödememiştir. Vakıf Mütevellisi Rüstem Bey 3 yıllık kira bedeli olan 18.000 akçe ve anaparası olan 60.000 akçe dâhil olmak üzere toplam 78.000 akçenin Hıristiyan kadın Kazine'den alınmasını talep eder. Mahkeme Hıristiyan kadın Kazine'ye görüşünü sorar. Kazine Vakıf mütevellisi Rüstem Bey'in ifadesini doğrular.

Sonuç: Mahkeme Fani Hatun Vakfı mütevellisi Abdülvehhab oğlu Rüstem Bey'in savının doğruluğunu davacı durumda olan İstemad kızı Hıristiyan kadın Kazine'ye sorar. Kazine vakıf mütevellisi Rüstem Bey'in haklı olduğunu beyan etmesi üzerine davayı davacı Rüstem Bey kazanır.

12) Galata 27 No'lu Defter, 72b/2 No'lu Kayıt

Zaman: H. 1014-M.1605

Konu: Vakfın Alacağı'nın Ödenmemesi

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Üsküdar'da bir Mahalle

Para Birimi: Akçe

Davacı: Muhsine Hatun Vakfı Mütevellisi Yusuf oğlu Abdülcemil

Davalı: Yani kızı Aleksandra

Davanın özeti: Muhsine Hatun Vakfı Mütevellisi Yusuf oğlu Abdülcemil, Yani kızı Aleksandra'yı dava etmiştir. Petro kızı Andora Üsküdar'da bir tarafı Yani oğlu Nikola, bir tarafı Dimitri oğlu Kosta'ya ve iki tarafı ana yola komşu olan evini bey'bi'l istiğlal yolu ile 10.000 akçeye Muhsine Hatun Vakfı eski Mütevellisi Mahmut'a satmış ve evi yıllık 1.000 akçeye kiralamıştır. Yani kızı Aleksandra'da borcun ödenmemesi durumunda Petro kızı Andora'ya kefil olmuştur. Muhsine Hatun Vakfı mütevellisi Yusuf oğlu Abdülcemil, kefil olan Yani kızı Aleksandra'dan alacağını tahsil etmek istemektedir. Mahkeme kefil olan Aleksandra'ya görüşünü sorar. Aleksandra vakıf mütevellisi Abdülcemil'in görüşünü doğrulamakla birlikte anlaşma zamanında, H.1010 yılında, anlaşmanın 10.000 züyûf akçe üzerinden yapıldığını daha sonra Muhsine Hatun Vakfı eski mütevellisi Mahmut'un kefilinden vakfın alacağını istemesi üzerine kefil Aleksandra, eski mütevelli Mahmut'a 5.000 cedid akçe ödeme yaparak borcu ödemiştir. Aleksandra mahkemeden Mevlana Emrullah oğlu Mehmed imzalı hücceti mahkemeye sunar.

Sonuç: Aleksandra kefil olduğu için Vakfın eski mütevellisi Mahmut'a olan 10.000 akçelik zuyûf akçe yerine 5.000 cedid akçe ödeyerek borcunu ödemiştir. Mahkemeye Mevlana Emrullah oğlu Mehmed imzalı hücceti sunmuş ve mahkemeyi Aleksandra kazanmıştır.

13) Galata 41 No'lu Defter, 5a/2 No'lu Defter

Zaman: H.1025-M.1617

Konu: Kira Borcunun ve Evin Parasının Ödenmemesi

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Tophane, Fındıklı Mahallesi

Para Birimi: Akçe

Davacı: Yakup Kethüda Vakfı Mütevellisi Abdullah oğlu Mustafa Bey

Davalı: Hasan ve Selime Hatun kızı Emine

Davanın özeti: Yakup Kethüda Vakfı Mütevellisi Abdullah oğlu Mustafa Bey ve Hasan ve merhum Selime Hatun kızı Emine mahkemededir. Abdullah kızı Selime Hatun yaşamında Tophane, Fındıklı mahallesinde bulunan evini Yakup Kethüda Vakfı eski mütevellisi Beyazıd'a bey'bi'l-istiğlal yolu ile 40.000 akçeye satmış ve aynı evi yıllık 4.000 akçeye kiralamıştır. Selime Hatun'un vefat etmesi üzerine Yakup Kethüda Vakfı Mütevellisi Abdullah oğlu Mustafa Bey, merhum Selime Hatun'un vakfa 3.5 yıllık kira bedeli 14.000 akçe ve ana para 40.000 akçe olmak üzere toplam 54.000 akçe borcu kaldığını bildirir. Borca karşılık Emine Hatun'dan izin alınarak ev açık arttırmaya çıkarılır. Müstedam Çavuş kızı Fatma hatun en yüksek bedel olan 44.000 akçeyi teklif etmiştir. Ev bey'i-bât ile Fatma Hatuna satılır. Alacaklı olan Vakıf Mütevellisi Mustafa Bey 44.000 akçe borcu tahsil etmiş Emine Hatun'un 10.000 akçe borcu kaldığını mahkemeye bildirir. Emine Hatun Mustafa Bey'in sözlerini doğrular.

Sonuç: Merhum Selime Hatun'un borcuna karşılık kızı Emine'den izin alınarak ev açık arttırmaya çıkarılır. Borcun bir kısmı tahsil edilir, kalan borcu Emine Hatun'un kabul etmesi üzerine taraflar mahkemeden anlaşarak ayrılırlar.

14) Galata 42 No'lu Defter, 48a/2 No'lu Kayıt

Zaman: H.1026-M.1617

Konu: Borca kefil olanların borç bitiminde kefillikten azli

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Galata, Ağa Mahallesi

Para Birimi: Akçe

Davacı: Mihal oğlu Yani, Dimo kızı Erine

Davalı: Mehmed oğlu Şaban

Davanın özeti: Mehmet oğlu Şaban ve Mihal oğlu Yani ve Dimo Kızı mahkemededir. Şaban Efendi'nin Dimo kızı Soliye'den 10.000 akçelik alacağı mevcuttur. Bu borca karşılık Soliye, bir tarafı Mehmed Bey mülküne, bir tarafı Mehmed Çavuş mülküne, bir tarafı Hüseyin Ağa Vakfi'na, bir tarafı ana yola komşu olan, Ağa mahallesindeki evini, bey'bi'l-istiğlal yolu ile Şaban Efendi'ye satmış ve aynı evi Şaban Efendi'den kiralamıştır. Bu anlaşmaya Mihal oğlu Yani, Dimo Kızı Erine kefil olmuşlardır. Mihal oğlu Yani ve Dimo Kızı Erine, Soliye'nin Şaban Efendiye olan borcu ödemediğini ve kefillikten azlini talep edip bunun mahkeme kayıtlarına geçmesini talep etmektedirler. Mahkeme Şaban Efendiye görüşünü sorar. Şaban Efendi Soliye'nin kendisine olan borcu ödemediğini söylemesi üzerine Mihal oğlu Yani, Dimo kızı Erine kefillikten çıkarılmıştır.

Sonuç: Mihal oğlu Yani ve Dimo kızı Erine, Soliye'nin borcu bitmesi ve Şaban Efendiye borcu ödemesi sonucu Mihal oğlu Yani, Dimo Kızı Erine kefillikten Şaban Efendi'nin de ödediklerini belirtmesi ile taraflar anlaşarak mahkemeden ayrılmışlardır.

15) Galata 42 No'lu Defter, 70a/1 No'lu Kayıt

Zaman: H.1026-M.1617

Konu: Çiftlik Parasının Vakfa Ödenmemesi

Akde Konu Olan Mebî: Çiftlik

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Sabancı Kazası, Karagülli Köyü

Para Birimi: Akçe

Davacı: Hanım Hatun Vakfı Mütevellisi Maden oğlu Hasan

Davalı: Kurt Beyoğlu merhum Mustafa Çelebi'nin kızı Saime'nin Vasisi Abdullah kızı

Feridun Hatun

Davanın özeti: Hanım Hatun Vakfı şimdiki mütevellisi Hasan, Kurt Beyoğlu merhum Mustafa Çelebi'nin kızı Saime'nin vasisi Abdullah kızı Feridun Hatun karşısında mahkemeye başvurmuştur. Merhum Mustafa Çelebi yaşamında Sabancı kazası Karagülli köyünde bulunan çiftliğini zilhicce ayında H.1024 yılında Hanım Hatun Vakfı eski Mütevellisi Cafer'e 10.000 akçeye bey'bi'l-istiğlal yolu ile satmış ve evi 1 yıllığına 1.000 akçeye kiralamıştır. Bu süre zarfında Mustafa Çelebi vefat etmiştir ve vakfa olan borcunu eda edememiştir. Hanım Hatun vakfı şimdiki mütevellisi Hasan'da zikrolunan çiftlik hakkında tasarrufta bulunmak istemiştir. Mustafa Çelebi'nin kızının vasisi Feridun Hatun vesayeti sebebi ile vakfın çiftlik üzerinde tasarrufta bulunmasına mani olmuştur. Hanım Hatun Vakfı şimdiki mütevellisi Hasan yukarıda savını destekleyecek Merhum Mustafa Çelebi ve Hanım Hatun Vakfı eski mütevellisi Cafer'in aralarında imzalanan anlaşmayı, Galata Mahkemesi Naib Mevlana Mehmet oğlu Seyfullah Efendi imzası ve Abdünnebi oğlu Abdülkadir Efendi Ve Şemseddin oğlu Ali Efendi şahitliği bulunan hücceti mahkemeye sunar. Mahkeme hücceti kanıtlamasını talep eder. Zikrolunan şahitler Mustafa Çelebi Sabancı kazası Karagülli köyünde bulunan çiftliğini Zilhicce ayında H.1024 yılında Hanım Hatun Vakfı eski Mütevellisi Cafer'e 10.000 akçeye bey'bi'l-istiğlal yolu ile sattığını ve evi 1 yıllığına 1.000 akçeye kiralandığını belirtirler. Mahkeme son olarak Mütevelli Hasan'dan savını desteklemesi için yemin etmesini ister. Mütevelli Hasan yemin eder.

Sonuç: Merhum Mustafa Çelebi ve Hanım Hatun Vakfı eski mütevellisi Cafer ile yapılan bey'bi'l-istiğlal akdinden doğan hakkı Saime'nin vasisi Feridun Hatun karşısında kazanmak için Mütevelli Hasan mahkemeye hüccet ve hüccette yazan şahitler ile gelmiş ve en sonda

savını desteklemek için yemin etmiştir. Mahkeme'yi davacı Mütevellî Hasan kazanarak çiftlik üzerinde istediği gibi tasarruf etme hakkı elde etmiştir.

16) Galata 130 No'lu Defter, 67a/1 No'lu Kayıt

Zaman: H.1067-M.1657

Konu: Evin parasının Vakfa Ödenmemesi

Akde Konu Olan Mebî: Evin Yarısı

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Galata, Selime Hatun Mahallesi

Para Birimi: Riyâli Kuruş

Davacı: Saray Hademesinden merhume Cimşid ile Mahciban İsimli kadınların Vakfettiği

Paranın Mütevellisi Ahmet oğlu Mehmet Efendi

Davalı: Hasan kızı Ümmühanı Hatun

Davanın özeti: Saray Hademesinden merhume Cimşid ile Mahciban isimli kadınların vakfettiği paranın mütevellisi Ahmet oğlu Mehmet Efendi, Hasan kızı Ümmühanı Hatun'u dava etmiştir. Para vakfı mütevellisi Mehmet Efendiye göre; Hasan kızı Ümmühan'ın eşi Seyyit Hasan oğlu Seyyit Hüseyin, Selime Hatun mahallesinde, bir taraftan Muhyiddin, bir taraftan Mustafa Çelebi ve iki taraftan ana yola komşu olan evinin yarısını, rebiyülevvel ayı H.1067 yılında Cimşid ile Mahciban İsimli kadınların Vakfettiği Paranın eski mütevellisi Kemal oğlu Mirza beye bey'bi'l-istiğlal yolu ile 200 kıt'a riyali riyâli kuruşa satmış ve yıllık 20 kıt'a riyâli kuruşa kiralamıştır daha sonra Seyyit Hüseyin kayıplara karışmıştır, bunun üzerine ev rehin olarak vakfa kalmıştır. Para vakfının şimdiki mütevellisi Mehmet Efendi evi müzayede satarak hem evin harap olmamasını hem de alacağını tahsil etmek istemektedir hatta mahkemedен satış yapabilmek için izinle birlikte bir hüccette almıştır fakat Seyyit Hüseyin'in eşi Ümmühan Hatun evi vakfa teslim etmemektedir. Vakıf mütevellisi Mehmet bu konuda Ümmühan'dan şikâyetçidir. Mahkeme bunun üzerine Ümmühan'a görüşünü sorar. Ümmühan söylenenleri doğrulaması üzerine mahkeme Ümmühan Hatun'u evi vakıf mütevellisi Mehmet Efendi'ye teslim etmesi konusunda uyarır.

Sonuç: Saray Hademesinden merhume Cimşid ile Mahciban İsimli kadınların Vakfettiği Paranın Mütevellisi Ahmet oğlu Mehmet Efendi, borç karşılığı vakfa kalan evin satışını yapabilmek için mahkemedен izin almıştır. Ümmühan Hatun'unda söylenenleri doğrulaması üzerine ev, vakıf mütevellisi Mehmet Efendiye teslim etmesi konusunda uyarılmıştır. Mahkemeyi vakıf mütevellisi Mehmet Efendi kazanmıştır.

17) Galata 130 No'lu Defter, 46a/2 No'lu Kayıt

Zaman: H.1089-M.1678

Konu: Kira Borcunun ve Evin Parasının Ödenmemesi

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Galata, Hacı Memi Mahallesi

Para Birimi: Esendi Kuruş

Davacı: Yeniçerilerin Onuncu Ağa Bölüğün'de özel odada yaşayan kişilerin yemek gereksinimlerinin karşılanması için vakfedilen paranın mütevellisi Haydar oğlu Mustafa Beşe

Davalı: Dilaver Bey oğlu Mehmed Çelebi

Davanın özeti: Yeniçerilerin Onuncu Ağa Bölüğü'nde özel odada yaşayan kişilerin yemek gereksinimlerinin karşılanması için vakfedilen paranın mütevellisi Haydar oğlu Mustafa Beşe, Dilaver Bey oğlu Mehmed Çelebi'yi dava etmiştir. Paranın mütevellisi Mustafa Beşe'ye göre merhum Ahmed Çelebi yaşamında ramazan ayı H.1089 senesinde evini bey'bi'l-istiğlal yolu ile 750 esedi kuruşa Yeniçerilerin Onuncu Ağa Bölüğü'nde özel odada yaşayan kişilerin yemek gereksinimlerinin karşılanması için vakfedilen paranın eski mütevellisi Memi oğlu Mahmud Beşe'ye satmıştır, Dilaver oğlu Mehmet Çelebi'de yapılan bu işleme kefil olmuştur. Merhum Ahmed Çelebi vefat etmeden önce 420 esedi kuruşu Para vakfının eski mütevellisi Mahmut Beşe'ye ödediğini vakfın yeni mütevellisi Mustafa Beşe beyan etmiştir. Mustafa Beşe anapara ve kira parası dâhil 363 esedi kuruşu kefil Mehmet Çelebi'den tahsil etmek istemektedir. Mahkeme Mustafa Beşe'nin savına karşılık, Mehmet Çelebiye görüşünü sorar. Mehmet Çelebi'de Mustafa Beşe'nin haklı olduğunu söylemesi üzerine mahkeme Mehmet Çelebi'ye borcunu ödemesi konusunda tembihte bulunur.

Sonuç: Merhum Ahmed Çelebi'nin yaşamında yaptığı bey'bi'l-istiğlal akdinden kalan borca karşı kefil olan Mehmed Çelebi'nin, para vakfının şimdiki mütevellisi olan Mustafa Beşe'nin savını kabul etmesi sonucu mahkemeyi Mustafa Beşe kazanmıştır. Mahkeme Mehmet Çelebiyi borcunu ödemesi konusunda uyarmıştır.

18) Galata 130 No'lu Defter: 42b/4 No'lu Kayıt

Zaman: H.1094-M.1683

Konu: Evin Kirasının, Ana Parasının ve Şahsi Borcun Ödenmemesi Hakkında

Akde Konu Olan Mebî: Bağ

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Galata, Beşiktaş Nahiyesi, Ortaköy

Para Birimi: Kuruş

Davacı: Üsküdar Mehmetpaşa Mahallesi avarız vergisi için vakfedilen paranın mütevellisi Mustafa oğlu İbrahim Efendi

Davalı: Penopot oğlu Anton

Davanın özeti: Üsküdar Mehmetpaşa Mahallesi avarız vergisi için vakfedilen paranın mütevellisi Mustafa oğlu İbrahim Efendi, Penopot oğlu Anton dava etmiştir. Penopot oğlu Anton Şevval ayı H. 1091 senesinde bir tarafı Hristo bağına, bir tarafı Dimitri bağına, bir tarafı Anaton bağına bir taraftan ana yola komşu olan bağını bey'bi'l-istiğlal yolu ile Üsküdar Mehmetpaşa Mahallesi avarız vergisi için vakfedilen paranın eski mütevellisi Abdullah oğlu Yusuf'a 100 kuruşa satmış ve aynı baği yıllık 15 kuruşa yıllık kiralamıştır. Penopot oğlu Anton aynı zamanda vakfin eski mütevellisi Yusuf'tan 5 kuruş borç almış toplam istiğlal akdi neticesinde 100 kuruş anapara 15 kuruş kira parası ve 5 kuruş borç olmak üzere toplam 120 kuruşun 300 gün içinde ödeneceği eğer ödenmezse Anton'a Yusuf Çelebi'nin kefil olmuş ve kefalet işlemi Üsküdar Mahkemesi'nde naib olan Ahmed Efendi huzurunda hüccet imzalanmıştır. Vakfin şimdiki mütevellisi İbrahim Efendi'ye göre: aradan 300 geçmesine rağmen borcun ödenmediği ve Yusuf Çelebi'nin baği sattırmadığını söyler. Buna karşılık Anton borcu kabul ettiğini fakat Yusuf Çelebiyi tayin etmediğini sözlerine ekler. Mahkeme vakfin şimdiki mütevellisi İbrahim Efendi'den sözlerini kanıtlamasını talep eder. Vakfin şimdiki mütevellisi İbrahim Efendi elindeki hücceti mahkemeye sunar ve hüccette yazılan şahitler Mustafa oğlu Halil, Musalli oğlu Mustafa ve Mehmet Çelebi İbrahim Efendi lehine şahitlik ederler. Mahkeme Anton'a kefil olan Yusuf Çelebi'ye baği satarak istiğlal akdinden kaynaklı anapara, kira parası ve şahsi borcun ödenmesini söyler.

Sonuç: Üsküdar, Mehmetpaşa Mahallesi avarız vergisi için vakfedilen paranın mütevellisi Mustafa oğlu İbrahim Efendi, mahkemede savını destekleyecek hüccet sunmuş ve hüccette yazan şahitler Mustafa oğlu Halil, Musalli oğlu Mustafa ve Mehmet Çelebi İbrahim Efendi lehine şahitlik etmeleri sonucu mahkemeyi İbrahim Efendi kazanmıştır.

19) Galata 145 No'lu Defter: 69b/1 No'lu Kayıt

Zaman: H.1100-M.1689

Konu: Bey'bi'l-İstiğlal Akdinden Kaynaklı Borcun Ödenmemesi

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Galata Sultan Beyazıd Mahallesi

Para Birimi: Esedi Kuruş

Davacı: Dimitri oğlu Konstantin

Davalı: Vefat eden Dimitri'nin eşi, Aleksa kızı Cüve

Davanın özeti: Dimitri oğlu Konstantin, vefat eden Dimitri'nin eşi, Aleksa kızı Cüve ile mahkemelik olmuştur. Cüve'nin eşi Dimitri vefat etmiş mirası eşi Cüve'ye ve çocuklarına kalmıştır. Cüve aynı zamanda çocukların vasisi olmuştur. Dimitri oğlu Konstantin'in vefat eden Dimitri'den bey'bi'l istiğlal akdinden 160 esedi kuruşluk alacağı mevcuttur. Bunu vefat eden Dimitri'nin eşi ve çocukların varisi Cüve ret eder. Mahkeme Konstantin'den savını kanıtlamasını talep eder. Bunun üzerine Konstantin mahkemeye alacağı olduğunu gösteren bir hüccet sunar ve müezzin Himmet oğlu Ömer Efendi ve Yusuf oğlu Mustafa Çelebi'de Konstantin'in Dimitri'den alacağı olduğuna şahitlik ederler. Mahkeme borcun edasının vefat eden Dimitri'nin terekesinden yapılmasına karar verir.

Sonuç: Dimitri oğlu Konstantin bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı alacağını vefat eden Dimitri'nin terekesinden tahsil etmek için mahkemeye hüccet sunar ve hüccette yazılı hazır şahitler ile de savını kanıtlar. Mahkemeye Dimitri oğlu Konstantin kazanmıştır.

20) Galata 145 No'lu Defter, 46/b/2 No'lu Kayıt

Zaman: H.1100-M.1689

Konu: Bey'bi'l-İstiğlal Akdinden Kaynaklı Borcun Ödenmemesi

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: (...)

Para Birimi: Esedi Kuruş

Davacı: Abdullah kızı Gülistan Hatun vekili saatçi Donik

Davalı: (...) oğlu Ermeni Kirkor

Davanın özeti: Abdullah kızı Gülistan Hatun Vekili saatçi Donik, Ermeni Kirkor karşısında mahkemededir. Saatçi Donik'e göre Kirkor evini bey'bi'l-istiğlal yolu ile 200 esedi kuruşa satmış ve 40 esedi kuruşa Abdullah kızı Gülistan'dan kiralamıştır. Abdullah kızı Gülistan Hatun vekili saatçi Donik; Ermeni Kirkor'un 200 esedi kuruş anapara 40 esedi kuruş kiradan toplam 240 esedi kuruşu ödemediğini ve ellerinde bu savı destekleyecek mahkeme hücceti olduğunu belirtir. Mahkeme Ermeni Kirkor'a görüşünü sorar. Kirkor'da borcu olduğunu kabul eder. Mahkeme borcu ödemesi noktasında Kirkor'u uyarır.

Sonuç: Abdullah kızı Gülistan Hatun vekili saatçi Donik, Ermeni Kirkor'a karşı savını destekleyecek hüccet sunması ve Kirkor'un kendisine yöneltilen borcu kabul etmesi üzerine mahkemeyi Abdullah kızı Gülistan Hatun vekili saatçi Donik kazanır.

21) Galata 145 No'lu Defter, 104a/1 No'lu Kayıt

Zaman: H.1101-M.1689

Konu: Bey'bi'l-İstiğlal Akdinden Kaynaklı Kira Parasının Ödenmemesi

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Beşiktaş Nahiyesi, Kuruçeşme Köyü

Para Birimi: Kuruş

Davacı: Üsküdar'da Hadice Sultan bahçesi bostancılarının yemek paraları için vakfedilmiş paranın mütevellisi Abdülvehhab oğlu Ahmed Bey

Davalı: Azer oğlu Ermeni Pedros

Davanın özeti: Üsküdar'da Hadice Sultan bahçesi bostancılarının yemek paraları için vakfedilmiş paranın mütevellisi Abdülvehhab oğlu Ahmed Bey, Azer oğlu Ermeni Pedros, karşısında mahkemededir. Vakfin eski mütevellisi olan ve mahkemede hazır bulunan Mehmed oğlu Yusuf, Recep ayı 23. gününde H.1095 yılında Azer oğlu Pedros'a vakıf parasından 100 kuruş vermiştir. Borca karşılık Azer oğlu Pedros Kuruçeşme Köyü'nde bulunan evini bey'bi'l-istiğlal yolu ile satmış ve aynı evi yıllık 15 kuruşa kiralamıştır. Vakfin mütevellisi Ahmed Bey, Azer oğlu Pedros'un 3 yıllık kira borcu olan 45 kuruşu ödemediğini ve bu akitle alakalı elinde Naib Mustafa oğlu Abdullah Efendi imzası ile bir hüccet olduğunu sözlerine ekler. Mahkeme Azer oğlu Pedros'a görüşünü sorar, oda 45 kuruş olan kira bedelini ödediğini sözlerine ekler fakat mahkemeye kanıt sunamaz. Ahmed Bey'in elindeki hüccette yazan şahitler Ali Haseki oğlu Ömer Çelebi ve Mustafa oğlu Süleyman Bey; Azer oğlu Pedros'u vakıf parasından 100 kuruş aldığını bu borca karşılık Azer oğlu Pedros'un Kuruçeşme Köyü'nde bulunan evini bey'bi'l-istiğlal yolu ile para vakfına sattığını ve aynı evi yıllık 15 kuruşa kiraladığını ve Azer oğlu Pedros'un 3 yıllık kira borcu olan 45 kuruşu ödemediklerine şahitlik ederler. Son olarak mahkeme Vakfin eski mütevellisi olan Mehmed oğlu Yusuf'tan yemin etmesini ister. Vakfin eski mütevellisi Yusuf, Azer oğlu Pedros'tan hiç para almadığına yemin etmesi üzerine mahkemeyi davacı Ahmed Bey kazanır.

Sonuç: Üsküdar'da Hadice Sultan bahçesi bostancılarının yemek paraları için vakfedilmiş paranın mütevellisi Abdülvehhab oğlu davacı Ahmed Bey savını, Azer oğlu Ermeni Pedros karşısında savını kanıtlamak için mahkemeye hüccet ve hüccette yazan şahitlerin şahitliklerini sunar son olarak vakfin eski mütevellisinin para almadığına yemin etmesi üzerine mahkemeyi Ahmed Bey kazanmıştır.

İstanbul Şer'î Mahkemesi Davalar ve Çözümlenmeleri

1) İstanbul 1 No'lu Defter, 37a/1 No'lu Kayıt

Zaman: H.1021-M.1612

Konu: Kefilin üzerine düşen borcu ödememesi

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Galata, Beyoğlu Mahallesi

Para Birimi: Akçe

Davacı: Hüseyin Ağa Vakfın Mütevellisi Ali oğlu Ahmed Bey

Davalı: Monyo oğlu Yani

Davanın özeti: Hüseyin Ağa Vakfının mütevellisi Ali oğlu Ahmed Bey, Monyo oğlu Yani karşısında mahkemededir. Vakıf mütevellisi Ahmed Bey'e göre; Yorgo kızı Morola, İslâmla müşerref olduktan sonra Meryem bir tarafı kendi mülküne komşu bir tarafı Mustafa Bey mülküne komşu ve bir tarafı ana yola komşu olan Galata Beyoğlu'nda bulunan evini H.1018 muharrem ayında bey'bi'l-istiğlal yolu ile 8000 akçeye Hüseyin Ağa Vakfı'na satmış ve vakıftan yıllık 800 akçeye kiralamıştır. Yani, Sivasta, Yorgo'da yapılan bey'bi'l-istiğlal akdine kefil olmuşlardır. Vakıf mütevellisi Ahmed Bey aradan 3 yıl 8 ay geçtiğini ve kira borcunun 2936 akçe olduğunu ve kefil Yani'nin üzerine düşen borcun 979 akçe olduğunu sözlerine ekler. Mahkeme Yani'ye görüşünü sorar, Yani söylenen ithamı kabul etmesi üzerine mahkeme borcu ödeme konusunda Yani'yi uyarır.

Sonuç: Kefillerden Yani'nin üzerine düşen borcu kabul etmesi ile birlikte mahkemeyi Hüseyin Ağa Vakfı Müteveli'si Ahmed Bey kazanır.

2) İstanbul 1 No'lu Defter, 96b/2 No'lu Kayıt

Zaman: H.1022 - M.1613

Konu: Borcun ödenmemesi üzerine evin ve arsanın açık arttırma yolu ile satılması

Akde Konu Olan Mebî: Ev ve arsa

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Hacı İsa Mahallesi

Para Birimi: Akçe

Davacı: Mustafa Ağa Vakfı Mütevellisi Ali oğlu Fazlullah

Davalı: Yahudi Aslan oğlu Samari

Davanın özeti: Vefat eden Aslan adlı Yahudi yaşamında bir tarafı Attar Ahmed Çelebi Vakfı'na, bir tarafı Beyzade Mehmed Çelebi Vakfına, bir tarafı ana yola komşu olan ev ve arsasını Mustafa Ağa vakfı eski mütevellisi merhum İbrahim oğlu Mehmet Çelebi'ye yaşamında bey'bi'l-istiğlal yolu ile 25.000 akçeye satmıştır. Mustafa Ağa Vakfı'nın şimdiki mütevellisi Ali oğlu Fazlullah vakfin alacağını tahsil etmek istemektedir. Bey'bi'l-istiğlal akdini yapan Yahudi Aslan vefat etmiş mirası olan tek ev ve arsası oğlu Samiriye kalmıştır. Vakfin şimdiki mütevellisi Fazlullah vakfin alacağını talep etmiş ve Samari'yi dava etmiştir. Fakat vakfin alacağını Fazlullah tahsil edememiş ve istirbah (nema) parasından mahrum kalmamak için eve el koymuştur. Ancak ev rehine konulduktan bugüne oldukça yıpranmıştır, vakfin zararını karşılamak isteyen müteveli Fazlullah evi arsası ile birlikte müzayedede satışa sunmuştur. Satışta en yüksek teklifi Mehmet Çelebi vermiş ve ev Mehmet Çelebi'ye geçmiştir.

Sonuç: Mustafa Ağa Vakfı'nın şimdiki mütevellisi Ali oğlu Fazlullah vakfin alacağını tahsil etmek için evi ve arsayı müzayedede satmış ve ev Samari'den Mehmet Çelebi'ye geçmiştir.

3) İstanbul 2 No'lu Defter, 5a/3 No'lu Kayıt

Zaman: H.1024-M.1615

Konu: Ortadan kaybolan borçludan alacağın tahsili

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Hacı İlyas Mahallesi

Para Birimi: Akçe

Davacı: Hacı Ramazan Vakfı Mütevellisi Hasan oğlu Hüseyin

Davalı: Yunus oğlu Mehmet Efendi

Davanın Özeti: Hacı Ramazan Vakfı Mütevellisi Hasan oğlu Hüseyin, Yunus oğlu Mehmet Efendi ile mahkemeye gelir. Ali kızı Esmâ Hacı İlyas mahallesinde, bir tarafı Raziye Hatun, bir tarafı Ayşe Hatun ve bir tarafı Hacı Osman mülküne ve bir tarafı ana yola komşu olan evini bey'bi'l-istiğlal yolu ile 4000 akçeye satmış ve aynı evi 2 yıllığına kiralamıştır. Fakat bu süre zarfında Esmâ Hatun kayıplara karışmış ve evde boş kalmıştır. Vakfın mütevellisi Hüseyin Bey evin boş kalmasından ve yıpranmasından dolayı evi müzayede satmak ve satıştaki paradan nema kazanarak Esmâ Hatun'da olan vakıf alacağını tahsil etmek istemektedir. Mahkemedan satış izni alan Hüseyin Efendi müzayede en yüksek teklifi veren Mehmet Efendi'ye evi 5.000 akçeye bey-i bat ile satar. Mahkeme yapılan satışı onaylar ve sicile kaydeder.

Sonuç: Esmâ Hatun'un ortadan kaybolması üzerine vakıf alacağını tahsil etmek isteyen Hüseyin Efendi Mahkemedan satış izni alarak evi Mehmet Efendi'ye satmıştır. Mahkeme Hüseyin Efendi lehinde hareket etmiştir.

4) İstanbul 2 No'lu Defter, 30b/1 No'lu Kayıt

Zaman: H.1025-M.1616

Konu: Ortadan kaybolan borçludan alacağın tahsili

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Mustafa Paşa Mahallesi

Para Birimi: Akçe

Davacı: Kamer Hatun Vakfının Mütevellisi Ahmed oğlu Nasuh Çavuş

Davalı: Timur oğlu Nikola

Davanın özeti: Kamer Hatun Vakfının Mütevellisi Ahmed oğlu Nasuh Çavuş, Timur oğlu Nikola ile birlikte mahkemeye gelirler. Dimitri oğlu Yorgi ve eşi Yasto kızı Zafra Mustafa Paşa Mahallesinde bir tarafı Yahya Paşa Vakfı'na, bir tarafı Dede oğlu Durmuş mülküne komşu olan evlerini Kamer Hatun Vakfı'nın eski mütevellisi Hasan Çavuş'a bey'bi'l-istiğlal yolu ile 25.000 akçeye satmışlar ve aynı evi 2500 akçeye kiralamışlardır. Hatun Vakfı'nın Mütevellisi Ahmed oğlu Nasuh Çavuş Yorgi ve eşi Zafra'nın ortadan kaybolduklarını ve evin yıkılmaya yüz tuttuğunu mahkemeye bildirmiştir. Vakfın mütevellisi Nasuh Çavuş evi müzayede satmak ve satıştaki paradan nema kazanarak vakıf alacağını tahsil etmek istemektedir. Mahkmeden izin alarak evi müzayede en yüksek bedeli veren Timur oğlu Nikola'ya 27.500 akçeye bey-i bat ile satar. Mahkeme yapılan satışı onaylar ve sicile kaydeder.

Sonuç: Dimitri oğlu Yorgi ve eşi Yasto kızı Zafra'nın ortadan kaybolması üzerine vakıf alacağını tahsil etmek isteyen Nasuh Çavuş Mahkmeden satış izni alarak evi Timur oğlu Nikola'ya satmıştır. Mahkeme Nasuh Çavuş lehinde hareket etmiştir.

5) İstanbul 3 No'lu Defter, 19b/4 No'lu Kayıt

Zaman: H.1027-M.1618

Konu: Bey'bi'l-İstiğlal akdinden kaynaklı kira parasının ödenmemesi

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Serrac İshak Mahallesi

Para Birimi: Akçe

Davacı: Hacı Mustafa Vakfının Mütevellisi Abdullah oğlu Ali

Davalı: Abdullah oğlu Piyale

Davanın özeti: Hacı Mustafa Vakfının Mütevellisi Abdullah oğlu Ali, Abdullah oğlu Piyale'yi mahkemede dava etmiştir. Abdullah oğlu Piyale Serrac İshak Mahallesinde bir tarafı Rıdvan oğlu Mehmet Çavuş mülküne bir tarafı (...) vakfına komşu ve bir tarafı ana yola komşu evini Şevval ayı H. 1025 senesinde bey'bi'l-istiğlal yolu ile 130.500 akçeye satmış ve evi yıllık 13.050 akçeye vakıftan kiralamıştır. Daha sonra vakıf mütevellisi Ali, Piyale'den kira bedelini talep etmiş Piyale kira bedelini ödememiştir. Bunun üzerine Hacı Mustafa Vakfının Mütevellisi Abdullah oğlu Ali, Mahmud Paşa Mahkemesi'nde naib olan Alaeddin oğlu Ahmed Efendi imzalı hücceti mahkemeye sunmuştur. Piyale hüccette geçen ifadeleri ret etmesi üzerine mahkeme vakıf mütevellisi Ali'den savını kanıtlamasını talep eder. Vakıf mütevellisi Ali hüccette yazan Bayram oğlu İmam Salih Efendi, Dede oğlu müezzin İsa Halife vakıf mütevellisi Ali lehine şahitlik etmeleri üzerine mahkemeyi Hacı Mustafa vakfı mütevellisi Ali kazanır.

Sonuç: Hacı Mustafa Vakfının Mütevellisi Abdullah oğlu Ali, piyale karşısında olan alacağını kanıtlamak için mahkemeye hüccet sunmuş ve hüccette yazan şahitlerin vakıf mütevellisi Ali lehine şahitlik etmeleri ile mahkemeyi Müteveli Ali kazanmıştır.

6) İstanbul 3 No'lu Defter, 31a/4 No'lu Kayıt

Zaman: H.1027-M.1618

Konu: Bey'bi'l-İstiğlal Akdinden Kaynaklı Borcun Ödenmemesi

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Neslişah Sultan Mahallesi

Para Birimi: Akçe

Davacı: Mahmut oğlu vefat eden Hasan Çavuş oğlu Ali'nin vasisi Mahmud oğlu Cafer Efendi'nin Vekili Mahmud oğlu Osman Çavuş

Davalı: Abdullah oğlu vefat eden Hüseyin'in çocukları Mehmed, Ahmed ve İbrahim

Davanın özeti: Mahmut oğlu vefat eden Hasan Çavuş oğlu Ali'nin vasisi Mahmud oğlu Cafer Efendi'nin Vekili Mahmud oğlu Osman Çavuş, Abdullah oğlu vefat eden Hüseyin Bey'in çocukları Mehmed, Ahmed ve İbrahim karşısında mahkemededir. Vefat eden Hüseyin Bey yaşamında Neslişah Mahallesi'nde bir tarafı Abdullah oğlu Hasan mülküne, bir tarafı Hayyat Mahmud mülküne ve bir tarafı ana yola komşu olan evini Safer ayı H.1013 senesinde bey'bi'l-istiğlal yolu ile 12.000 akçeye Mahmut oğlu vefat eden Hasan Çavuş oğlu Ali'nin vasisi Mahmud oğlu Cafer Efendi'ye satmış ve aynı evi yıllık 1200 akçeye kiralamıştır. Hüseyin Bey vefat etmiş ve vefatından sonra eşi Abdullah kızı Dilara anapara 5.000 akçe ve kira bedelinden de 500 akçe toplam 5.500 akçe Cafer Efendi'ye ödemiştir. Hüseyin Efendi'nin aslı maldan ve icareden toplam Cafer Efendi'ye toplam 7700 akçe borcu kalmıştır. Cafer Efendi'nin vekili Osman Çavuş elinde bulunan hücceti mahkemeye sunarak Hüseyin Bey'in varislerinden olan oğulları Mehmed, Ahmed, ve İbrahim'den alacağın tahsil edilmesini ister. Mahkeme Hüseyin Efendi'nin oğulları ve varisleri olan Mehmed, Ahmed ve İbrahim'e görüşünü sorar onlarda hüccetin içeriğini ret ederler. Mahkeme Osman Çavuşa savını desteklemesi ister. Osman Çavuş naib Zekeri oğlu Musa Efendi imzalı hüccette geçen Hacı Derviş oğlu Hamza Efendi ve Üveys oğlu Ali şahitlerini çağırır. Şahitler davacı Osman Çavuş lehinde görüş bildirirler. Mahkeme vefat eden Hüseyin Bey'in borcu için oğulları Mehmed, Ahmed, İbrahim 7.700 akçeyi Osman Çavuş'a ödemelerine karar verir.

Sonuç: Ali'nin vasisi Cafer Efendi'nin vekili Osman Çavuş mahkemeye savını desteklemek için hüccet ve hüccette yazan şahitler ile gelir. Şahitlerin Osman Çavuş lehine şahitlik

yapmaları ile birlikte davayı Osman avuş, vefat eden Hüseyin Efendi'nin oğulları ve varisleri olan Mehmed, Ahmed ve İbrahim karşısında kazanır.

7) İstanbul 3 No'lu Defter, 56b/3 No'lu Kayıt

Zaman: H.1027-M.1618

Konu: Bey'bi'l-İstiğlal Akdinden Kaynaklı Borcun Ödenmemesi

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Şerefzade Mahallesi

Para Birimi: Akçe

Davacı: Abdullah oğlu Mehmed Çavuş

Davalı: Halil kızı Esmâ'nın eşi ve vekili Ahmed oğlu Ali Bey

Davanın özeti: Abdullah oğlu Mehmed Çavuş, Halil kızı Esmâ'nın eşi ve vekili Ahmed oğlu Ali Beyi dava etmiştir. Mehmed Çavuşa, 15 ay önce Halil kızı Esmâ'nın amcası Kaya oğlu Ahmet'e 16.000 akçe borç vermiş ve karşılığında Ahmet'ten Şerefzade Mahallesi'nde bulunan evini H.1026 senesinde bey'bi'l-istiğlal yolu ile satın almış ve evi yıllık 1920 akçeye Ahmet'e kiraya vermiştir. Daha sonra Esmâ'nın amcası Ahmet vefat etmiş ve mirası Esmâ'ya kalmıştır. Mehmed Çavuş 16.000 akçelik alacağını Esmâ'dan tahsil etmek istemektedir ve alacağı olan 16.000 akçe için naib Ataullah oğlu Mehmet Efendi imzalı bir hücceti mahkemeye sunar. Mahkeme Esmâ'nın eşi ve vekili olan Ali beye görüşünü sorar. Esmâ'nın eşi Ali söylenenleri ret etmesi üzerine mahkeme Mehmed Çavuş'tan savını kanıtlamasını talep eder. Hüccette yazan Abdullah oğlu Hacı Ali Osman oğlu Hacı Hüseyin ve Abdullah oğlu Piyale, Mehmet Çavuş lehine şahitlik etmeleri üzerine Mahkeme davacı Mehmet Çavuş lehine karar verir.

Sonuç: Davacı Mehmet Çavuş mahkemeye getirmiş olduğu hüccet ve hüccette yazan Abdullah oğlu Hacı Ali Osman oğlu Hacı Hüseyin ve Abdullah oğlu Piyale şahitlikleri ile mahkemeyi kazanmıştır.

8) İstanbul 4 No'lu Defter, 42b/4 No'lu Kayıt

Zaman: H.1028-M.1619

Konu: Bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı borca karşılık evin açık arttırma ile satılması

Akde Konu Olan Mebî: Ev (Ambarı, odası, kileri, su kuyusu içinde)

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Tuzcî Mahallesi

Para Birimi: Akçe

Davacı: Rumeli Vilayetinden Aydos kasabasından Durmuş oğlu Ahmet

Davalı: Abdullah oğlu Yeniçeri Mustafa Beşe

Davanın özeti: Rumeli Vilayetinden Aydos kasabasından Durmuş oğlu Ahmet, Abdullah oğlu Yeniçeri Mustafa Beşe ile mahkemededir. Durmuş oğlu Ahmet, Tuzcî mahallesinde bulunan bir tarafı Abdullah oğlu Mahmud Beşe bir tarafı hassaya komşu ve iki tarafı ana yola komşu olan evini (Ambarı, odası, kileri, su kuyusu içinde) Mustafa Çelebi'nin çocuklarının vasisi olan Abdi Halife'ye Recep ayında H. 1019 senesinde bey'bi'l-istiğlal yolu ile 26.450 akçeye satmış ve aynı evi bir yıllık 3968 akçeye kiralamıştır. Bu işlemler bittikten sonra Abdi Halife vefat etmiş Durmuş oğlu Ahmet de 4 yıl ortadan kaybolmuştur. Bunun üzerine mahkeme çocukların annesini Mustafa kızı Hatice'yi vasisi olarak atamıştır. Hatice de almış olduğu fetva ile birlikte evi açık arttırma ile satışa çıkarmış ve en yüksek bedeli veren Abdullah oğlu yeniçeri Mustafa Beşe'ye evi 16.000 akçeye satmıştır. Durmuş oğlu Ahmet biriken kira borcunun, satıştan elde edilen 16.000 akçe ile takas edilmesi ile birlikte satışı onayladığını bildirir. Durmuş oğlu Ahmet koymuş olduğu şartın kabul edilmesi ile birlikte evin Mustafa Beşe'nin mülkü olduğunu kabul eder.

Sonuç: Durmuş oğlu Ahmet evini bey'bi'l-istiğlal yolu ile satmış ve ortadan 4 yıl kaybolmuştur. Yeni vasi mahkemeden ve almış olduğu fetva ile evi açık arttırma yoluyla en yüksek bedeli veren Mustafa Beşe'ye satmış ve 4 yıl boyunca biriken kira bedelinin kendisinden alınmayacağı satıştan elde edilen para ile bu borcun kapandığını beyan etmesi ile taraflar anlaşarak mahkemeden ayrılmıştır.

9) CİLT 9, KAYIT NO: 469

İstanbul 9 No'lu Defter, 24b/1 No'lu Kayıt

Zaman: H.1071-M.1661

Konu: Bey'bi'l-İstiğlal Akdinden Kaynaklı Borcun Ödenmedi İddiası

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Balabanağa Mahallesi

Para Birimi: Riyali Kuruş

Davacı: Bali oğlu vefat eden İsmail Efendi'nin çocukları Mehmed, Musa, Halil, Eyüp, Ayşe Hatunun vasisi olan Hamamcı Mehmed oğlu Ömer Ağa

Davalı: Rumeli Kazaskeri merhum Bostanzade Mehmed Efendi'nin kardeşleri varisleri Feyzullah ve Rukiye'nin vekilleri müderris Ebubekir Efendi, müderris Halil Efendi, Mehmed Nedim Efendi

Davanın özeti: Bali oğlu vefat eden İsmail Efendi'nin çocukları Mehmed, Musa, Halil, Eyüp, Ayşe Hatunun vasisi olan Hamamcı Mehmed oğlu Ömer Ağa, Rumeli Kazaskeri merhum Bostanzade Efendi'nin kardeşleri varisleri Feyzullah ve Rukiye'nin vekilleri müderris Ebubekir Efendi, Halil Efendi, Mehmed Nedim Efendi karşısında mahkemededir. Ömer Ağa'ya göre Rumeli Kazaskeri merhum Mehmed Efendi vefatından 15 yıl önce yaşamında 1920 riyali kuruş borcuna karşılık evini İsmail Efendi'ye bey'bi'l-istiğlal yolu ile 1920 riyali kuruşa satmış ve aynı evi yıllık 192 riyali kuruşa kiralamıştır. Ömer Ağa'ya göre; Mehmed Efendi 15 yıllık kira bedeli olan 2880 riyali kuruşu ödemediği beyan eder. Vekiller müderris Ebubekir Efendi, müderris Halil Efendi, Mehmed Nedim Efendi merhum İsmail Efendi ve merhum Mehmed Efendi'nin aralarında anlaştıklarını ve birbirlerine karşı borç ilişkisinin bittiğini belirtirler. Ömer Ağa söylenenleri reddeder. Mahkeme, vekillerden müderris Ebubekir Efendi, müderris Halil Efendi, Mehmed Nedim Efendi'den savlarını kanıtlamasını isterler. Onlarda mahkemede hazır bulunan şahitleri Seyyid Hasan Paşa oğlu Nasuh Bey, Kadı Mustafa oğlu Ali Efendi, Hacı Hamza Ebubekir Efendi ve Yunus oğlu Abdurrahman Efendi 15 yıllık kira bedeli olan 2880 riyali kuruşun huzurlarında Mehmed Efendi'nin İsmail Efendi'ye ödediklerini mahkemeye bildirirler. Mahkemeyi davalı Rumeli Kazaskeri merhum Bostanzade Mehmed Efendi'nin kardeşleri varisleri Feyzullah ve Rukiye'nin vekilleri müderris Ebubekir Efendi, müderris Halil Efendi, Mehmed Nedim Efendi kazanır.

Sonuç: Vekiller müderris Ebubekir Efendi, müderris Halil Efendi, Mehmed Nedim Efendi 15 yıllık kira bedeli olan 2880 riyali kuruşu Rumeli Kazaskeri merhum Bostanzade Mehmed Efendi'nin yaşamında İsmail Efendi'ye ödediğini ve mahkemeye çağrılan şahitler ile kanıtlarlar. Mahkeme davacı Ömer Ağayı bir daha kanıt olmadan dava açmaması konusunda uyarır.

10) İstanbul 9 No'lu Defter, 35b/1 No'lu Kayıt

Zaman: H.1071-M.1661

Konu: Bey'bi'l-İstiğlal Akdinden Kaynaklı Kira Borcunun ve Ana Paranın Ödenmemesi Hakkında

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Defterdar Ahmet Çelebi Mahallesi

Para Birimi: Riyâli Kuruş

Davacı: Abdullah oğlu Mehmed Ağa

Davalı: Mehmet oğlu Yahya Bey eşi Ümmühani

Davanın özeti: Defterdar Ahmed Çelebi mahallesi ahalisinden Mehmet oğlu Yahya bey vefat etmiş mirası ve eşi Abdullah kızı Ümmühani kızları Aişe Havva ve oğulları İsmail, Halil'e kalmıştır. Vefat eden Yahya Efendi'nin çocuklarının vasisi ve vekili Mehmet Ağa, Yahya Efendi'nin eşi Ümmühani karşısında mahkemededir. Mehmet Ağa'ya göre; Yahya Efendi 6 ay önce evini bey'bi'l-istiğlal yolu ile 500 riyali kuruşa kendisine sattığını ve yıllık 75 riyali kuruştan kiraladığını bildirir. Yahya Bey 6 ay evde oturmuş ve vefat etmiştir. Mehmet Ağa anapara olan 500 riyali kuruşu ve 6 aylık kira bedeli olan 37,5 kuruşun Ümmühani'den alınmasını talep eder. Mahkeme Ümmühani'ye görüşünü sorar. Ümmühani söylenenleri ret eder. Mehmet Ağa mahkemeye getirdiği Sinan oğlu Osman Bey, İvaz oğlu İbrahim Beşe şahitlikleri ile tezini mahkemede kanıtlar. Aynı zamanda mahkeme Mehmet Ağa'nın Yahya Efendi'den hiç para almadığına yemin etmesini talep eder. Mehmet Ağa mahkemenin isteği üzerine yemin eder ve davayı kazanır.

Sonuç: Mehmet Ağa mahkemeye getirdiği şahitler Sinan oğlu Osman Bey, İvaz oğlu İbrahim Beşe ile savını kanıtlar. Aynı zamanda para almadığına yemin eder. Mehmet ağa şahitler ve yemin ederek davayı kazanmıştır.

11) İstanbul 9 No'lu Defter, 52b/3 No'lu Kayıt

Zaman: H.1071-M.1661

Konu: Satılan Arsanın Daha Önce Bey'bi'l-istiğlal Yolu İle Satın Alındığının Öne Sürülmesi

Akde Konu Olan Mebî: Arsa

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Atik Ali Paşa Mahallesi

Para Birimi: Akçe

Davacı: Ahmed oğlu Mehmed Beşe

Davalı: Halil oğlu Ahmed Çelebi

Davanın özeti: Ahmed oğlu Mehmed Beşe, Halil oğlu Ahmed Çelebi karşısında mahkemededir. Ahmed oğlu Mehmed Beşe iki, tarafı Kerime Hatun mülküne bir tarafı Merdo ve Yamandi mülküne ve bir tarafı ana yola komşu olan arsayı Abdülmenan oğlu Mehmet Ağa'dan 3.000 akçeye satın almıştır. Mehmet Beşe'ye göre Ahmet Çelebi'nin söz konusu arsayı Kürekçi Anastaş'dan bey'bi'l-istiğlal yolu ile aldığını öne sürerek kendisine engel olduğunu söyler ve mahkemede Ahmet Çelebi'ye arsasının kime ait olduğunu sorulmasını ister. Ahmet Çelebi cevabında arsanın Mehmet Ağa'dan Mehmet Beşe'ye satıldığını ve Kürekçi Anastaş 'ın kendisine bey'bi'l-istiğlal akdi ile arsayı kendisine satmadığını söyler. Ahmet Çelebi bundan sonra Mehmet Beşe 'ye bu arsa ile ilgili herhangi bir dava açamayacağını da sözlerine ekler.

Sonuç: Mehmet Beşe göre; kendisinin almış olduğu arsaya Ahmet Çelebi daha önce bey'bi'l-istiğlal akdi ile aldığını öne sürerek arsayı Mehmet Beşe'ye kullandırmadığını beyan eder. Mahkemede Ahmet Çelebi'nin arsayla alakalı herhangi bir tasarrufu olmadığını beyan etmesi ile taraflar karşılıklı anlaşarak mahkemeden ayrılırlar.

12) İstanbul 9 No'lu Defter, 9a/2 No'lu Kayıt

Zaman: H.1071-M.1661

Konu: Satılan Evin Daha Önce Bey'bi'l-istiğlal Yolu İle Satılıp Vakıfta Rehin Olduğu İddiası

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Abdi Subaşı Mahallesi

Para Birimi: Akçe

Davacı: Mihal oğlu Hıristiyan Belaş

Davalı: Ali Ağa Vakfi Mütevellisi Hemdem oğlu Ali Efendi

Davanın özeti: Mihal oğlu Hıristiyan Belaş, Ali Ağa Vakfi Mütevellisi Hemdem oğlu Ali Efendi karşısında mahkemededir. Mihal oğlu Hristiyan Belaş'a göre; Kokna adında Hıristiyan bir kadın bir tarafı hisar duvarına bir tarafı Heryano mülküne bir tarafı Polidro bir tarafı ana yola komşu olan evini H.1044 yılında Mesih Paşa Vakfı'na olan 22.500 akçelik borcuna karşı bey'bi'l-istiğlal yolu ile Mesih Paşa Vakfı mütevellisi Mustafa oğlu Beye rehin olarak bırakmıştır. Kokna daha sonra Mesih Paşa Vakfı mütevellisi Mustafa oğlu Abdi Bey'den izin alarak evi Nikoa oğlu Laskari'ye satmış ve Laskari'de evi en son evi Mihal oğlu Belaş'a satmıştır. Hemden oğlu Ali Efendi, Mesih Paşa Vakfı'ndan önce evin Ali Ağa Vakfı'nda bey'bi'l-istiğlal yolu ile rehin bırakıldığını ve evin Mesih Paşa vakfın ait olduğu ileri sürerek en son evi satın alan Belaş'a engel olmaktadır. Belaş, Ali Efendi'nin bu engel olma durumunun önüne geçilmesini mahkemeden talep eder. Mahkeme Ali Efendi'ye evin vakfa ait olduğu ile alakalı kanıt olup olmadığını sorar. Ali Efendi tezi doğrultusunda herhangi bir kanıt olmadığını söyler. Mahkeme kanıt olmayan Ali Ağa Vakfı Mütevellisi Hemdem oğlu Ali Efendi'yi eve müdahil olmaması konusunda uyarır. Davayı Mihal oğlu Hıristiyan Belaş kazanır.

Sonuç: Mihal oğlu Belaş'a evin, Ali Ağa Vakfı'nda rehin olduğunu ileri sürerek eve müdahale eden Ali Efendi mahkemeye savını destekleyecek herhangi bir kanıt sunamaması üzerine mahkemeyi Mihal oğlu Belaş kazanmıştır.

13) İstanbul 9 No'lu Defter, 169a/3 No'lu Kayıt

Zaman: H.1072-M.1661

Konu: Vefat Eden Kişinin Mirasına El Koyularak Satılması İddiası

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Parekende Kasım Ağa Mahallesi

Para Birimi: Riyâli Kuruş

Davacı: Beytülmal Amme ve Hassa Emmini, Nasrullah oğlu Seyyit Mehmed

Davalı: Hac yolunda vefat eden İbrahim Çelebi'nin vasisi Abdi oğlu Mehmed Çelebi

Davanın Özeti: Beytülmal amme ve hassa emini, Nasrullah oğlu Seyyit Mehmed, hac yolunda vefat eden İbrahim Çelebi'nin vasisi Abdi oğlu Mehmed Çelebi karşısında mahkemededir. Hassa emini Seyyid Mehmed'e göre; İbrahim Çelebi hac yolunda vefat etmiştir mülk ve hakkı olan 13 hisseli evi kalmıştır. Mehmed Çelebi eve el koyarak 1004 riyali kuruşa satmış İbrahim Çelebi'nin zevcesi ve tek varisi olan Fatma Hatun'a 250 riyali kuruş vermiş ve kalan 750 riyali kuruşu beytülmale teslim etmesi gerekirken hakkı olmayan bu paraya el koymuştur. Mahkeme bu savın üzerine Mehmed Çelebi'ye görüşünü sorar. Mehmed Çelebi, İbrahim Çelebi'nin yaşamında kedisine vasiyet bırakarak eğer hacca vefat edersem 13 hisseli evimi satarak 300 riyali kuruşu ve mehri müeccel'den kalan 60 riyali kuruşu İbrahim Çelebi'nin zevcesi Fatma Hatun'a vermesi gerektiğini ve 100 riyali kuruşu haftanın belli günlerinde fakir fukaraya yemek vermesi gerektiğini ve Fatma Hatun'a rub'u hissesi vermesi gerektiği kalan para ile de bir vakıf kurularak ribhinden mahallenin camisinde cüz ve kuran okutulmasını, cabi atanmasını ve bir kimsenin de vakıfta çalışmasını vasiyet etmiştir. Mehmet Çelebi 300 riyali kuruş ve mehri müeccel'den kalan 60 riyali kuruşu ve rub'u hissesinden 136 riyali kuruşu Fatma Hatun'a teslim etmiştir. Kalan 400 riyali kuruş ile de vakıf kurarak kendisinin vakıf mütevellisi olduğunu söyler. Mahkeme Mehmet Çelebi'den söylediklerini kanıtlamasını ister, oda yanında getirmiş olduğu Mehmet Çelebi Seyyid Cafer Çelebi, Seyyid mahkemede Abdi oğlu Mehmet Çelebi lehine şahitlik etmeleri üzerine mahkemeyi davalı Abdi Mehmet Çelebi kazanır.

Sonuç: Abdi oğlu Mehmed Çelebi, Beytülmal amme ve hassa emini, Nasrullah oğlu Seyyit Mehmed karşında şahitlerin kendisi lehine şahitlik yapması ile birlikte davayı kazanmıştır.

14) İstanbul 9 No'lu Defter 264a/4 No'lu Kayıt

Zaman: H.1072-M.1662

Konu: Bey'bi'l-İstiğlal Akdinden Kaynaklı Borcun Ödenmemesi Hakkında

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Fındıklı Kasabası İbrahim (...) Mahallesi

Para Birimi: Riyali Kuruş

Davacı: Çemşidi Hatun Vakfının Mütevellisi Abdullah oğlu Mehmed Bey

Davalı: Seyyid Hasan oğlu Seyyid Hüseyin Çelebi

Davanın özeti: Çemşidi Hatun Vakfının Mütevellisi Abdullah oğlu Mehmed Bey, Seyyid Hasan oğlu Seyyid Hüseyin Çelebi karşısında mahkemededir. Vakfın mütevellisi Mehmet Bey'e göre; Hüseyin Çelebi Fındıklı kasabasında İbrahim (...) Mahallesinde bulunan evini 2 yıl önce Çemşidi Hatun Vakfının eski mütevellisi Kemaleddin oğlu Mirza Bey'e bey'bi'l-istiğlal yolu ile 200 riyali kuruşa satmış ve evi vakıftan yıllık 20 riyali kuruşa kiralamıştır. Vakfın şimdiki mütevellisi Mehmed Bey anapara olan 200 riyali kuruşun Hüseyin Çelebi'den alınmasını talep eder ve bu konu ile alakalı elinde bir hüccet belgesi olduğunu da sözlerine ekler. Mahkeme Hüseyin Çelebi'ye görüşünü sorar. Hüseyin Çelebi, Vakfın Mütevellisi olan Mehmet Bey'in sözlerini doğrulaması üzerine mahkemeyi Çemşidi Hatun Vakfı'nın Mütevellisi Abdullah oğlu Mehmed Bey kazanır. Mahkeme Hüseyin Çelebi'yi borcunu ödeme konusunda uyarır.

Sonuç: Çemşidi Hatun Vakfının Mütevellisi Abdullah oğlu Mehmed Bey, Hüseyin Bey'den bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı anapara borcunun alınabilmesi için mahkemeye hüccet sunmuş ve borçlu olan Hüseyin Çelebi'de borcunu kabul etmesi ile mahkemeyi Mehmet Bey kazanmıştır.

15) İstanbul 16 No'lu Defter,72b/1 No'lu Defter

Zaman: H.1076-M.1665

Konu: Bey'bi'l-istiğlal Akdinden Kaynaklı Borcun, Evin Müzayede Satılarak Ödenmesi Hakkında

Akde Konu Olan Mebî: Ev (3 oda, ahır, bahçe ve dışında kenefi olan)

Akde Konu Olan Mebî Yeri: İstanbul, Keçeci Piri Mahallesi

Para Birimi: Esedi Kuruş

Davacı: Todori oğlu vefat eden Yamandi'nin çocukları Rali, Konstantin Todoş, Maryore, Ezmerağda, Aksatin vasisi Mihal oğlu Yanaki

Davalı: Hasan oğlu Mahmut Ağa

Davanın özeti: Medine'ye tabi Litroz köyünden olup Eflak'ta ticaret yaparken vefat eden Todori oğlu Yamandi yaşamında İstanbul, Keçeci Piri Mahallesi'nde bir tarafı vakf odaları, bir taraftan İsmilyoni mülküne, bir taraftan Kosta mülküne ve bir taraftan ana yola komşu evini (3 oda, ahır, bahçe ve dışında kenefi olan) Safer ayının H.1075 senesinde Mustafa Ağa'ya bey'bi'l-istiğlal yolu ile 550 esedi kuruşa satmıştır daha sonra Yamandi 9 ay 5 gün sonra Eflak'ta ticaret yaparken vefat etmiş ve mirası Yamandi'nin çocukları Rali, Konstantin Todoş, Maryore, Ezmerağda, Aksatin'e kalmıştır. Çocukların vasisi olan Mihal oğlu Yani borcu ödemek için Mustafa Bey'den izin alarak evi müzayedeye çıkmış ve en yüksek teklifi veren Hasan oğlu Mahmud Ağa'ya 43.000 akçeye bey-i bat ile satmıştır. Mustafa Ağa'nın borcu ödenmiştir. Mahkeme bu işlemi tescil etmiştir.

Sonuç: Medine'ye tabi Litroz köyünden olup Eflak'ta ticaret yaparken vefat eden Todori oğlu Yamandi vefat ettikten sonra bey'bi'l-istiğlal akdinden kalan borcu ev müzayedeye çıkarılıp satılarak ödenmiş ve taraflar anlaşarak mahkemeden ayrılmışlardır.

16) İstanbul 22 No'lu Defter, 19a/1 No'lu Kayıt

Zaman: H.1107-M.1696

Konu: Beytül Malın El Koyduğu Evin Bey'bi'l-istiğlal Akdi Yolu İle Satıldığı Ortaya Çıkması

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: İstanbul, Nişancı Cafer Çelebi Mahallesi

Para Birimi: Kuruş

Davacı: Vefat eden Kaliçecizade Abdurrahman Efendi'nin kızı Ümmühani Hatun'un Kur'an okutulması için vakfettiği paranın mütevellisi Fazlullah oğlu Mehmet Efendi

Davalı: Beytülmal emini Abdülmennan oğlu Mehmed Çelebi'nin vekili Mustafa oğlu Mehmed Çelebi

Davanın özeti: Vefat eden Kaliçecizade Abdurrahman Efendi'nin kızı Ümmühani Hatun'un Kur'an okutulması için vakfettiği paranın şimdiki mütevellisi Fazlullah oğlu Mehmet Efendi, Beytülmal emini Abdülmennan oğlu Mehmed Çelebi'nin vekili Mustafa oğlu Mehmed Çelebi'yi ile davalık olmuştur. Paranın mütevellisi Fazlullah oğlu Mehmet Efendiye göre; Abdurrahman oğlu Cafer oğlu Abdülkerim Efendi yaşamında Nişancı Cafer Mahalesi'nde bir tarafı Halil Çelebi, bir tarafı İbrahim Bey mülküne, bir tarafı Çavuş mülküne ve bir tarafı ana yola komşu olan evini safer ayını ortalarında H.1098 yılında bey'bi'l-istiğlal yolu ile 500 kuruşa vefat eden Kaliçecizade Abdurrahman Efendi'nin kızı Ümmühani Hatun'un vakfettiği paranın eski ve vefat eden mütevellisi Mustafa oğlu Hasan Ağa'ya satmıştır. Beytülmal emini Abdülmennan oğlu Mehmed Çelebi'nin vekili Mustafa oğlu Mehmed Çelebi, Abdurrahman oğlu Cafer oğlu Abdülkerim Efendi'nin varisleri olmadığı gerekçesi ile eve el koymuştur. Davacı Fazlullah oğlu Mehmed evin para vakfına geri verilmesini talep etmektedir. Mahkeme davalı Beytülmal emininin vekili olan Mustafa oğlu Mehmed Çelebi'ye görüşünü sorar, Mehmed Çelebi iddiaları ret eder. Mahkeme Fazlullah oğlu Mehmet Efendi'nin görüşünü kanıtlamasını ister oda elindeki hücceti mahkemeye sunar ve hüccette yazan Hatun mahallesinden Hacı Efendi oğlu Recep, Hacı Murad oğlu Hacı İsmail Çelebi mahkemede Fazlullah oğlu Mehmet Efendi lehine şahitlik ederler mahkemeyi davacı Fazlullah oğlu Mehmet Efendi kazanır.

Sonuç: Para vakfının mütevellisi Fazlullah oğlu Mehmed Efendi elindeki hüccet ve şahitlerin yardımı ile beytölmalden evi almıştır ve mahkemeyi kazanmıştır.

17) İstanbul 22 No'lu Defter 19a/2 No'lu Kayıt

Zaman: H.1107-M. 1696

Konu: Evin açık artırmada satışa çıkarılarak satılması

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: İstanbul, Nişancı Cafer Çelebi Mahallesi

Para Birimi: Kuruş

Davacı: Vefat eden Kalıçecizade Abdurrahman Efendi'nin kızı Ümmühani Hatun'un Kur'an okutulması için vakfettiği paranın mütevellisi Fazlullah oğlu Mehmet Efendi

Davalı: Mehmed oğlu İbrahim Efendi

Davanın Özeti: Vefat eden Kalıçecizade Abdurrahman Efendi'nin kızı Ümmühani Hatun'un Kur'an okutulması için vakfettiği paranın mütevellisi Fazlullah oğlu Mehmet Efendi ile Mehmed oğlu İbrahim Efendi mahkemeye gelirler. Fazlullah Mehmed Efendi'ye göre Abdurrahman oğlu Cafer oğlu Abdülkerim Efendi yaşamında Nişancı Cafer Mahalesi'nde bir tarafı Halil Çelebi, bir tarafı İbrahim Bey mülküne, bir tarafı Çavuş mülküne ve bir tarafı ana yola komşu olan evini bey'bi'l-istiğlal yolu ile 500 kuruşa vefat eden Kalıçecizade Abdurrahman Efendi'nin kızı Ümmühani Hatun'un vakfettiği para vakfına satmıştır. Beytülmal emini Abdülmennan oğlu Mehmed Çelebi'nin vekili Mustafa oğlu Mehmed Çelebi, Abdurrahman oğlu Cafer oğlu Abdülkerim Efendi'nin varisleri olmadığı gerekçesi ile eve el koymuştur. Para vakfının mütevellisi Fazlullah oğlu Mehmet Efendi beytülmal emininin dava etmiştir. Müteveli Fazlullah oğlu Mehmet Efendi elindeki hüccet ve şahitler yardımı ile evin vakıf tarafından 500 kuruşa satın alındığını kanıtlamış ve davayı kazanmıştır. Müteveli Fazlullah oğlu Mehmet Efendi mahkemeden izin alarak evi müzayedeye çıkarmış ve en yüksek teklifi veren Mehmet oğlu İbrahim Efendi'ye Abdullah oğlu Yusuf şahitliği ile 250 kuruşa satmıştır. Mahkeme yapılan işlemi tescil etmiştir.

Sonuç: Para vakfının mütevellisi Fazlullah oğlu Mehmed Efendi elindeki hüccet ve şahitlerin yardımı ile beytülmalden evi almış ve evi müzayedeye çıkararak en yüksek teklifi veren Mehmet oğlu İbrahim Efendi'ye satmıştır. Mahkemede taraflar anlaşarak ayrılmışlardır.

18) İstanbul 22 No'lu Defter, 59b/2 No'lu Kayıt

Zaman: H.1107-M.1696

Konu: Bey'bi'l-istiğlal Akdinden Kaynaklı Borcun 1 yıl tehir edilmesi

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: İstanbul Kadırga Limanı yakınlarındaki Şehsuvar Mahallesi

Para Birimi: Kuruş

Davacı: Mehmed oğlu Şamizade Mustafa Efendi

Davalı: Minkarizade Abdullah Efendi Para Vakfının mütevellisi müderris Merhum Mustafa Efendi oğlu Ahmed Efendi

Davanın özeti: Mehmed oğlu Şamizade Mustafa Efendi, Minkarizade Abdullah Efendi Para Vakfının mütevellisi müderris Merhum Mustafa Efendi oğlu Ahmed Efendi ile birlikte mahkemeye gelir. Şamizade Mustafa Efendi bir taraftan İbrahim Hanzade mülküne, bir taraftan Mehmed Çelebi mülküne, kale duvarı ile sınır olan evini 5 sene evvel bey'bi'l-istiğlal yolu ile Minkarizade Abdullah Efendi Para Vakfının eski mütevellisi Mehmed Çelebi'ye bey'bi'l-istiğlal yolu ile 3.500 kuruşa satmış ve evi yıllık 350 kuruşa kiralamıştır. 5 yıl anapara ve kira bedeli dâhil toplamda 5.250 kuruş borcundan 1 yıllık kira bedeli olan 350 kuruş ödemiş ve toplamda vakfa 4 yıllık kira ve anapara borcu kalmıştır. Şamizade Mustafa Efendi mahkemede vakfın şimdiki mütevellisi Ahmed Efendi'den borcu bu yıl ödeyemeyeceğini ve borcun bir yıl tehir edilmesini talep eder. Ahmed Efendi borcun 1 yıl tecil edilmesini kabul eder. Şamizade Mustafa Efendi mahkemede bulunan Ahmed oğlu Hacı İbrahim'i borcun ödenmesine ilişkin konuda vekil tayin eder, Hacı İbrahim'in vekâleti kabul etmesi ile birlikte Şamizade Mustafa Efendi'nin borcu 1 yıl tehir edilir. Mahkeme işlemi kaydeder.

Sonuç: Mehmed oğlu Şamizade Mustafa Efendi bey'bi'l-istiğlal akdinden kaynaklı 4 yıllık kira borcu ve anapara borcunu ödeyemeyeceği için Ahmed Efendi'den 1 yıl ertelemesini talep eder onunda kabul etmesi ile birlikte borcun ödenmesine ilişkin bir vekil tayin edilir ve taraflar karşılıklı anlaşarak mahkemeden ayrılırlar.

19) İstanbul 22 No'lu Defter, 95a/1 No'lu Kayıt

Zaman: H.1107-M.1696

Konu: Bey'bi'l-İstiğlal Akdinden Kaynaklı Borcun Ödenmemesi Dolayısı İle Evin Başkalarına Satılması

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Çerağı Hasan Mahallesi

Para Birimi: Kuruş

Davacı: Mehmed Ağa kızı Rabia Hatun

Davalı: İğya oğlu Hıristiyan tüccar Haçadur, Kaya oğlu Hıristiyan tüccar Kati

Davanın özeti: Mehmed Ağa kızı Rabia Hatun, İğya oğlu Hıristiyan Haçadur, Kaya oğlu Hıristiyan Kati ile birlikte mahkemeye gelir. Rabia Hatun bir tarafı kendi mülküne komşu, bir taraftan Mataracı Ahmed Ağa mülküne komşu ve iki taraftan ana yola komşu olan evini Kapu Emmini Mustafa Çavuş Ve Ahmed Çelebi Vakıflarına bey'bi'l-istiğlal akdi ile 700 kuruşa satmıştır. Rabia Hatun vakıflara olan borçlarını ödeyemediğini belirterek vakıf mütevellisi Mustafa oğlu Mehmed Ağa'nın izni ile evin bir bölümünü İğya oğlu Hıristiyan tüccar Haçadur, Kaya oğlu Hıristiyan tüccar Kati'ye 1170 kuruşa bey eder. Bu satmış olduğu paradan 150 kuruşu peşin alır, kalan 1020 kuruştan 350 kuruşunu gelecek ay olan Zilhicce ayının başlangıcında ve kalan 670 kuruşu da her 30 günün sonunda 50 kuruş vermek şartıyla İğya oğlu Hıristiyan tüccar Haçadur, Kaya oğlu Hıristiyan tüccar Kati'ye toplamda 402 gün vadeli olarak satar. İğya oğlu Hıristiyan tüccar Haçadur, Kaya oğlu Hıristiyan tüccar söylenenleri doğrular. Mahkeme yapılan işlemi kayıt eder.

Sonuç: Rabia Hatun, Mustafa Çavuş Ve Ahmed Çelebi Vakıflarına bey'bi'l-istiğlal akdi ile sattığı evin borcunu ödeyemediği için vakıflardan izin alarak evin bir kısmını İğya oğlu Hıristiyan tüccar Haçadur, Kaya oğlu Hıristiyan tüccarlara satmıştır. Taraflar karşılıklı anlaşmışlardır.

20) İstanbul 22 No'lu Defter, 131b/2 No'lu Kayıt

Zaman: H.1107-M.1696

Konu: Bey'bi'l-istiğlal Akdinden Kaynaklı Borcun Ödenmemesi Üzerine Evin Satılması ve Satın Alan Kişinin Borcunu Ödememesi

Akde Konu Olan Mebî: Ev, arsa

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Sarı Musa Mahallesi

Para Birimi: Kuruş

Davacı: Mehmed oğlu vefat eden Solak Ahmed Beşe'nin çocukları İbrahim ve İsmail'in annesi ve vasisi Ahmed kızı Ayşe Hatun

Davalı: Mustafa oğlu gümrük emini Mehmed Ağa

Davanın özeti: Mehmed oğlu vefat eden Solak Ahmed Beşe'nin çocukları İbrahim ve İsmail'in annesi ve vasisi Ahmed kızı Ayşe Hatun, Mustafa oğlu gümrük emini Mehmed Ağa karşısında mahkemedir. Ayşe Hatun çocukların parasından kardeşi Ahmed oğlu Mehmet Çelebi'ye 290 kuruş borç vermiş ve Mehmet Çelebi borcuna karşılık Sarı Musa Mahallesinde bir taraftan Mehmet Ağa mülküne ve bir taraftan Ebezade Mehmed Çelebi mülküne ve ana yola komşu olan iki oda hamam ahırını olan evini (evin arsası Medine-i Münevvere Vakfına yıllık 510 akçeye mukataalı) bey'bi'l-istiğlal yolu ile satmış ve evi Ayşe Hatun'dan 43,5 kuruşa kiralamıştır. Toplamda 333,5 kuruş borcu olan Mehmed Çelebi borcunu ödememiştir. Bunun üzerine Ayşe Hatun kardeşi Mehmet Çelebi'den vekâlet alır ve evi müzayedeye çıkararak en yüksek teklifi veren Mustafa oğlu gümrük emini Mehmed Ağa'ya 71.000 akçeye satmıştır. Kardeşinin Mehmet Çelebi'nin vekili olan Ayşe Hatun, vakfa mukataalı olan arsayı müteveli Abdullah oğlu Hacı Mustafa'dan izin alarak 57.000 akçeye Mustafa oğlu gümrük emini Mehmed Ağa'ya ferağ eder/devreder. Toplamda 128.000 akçenin ödenmediği gerekçesi ile Ayşe Hatun, gümrük emini Mustafa Ağayı mahkemeye şikâyet eder. Mahkeme Mustafa Ağaya görüşünü sorar, oda hüccetin içeriğini ve Ayşe Hatun'un Mehmed Çelebi'nin vekili olmadığını söyler. Mahkeme Ayşe Hatundan savını kanıtlamasını ister oda hüccette yazan Aydın Kethüda mahallesinden Abdurrahman oğlu İbrahim Çelebi, İbrahim oğlu İsmail şahadetleri ile savını kanıtlar. Mahkeme vakfa mukataalı olan arsa parası ve evin parasını ödemesi için Mustafa oğlu gümrük emini Mehmed Ağa'yı uyarır. Davayı Ayşe Hatun kazanır.

Sonuç: Ayşe Hatun Mustafa oğlu gümrük emini Mehmed Ağa karşısından mahkemeye sunmuş olduğu hüccet ve hüccette yazan şahitlerin yardımı ile davayı kazanmıştır.

21) İstanbul 23 No'lu Defter, 27a/2 No'lu Kayıt

Zaman: H.1108-M.1696

Konu: Bey'bi'l-İstiğlal Akdinden Kaynaklı Borcun Ödenmediği İddiası İle Eve El Konulması ve Evin Açık Artırma Yolu İle Satılması

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: İstanbul Mirahor Mahallesi

Para Birimi: Riyali Kuruş

Davacı: Pertev Paşa Vakfı Mütevellisi Ali oğlu Hacı Ali

Davalı: Yanaki oğlu Konstantin

Davanın özeti: Pertev Paşa Vakfı Mütevellisi Ali oğlu Hacı Ali, Yanaki oğlu Konstantin ile birlikte mahkemeye gelir. Dökenci oğlu Hıristiyan İlyazer yaşamında bir tarafı Makdis oğlu Kayak mülküne ve üç taraftan ana yola komşu olan evini H.1069 senesinde Pertev Paşa vakfının eski mütevellisi Mehmed oğlu Mehmed Ağa'ya bey'bi'l-istiğlal yolu ile 150 riyali kuruşa satmıştır. İlyazer borcunu ödeyemeden ve rehini kaldıramadan vefat etmiştir. İlyazer'in oğlu Yasef ev Pertev Paşa Vakfına rehin iken evi Yanaki oğlu Konstantin'e satmıştır. Daha sonra Pertev Paşa Vakfı Mütevellisi Ali oğlu Hacı Ali, Konstantin karşısında mahkemeye çıkarak eve haksız yere el koyulduğunu şahitler yardımı ile kanıtlamış ve evi tekrar vakfin mülkiyetine geçirmiştir. Müteveli Ali evin yıkılma durumu oluşmasından dolayı evi müzayede açık arttırmaya çıkarmış ve en yüksek teklifi veren Konstantin'e 80 riyali kuruşa satmıştır.

Sonuç: Pertev Paşa Vakfı Mütevellisi Ali oğlu Hacı Ali vakfa rehin olarak bulunan evi Konstantin'den şahitlerin yardımı ile geri almış ve evi açık arttırmada çıkararak Konstantin'ne satmıştır. Taraflar mahkemeden anlaşarak ayrılmışlardır.

22) İstanbul 23 No'lu Defter, 61a/1 No'lu Kayıt

Zaman: H.1108-M.1696

Konu: Bey'bi'l-istiğlal Yolu İle Satıldığı Anlaşılan Evin Parasının Vekilden Tahsil Edilmesi Talebi

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Üsküdar Kazası Kadıköy

Para Birimi: Esedi Kuruş

Davacı: Abdullah kızı Hatice Hatun'un eşi, Hüdaverdi oğlu Mustafa Çelebi

Davalı: Mehmet oğlu Ahmed oğlu merhum Mesud Efendi'nin eski bir vekili olan Himmet oğlu Muharrem Çelebi

Davanın özeti: Abdullah kızı Hatice Hatun'un eşi, Hüdaverdi oğlu Mustafa Çelebi, Mehmet oğlu Ahmed oğlu merhum Mesud Efendi'nin eski bir vekili olan Himmet oğlu Muharrem Çelebi karşısında mahkemededir. Mustafa Çelebi'ye göre; Mesud Efendi, H.1103 yılında Recep ayında Üsküdar kazası Kadıköy'de ana yola komşu olan evini satması için Muharrem Çelebi'yi vekil tayin etmiştir. Davacı Mustafa Çelebi eşi Hatice Hatun adına evi davalı Muharrem Çelebi'den 225 kuruşa satın alır ve ödemesini yapar. Nuh Efendi Vakfı'nın mütevellisi Osman oğlu Hamimi Ömer Ağa merhum Mesud Efendi'nin vakıftan 150 kuruş borç aldığını ve buna karşılık söz konusu Kadıköy'de ana yola komşu olan evi H. 1100 yılında bey'bi'l-istiğlal yöntemi ile vakfa rehin bırakmıştır. Vakfın mütevellisi evin daha önce vakfa rehin bırakıldığını söyleyerek Mustafa Çelebi'yi dava eder, şahitlerin yardımı ile davayı kazanır ve evi Mustafa Çelebi'den alır. Bunun üzerine Mustafa Çelebi Mesud Efendi'nin vekili Muharrem Çelebi'den bu paranın alınması talep eder. Mahkeme Muharrem Çelebi'ye görüşünü sorar oda Mustafa Çelebi emri ile 225 kuruşu Mesud Efendi'ye verdiğini söyler. Mustafa Çelebi'de söylenenleri doğrular vefat eden Mesud Efendi'nin borçlarının terekesinden fazla olmasından dolayı 225 kuruşu davalı Muharrem Çelebi'den istediğini belirtir. Mahkeme Muharrem Çelebi'nin kefil olmadığını vekil olduğu belirterek davalı Muharrem Çelebi'yi haklı bulur. Mahkeme dava açmaması konusunda Mustafa Çelebi'yi uyandır.

Sonuç: Mustafa Çelebi alacağını rücu etmek için Mesud Efendi'nin vekili Muharrem Çelebi'yi dava etmiş fakat Muharrem Çelebi'nin kefil değil vekil olmasından dolayı mahkeme davalı Muharrem Çelebi'yi haklı bulmuştur.

23) İstanbul 23 No'lu Defter, 61a/2 No'lu Kayıt

Zaman: H.1108-M.1696

Konu: Bey'bi'l-istiğlal Akdi Sonrası Fazla Ödenen Paranın Kefile Geri İade Edilmesi

Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Galata, Kapıdağ Nahiyesi Meyhaniye Köyü

Para Birimi: Kuruş

Davacı: Drako oğlu Astaşnaki

Davalı: Emine Hanım Vakfının mütevellisi Mustafa oğlu Ahmed Çelebi

Davanın Özeti: Drako oğlu Astaşnaki, Emine Hanım Vakfı'nın Müteveli'si Mustafa oğlu Ahmed Çelebi karşısında mahkemededir. Yani oğlu Toma oğlu Bolicroni Kapıdağ köyünde bir taraftan Boyacı Yani bir taraftan Preşgara mülküne ve iki taraftan ana yola komşu olan evini H.1097 yılında Emine Hanım Vakfının mütevellisi Mustafa oğlu Ahmed Çelebi'ye bey'bi'l-istiğlal yolu ile 100 kuruşa satmış ve vakıftan yıllık 15 kuruşa kiralamıştır. Drako oğlu Astaşnaki'de bu işleme kefil olmuştur. Drako oğlu Astaşnaki'ye göre; Ahmed Çelebi Astaşnaki'den 11 yıllık kira bedeli olan 165 kuruş almıştır. Astaşnaki mahkemeye hüccet sunmuş ve hüccette Astaşnaki'nin anapara olan 100 kuruş ve Astaşnaki'nin anapara olan 100 kuruş ve bir yıllık kira bedeli olan 15 kuruşa kefil olduğu yazmaktadır. Astaşnaki toplamda 165 kuruş ödediği, kefil olarak sadece 115 kuruştan sorumlu olduğunu ve fazladan ödediği 50 kuruşun kendisine geri ödenmesini talep eder. Mahkeme Ahmet Çelebi'ye görüşünü sorar. Oda söylenenleri ve hüccetin içeriğini doğrular. Mahkeme Ahmet Çelebi'ye 50 kuruşu Astaşnaki'ye ödemesini söyler.

Sonuç: Astaşnaki, Emine Hanım Vakfı'nın Mütevellisi Mustafa oğlu Ahmed Çelebi'ye 115 kuruş ödemesi gerekirken toplamda 165 kuruş ödemiştir, fazla ödemiş olduğu 50 kuruşu mahkemeye hüccet sunarak ispatlamış ve Ahmet Çelebi'de Astaşnaki'nin sözlerini doğrulaması ile mahkemeyi Astaşnaki kazanmıştır.

24) İstanbul 23 No'lu Defter, 27a/2 No'lu Kayıt

Zaman: H.1108-M.1697

Konu: Borca Karşılık Yapılan Bey'bi'l-istiğlal Akdi İle Evin Vakfa Rehin Verilmesi Ve Sonrasında Evin Vakıf Tarafından Borçtan Fazla Paraya Satılması Mirasçının Hak Talebi
Akde Konu Olan Mebî: Ev

Akde Konu Olan Mebî Yeri: Kızıлтаş Mahallesi

Para Birimi: Kuruş

Davacı: Mehmet oğlu Hasan oğlu Belgrad muharebesinde şehit düşen Gökçe Mehmet Çelebi'nin oğlu Süleyman Çelebi

Davalı: Sinan oğlu Koskalı Hacı Mehmed

Davanın özeti: Mehmet oğlu Hasan oğlu Belgrad muharebesinde şehit düşen Gökçe Mehmet Çelebi'nin oğlu Süleyman Çelebi, Sinan oğlu Koskalı Hacı Mehmed karşısında mahkemededir. Gökçe Mehmet Çelebi Belgrad muharebesinde şehit düşmüştür ve mirası oğulları Süleyman Çelebi, Mehmed Çelebi ve kızı Ümmühani Hatun'a miras kalmıştır. Süleyman Çelebi'ye göre; Gökçe Mehmet Çelebi'nin Koskalı Hacı Mehmet'ten 1500 kuruş borç almış ve bu borca karşılık evini Koskalı Hacı Mehmet'e bey'bi'l-istiğlal akdi ile satmıştır. Gökçe Mehmet Çelebi'nin vekili Hasan oğlu Halil Ağa evi 1900 kuruşa bir başkasına satmıştır Bu para ile birlikte Hacı Mehmet'e olan 1.500 kuruşluk borç ödenmiş ve geriye 400 kuruş Hacı Mehmet'e emanet edilmiştir. Süleyman Çelebi 3 kardeşten biri olarak kendisine düşen 160 kuruşluk paranın kendisine verilmesini talep eder. Mahkeme Hacı Mehmet'e görüşünü sorar oda Süleyman Çelebi'nin haklı olduğunu ve 160 kuruş alacağı olduğunu bildirir.

Sonuç: Süleyman Çelebi'nin mirastan alacağı para Hacı Mehmet'inde Süleyman Çelebi'nin sözlerini doğrulaması ile taraflar mahkemeden anlaşarak ayrılırlar.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

Galata Mahkemesi 24 Numaralı Sicil

Galata Mahkemesi 25 Numaralı Sicil

Galata Mahkemesi 27 Numaralı Sicil

Galata Mahkemesi 41 Numaralı Sicil

Galata Mahkemesi 42 Numaralı Sicil

Galata Mahkemesi 130 Numaralı Sicil

Galata Mahkemesi 145 Numaralı Sicil

İstanbul Mahkemesi 1 Numaralı Sicil

İstanbul Mahkemesi 2 Numaralı Sicil

İstanbul Mahkemesi 3 Numaralı Sicil

İstanbul Mahkemesi 4 Numaralı Sicil

İstanbul Mahkemesi 9 Numaralı Sicil

İstanbul Mahkemesi 16 Numaralı Sicil

İstanbul Mahkemesi 22 Numaralı Sicil

İstanbul Mahkemesi 23 Numaralı Sicil

KURAN, Timur (Ed.), **Mahkeme Kayıtları Işığında 17. İstanbul’unda Yüzyıl Sosyo Ekonomik Yaşam**, C:1, İstanbul: İş Bankası Kültür Yay. 2010.

KURAN, Timur (Ed.), **Mahkeme Kayıtları Işığında 17. İstanbul’unda Yüzyıl Sosyo Ekonomik Yaşam**, C: 2, İstanbul: İş Bankası Kültür Yay. 2010.

KURAN, Timur (Ed.), **Mahkeme Kayıtları Işığında 17. İstanbul’unda Yüzyıl Sosyo Ekonomik Yaşam**, C: 4, İstanbul: İş Bankası Kültür Yay.2011.

KURAN, Timur (Ed.), **Mahkeme Kayıtları Işığında 17. İstanbul’unda Yüzyıl Sosyo Ekonomik Yaşam**, C: 5, İstanbul: İş Bankası Kültür Yay.2011.

KURAN, Timur (Ed.), **Mahkeme Kayıtları Işığında 17. İstanbul’unda Yüzyıl Sosyo Ekonomik Yaşam**, C: 6, İstanbul: İş Bankası Kültür Yay.2011.

KURAN, Timur (Ed.), **Mahkeme Kayıtları Işığında 17. İstanbul’unda Yüzyıl Sosyo Ekonomik Yaşam**, C: 7, İstanbul: İş Bankası Kültür Yay.2012.

KURAN, Timur (Ed.), **Mahkeme Kayıtları Işığında 17. İstanbul’unda Yüzyıl Sosyo Ekonomik Yaşam**, C: 8, İstanbul: İş Bankası Kültür Yay. 2.Basım, 2014.

KURAN, Timur (Ed.), **Mahkeme Kayıtları Işığında 17. İstanbul’unda Yüzyıl Sosyo Ekonomik Yaşam**, C: 9, İstanbul: İş Bankası Kültür Yay.2013.

KURAN, Timur (Ed.), **Mahkeme Kayıtları Işığında 17. İstanbul’unda Yüzyıl Sosyo Ekonomik Yaşam**, C: 10, İstanbul: İş Bankası Kültür Yay.2013.

2. Diğer Kaynaklar (Kitap, Makale, Sözlük)

ABDÜLAZİZ, Mahmud,bin İsrail b. **Câmi’u’l-Fusûleyn/Yargılama Usûlüne Dair**, Ed.Hacı Yunus Aydın, Çev: Hacı Yunus Aydın ve ...[başkl], Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012.

ÂBİDÎN, İbn, **Reddü’l-muhtâr ‘ale’ d-Dürri’l-muhtâr**, c.10, (Çev. Ahmed Davudoğlu), İstanbul: Şamil Yayınevi, 1984.

————— **Reddü’l-muhtâr ‘ale’ d-Dürri’l-muhtâr**, c.11, (Çev. Mehmet Savaş), İstanbul: Şamil Yayınevi, 1984.

————— **Reddü’l-muhtâr ‘ale’ d-Dürri’l-muhtâr**, c.9, (Çev. Ahmed Davudoğlu), İstanbul: Şamil Yayınevi, 1984.

————— **Reddü’l-muhtâr‘ale’ d-Dürri’l-muhtâr**, c.4, (Çev. Mazhar Taşkesenlioğlu),

İstanbul: Şamil Yayınevi, 1984.

————— **Reddü'l-muhtâr'ale'd-Dürri'l-muhtâr**, c.5, (Çev. Ahmed Davudoğlu), İstanbul: Şamil Yayınevi, 1984.

AKGÜNDÜZ, Ahmed, **Karşılaştırmalı Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye**, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2013.

AKGÜNDÜZ, Ahmed, **Şer'îye Sicilleri**, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1988.

AKTEPE, İshak Emin, **Fâiz ve Finansman Hadisleri**, İstanbul: Yedirenk Yay. 2010.

ALKIM V. Bahadır, ANTEL Nazime, AVERY Robert, ECKMANN Janos, HURI Sofi, İZ Fahir, MANSUROĞLU Mecdud, TIETZE Andreas, "Bey' bi'l-istiğlal", **Redhouse Türkçe/Osmanlıca-İngilizce Sözlük**, İstanbul: Redhouse Yay. 2011.

————— "Bey", **Redhouse Türkçe/Osmanlıca-İngilizce Sözlük**, İstanbul: Redhouse Yay. 2011.

————— "Bey'bi'l-vefa", **Redhouse Türkçe/Osmanlıca-İngilizce Sözlük**, İstanbul: Redhouse Yay. 2011.

ALUFANLA, Adam Abdulmajeed, **Analysis of the Factors Responsible for Variation Between Forms (Suwar) and Substances(Haqâ'iq) of Islamic Financial Contracts: A Case Study of Bay'al-Wafa**, Kuala Lumpur Malezya: IIUM Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Institute of Islamic Banking and Finance, Mart 2015.

APAYDIN, H. Yunus Apaydın, "İne", **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2000.

————— "Şahit", **T.D.V. İslâm Ansiklopedisi**, c.38, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı yay, 2010.

————— "Karz", **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.24, İstanbul: Diyanet Vakfı Yay. 2001.

ATAR, Fahrettin, **Fıkıh Usûlü**, İstanbul: M.Ü İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay.2013.

AYDIN, Mehmet Âkif, “Osmanlı Devleti’nde Mahkeme” **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.27,İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003.

————— **Kadı Sicillerinde İstanbul**, İstanbul: İsam Yayınları, 2010.

————— **Osmanlı Devleti’nde Hukuk ve Adalet**, İstanbul: Klasik Yay. 2017.

————— **Türk Hukuk Tarihi**, İstanbul: Beta Yay. 2017.

BAKTIR, Mustafa, “Hile-i Şer’iyye”, **İslâm’da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, C.2, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2006.

BAL, Faruk, **Arap Yarımadası’nda Ticaret Hz. Peygamber ve Dört Halife Dönemi**, İstanbul: Beka Yay. 2015.

BARKAN, Ömer Lütü, **Edirne Askeri Kassamı’na Ait Tereke Defterleri (1545-1659)**, c.3, Ankara: T.T.K. Belgeler Serisi, T.T.K. Basımevi, 1966.

BARKAN, Ömer Lütü, AYVERDİ, Ekrem Hakkı, **İstanbul Vakıfları Tahrir Defterleri 953 (1546) Tarihli**, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul Enstitüsü Yayınları,1970.

BAYINDIR, Abdülaziz, “Bey’bi’l-vefâ”, **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.6, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992.

————— **İslâm Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması)**, İstanbul: İslâmi İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, 1986.

————— **Ticaret Ve Faiz**, İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2016.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, **Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kâmusu**, C.1-8, İstanbul: Bilmen Basımevi, 1967, 1970.

BOYNUKALIN, Ertuğrul, “Yemin”, **T.D.V. İslâm Ansiklopedisi**, c.43, Türkiye Diyanet

Vakfi yay, 2013.

ÇAYKARA, Faruk, **İslâm Hukuk'unda Hile-i Şer'iyeye'nin Mahiyeti ve Hile'de Gözetilen Gayeler**, Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,1994.

ÇEKER, Orhan, **İslâm Hukukunda Akidler**, İstanbul: A.H.İ Yay. 2006.

ÇELİK, Ömer, **Hakk'ın Dâveti Kur'ân-ı Kerîm Meâli ve Tefsîri**, C.1-5, İstanbul: Erkam Yay.2013.

CORNELL, Vincent J. "Tesniye'nin Gölgesinde Yahudilikte ve Hıristiyanlıkta Faize (interest) ve Aşırı Faize (usury) Dair Yaklaşımlar", Ed. Abdulkader Thomas, **Ribâyı Anlamak İslam İktisadında Faiz**. (Çev. Zeyneb Hafsa Orhan) İstanbul: İktisat Yay. 2017. s.s.23-44.

DIWANY, Tarek El, **Faiz Sorunu**, (Çev. Mehmet Saraç), İstanbul: İz Yay. 2011.

DÖNDÜREN, Hamdi, "Hile-i Şer'iyeye", **Şamil İslâm Ansiklopedisi**, c.2, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1990.

—————, **Osmanlı Tarihinde Bazı Faizsiz Kredi Uygulamaları ve Modern Türkiye'de Faizsiz Bankacılık Tecrübesi**, U.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi c.17 sayı:1,2008.

————— "Hile", **Şamil İslâm Ansiklopedisi**, c.2, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1990.

DÜZENLİ, Pehlül, **Şeyhülislâm Ebuusuûd Efendi ve Fetvaları**, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2012.

EKİNCİ, Ekrem Buğra, **İslâm Hukuku**, İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2016.

EL OMER, Fuad Abdullah, **İslam İktisat Tarihine Giriş**, (çev. Adem Esen), İstanbul: İstanbul Üniversitesi İslam İktisadı ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2017.

ENES, Malik b. **Muvatta Tercümesi** (Çev. Doç Dr. Abdülvehhab Öztürk) İstanbul: Kahraman Yay.2018.

en-NÂHÎ, Selâhaddin Abdüllatîf,“Suğdî”, **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.37, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2009.

FAROOQHI, Suraiya, McGOWAN, Bruce, QUATAERT, Donald, PAMUK, Şevket, **An Economic And Sosial History the Ottoman Empire**, Volume 2, 1600-1914, Cambridge University Press,1994.

FAYDA, Mustafa , “Zımmî”, **T.D.V.İslâm Ansiklopedisi**, c.4, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993.

FAZLIOĞLU, İhsan, “Mesâha”, **T. D.V. İslâm Ansiklopedisi**, c.29, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı yay, 2004.

GENÇ, Mehmet, **Osmanlı İmparatorluğunda Devlet Ve Ekonomi**, İstanbul: Ötüken Yay. 2000.

HAMİDULLAH, Muhammed, **Modern İktisat ve İslâm**, (Çeviren: Salih Tuğ), İstanbul: Yağmur Yayınları, 1963.

HASSAN, Abdullah Alwı Hacı, **Sales and Contracts In Early Islamic Commercial Law**, Islamabad Pakistan: Islamic Research Institute Press,, 1994.

İNANIR, Ahmet, **İbn Kemal’in Fetvaları Işığında Osmanlı’da İslâm Hukuku**, Ankara: Gece Kitaplığı, 2015.

İŞPİRLİ, Mehmet, “Çelebi”, **T.D.V.İslâm Ansiklopedisi**, c.8, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993.

JUYNBOLL, Th. W. “Bey”, **İslâm Ansiklopedisi**, C.2, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1986.

KAL'ACÎ, Muhammed Revvâs Kal’acî, **Fıkıh Lugatı**, İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2012.

KALLEK, Cengiz, “Sak”, **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.35, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2008.

————— “Telcie”, **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.40, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2011.

————— **Asr-ı Saadet’te Yönetim Piyasa İlişkisi**, İstanbul: İz Yay. 1997.

KAYA, Süleyman , “XVIII Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Kredi Temin Yöntemleri”, Ed. Hasan Hacak, **İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011, s.s.9-56.

————— **“Akifzâde’nin Mecelletü’l-Mehâkim İsimli Eseri Çerçevesinde Osmanlı Fetvasında Değişim”**, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi C.40 Sayı:1, s.s: 93-108.

—————, **“XVIII. Yüzyıl Sonlarında Üsküdar Vakıflarının Gelir Kaynakları”**, Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi, Cilt.15, Sayı.29, 2010.

—————, **18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nazari Ve Tatbiki Olarak Karz İşlemleri**, İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

KAYAPINAR, Hüseyin, **İslâm Hukûku’nda Beyu’l-Vefâ ve Bey’u Bi’l-İstiğlâl Akitleri**, İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1986.

KHALİL, Emad H. “Ribânın Şeriat Tarafından Yasaklaşına Dair Genel Bir Değerlendirme” Ed. Abdulkader Thomas, **Ribâyı Anlamak İslam İktisadında Faiz**. (Çev. Zeyneb Hafsa Orhan) İstanbul: İktisat Yay. 2017. s.s.95-115.

KOCA, Ferhat, “Mendub” ,**T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, C:29, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.

KÖPRÜLÜ, Orhan F. “Çavuş”, **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.8, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993.

KÖSE, Saffet, “Hiyel”, **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, C.28, İstanbul: Diyanet Vakfı Yay.1998.

————— **İslâm Hukukunda Kanuna Karşı Hile**, İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.

KÜÇÜKKALAY, Abdullah Mesud, **İktisadi Düşüncede Faiz Antik Yunan'dan Monetarizme**, Konya: Çizgi Kitabevi, 2018.

MERGINÂNÎ, Ebû Bekir, **Hanefiler İçin İslâm Fıkhı El- Hidaye Tercemesi**, (Çev.Ahmed Meylani), İstanbul: Kahraman Yayınları, 2015.

MUHAMMAD Marjan (Ed.), AHMED Mezbah Uddin (Ed.) , **Islamic Financial System Principles and Operations**, Kuala Lumpur Malaysia: International Shari'ah Research Academy for Islamic Finance (ISRA)Yayınları, 2016.

OĞUZ, Mustafa – AKGÜNDÜZ, Ahmet , “Hüccet”, **T.D.V. İslâm Ansiklopedisi**, c.18, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı yay,1998.

ORMAN, Sabri, **Gazâli'nin İktisat Felsefesi**, İstanbul: İnsan yay. 2014.

————— **İslâmî İktisat, Değerler ve Modernleşme Üzerine**, İstanbul: İnsan yay. 2014.

ÖZCAN, Tahsin, **Vakıf Medeniyeti ve Para Vakıfları**, İstanbul: Türkiye Finans Katılım Bankası Kültür Yayınları, 2010.

————— **Osmanlı Para Vakıfları Kanunî Dönemi Üsküdar Örneği**, Ankara: T.T.K, 2003.

ÖZEN, Şükrü, “Mâtürîdî”, **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.28, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı 2003.

PAKALIN, Mehmet Zeki, “Ağa”, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c.1, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları (M.E.B), 1993.

PAMUK, Şevket, **A Monetary History of the Ottoman Empire**, Cambridge Universty Press, 2000.

Quataert Donald, **The Ottoman Empire 1700-1922**, U.K: Cambridge Universty Press, Cambridge, 2000.

RAFEQ, Abdul Karim, "The Economic Organization of Cities Ottoman Syria" Ed. Peter Sluglett. **The Urban Social History of the Middle East 1750-1950**. New York: Syracuse University Press, 2008, s.s.104-140.

SAHİLLİOĞLU, Halil, **Bir Asırlık Osmanlı Para Tarihi**, İstanbul: 1965.

—————, "Akçe", **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.2, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1989.

SCHACT, J. "Bay", **The Encyclopedia of Islam**, Volume 1, Leiden, Netherlands: E. J. Brill, 1960.

SERAHSİ, **Mebûsât**, C.30, Prof. Dr. Mustafa Cevat Akşit (Ed.), İstanbul: Gümüşev Yayınları, 2008.

SERENLİ, Mehmet Fatih, **İslâm Hukuku'nda Bey'ul-İne Akdi**, İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

SHAHAK, İsrail, **Yahudi Tarihi Yahudi Dini**, (çev. Ahmet Emin Dağ), İstanbul: Anka Yay. 2002.

SÜMER, Faruk, "Ağa", **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.1, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988.

TABAKOĞLU, Ahmet, **İslâm İktisadına Giriş**, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.

ULUDAĞ, Süleyman, "Halife", **T.D.V İslâm Ansiklopedisi**, c.15, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993.

ULUDAĞ, Süleyman, **İslâm'da Faiz Meselesine Yeni Bir Bakış**, İstanbul: Dergâh Yay. 2010.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı**, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014.

YAVUZ, Yusuf Şevki, "Hüccet", **T.D.V. İslâm Ansiklopedisi**, c.18, İstanbul: Türkiye Di-

yanet Vakfi Yay,1998.

YELEK, Kamil, **Bir Finansman Yöntemi Olarak Kullanılan Bey'bi'l-vefâ'nın İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi**, İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi Sayı.27, 2016, s.s.257-286.

YENİEL, Necati, KAYAPINAR, Hüseyin, **Sünen-i Ebu Davud, Tercüme ve Şerhi**, c.12, İstanbul: Şamil Yayınevi 1991.

ZEYTİNOĞLU, Erol , “İslâm'da ve Diğer Sistemlerde Faiz”, **Para, Faiz ve İslâm**, (Haz. İsmail Kurt) İstanbul: Ensar Yay. 2015, s.s.145-171.

